गाउँ शिक्षा योजना

तुम्बेवा गाउँपालिका, पाँचथर

(२०८३/२०८४–२०९३/२०९४)

प्रकाशक

तुम्बेवा गाउँपालिका

गाउँपालिकाको कार्यालय

मौवा, पाँचथर

कोशी प्रदेश

जय तुम्बेवा !

गाउँ कार्यपालिकाको मिति २०८३।०२।२६ गतेको बैठक बाट स्वीकृत गरिएको ।

तुम्बेवा गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
मौवा, पाँचथर
कोशी प्रदेश, नेपाल

प.स. ०८२/०८३

हाम्रो भनाइ

शिक्षा मानव विकासको मूल आधार हो। समावेशी, गुणस्तरीय तथा जीवनोपयोगी शिक्षा बिना समुन्नत समाज, दिगो विकास र समृद्ध राष्ट्र निर्माणको परिकल्पना गर्न सकिँदैन। नेपालको संविधानले शिक्षालाई प्रत्येक नागरिकको मौलिक हकका रूपमा सुनिश्चित गर्दै आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको व्यवस्थापन र विकासको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ। यही संवैधानिक व्यवस्था, राष्ट्रिय शिक्षा नीति तथा स्थानीय आवश्यकतालाई आत्मसात गर्दै हाम्रो गाउँपालिकाले "गाउँ शिक्षा योजना" तर्जुमा गरेकोमा अत्यन्त गौरव महसुस गरेको छु।

आजको युग ज्ञान, सीप, प्रविधि र प्रतिस्पर्धाको युग हो। यस्तो परिवर्तित परिवेशमा शिक्षा प्रणालीलाई समयानुकूल, व्यवहारिक, प्रविधिमैत्री, समावेशी तथा गुणस्तरीय बनाउनु हाम्रो साझा दायित्व हो। गाउँ क्षेत्रमा विद्यालयको पहुँच विस्तार हुँदै गएको भए तापनि सिकाइ उपलब्धि सुधार, शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि, शिक्षकको पेशागत क्षमता विकास, सूचना प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोग तथा विद्यालय व्यवस्थापन सुदृढीकरणका क्षेत्रमा अझै धेरै कार्य गर्न आवश्यक रहेको यथार्थलाई हामीले आत्मसात गरेका छौँ।

विशेष गरी भौगोलिक विकटता, सामाजिक तथा आर्थिक असमानता, लैङ्गिक विभेद, गरिबी तथा अपाङ्गतासँग सम्बन्धित चुनौतीका कारण सबै बालबालिकाले समान रूपमा गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर अझै पूर्ण रूपमा सुनिश्चित हुन सकेको छैन। यस अवस्थालाई सुधार गर्दै "कोही पनि शिक्षाबाट वञ्चित नहोस्" भन्ने मूल भावना अनुरूप गाउँपालिकाले शिक्षा क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ।

यस गाउँ शिक्षा योजनाले स्थानीय आवश्यकता, उपलब्ध स्रोत–साधन, समुदायको अपेक्षा तथा भविष्यका सम्भावनालाई आधार मानी शिक्षा क्षेत्रको समग्र सुधारका लागि स्पष्ट मार्गदर्शन प्रदान गरेको छ। यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि जनप्रतिनिधि, शिक्षक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, अभिभावक, विद्यार्थी, निजी क्षेत्र, नागरिक समाज तथा विकास साझेदार सबै पक्षको साझा प्रतिबद्धता र सक्रिय सहकार्य अपरिहार्य रहनेछ।

अन्त्यमा, यस योजना निर्माण प्रक्रियामा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने सम्पूर्ण सरोकारवाला निकाय, शिक्षा क्षेत्रसँग आबद्ध व्यक्तित्वहरू तथा गाउँपालिकाप्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दै यस योजनाको सफल कार्यान्वयनबाट गाउँपालिकाको शैक्षिक विकासमा दीर्घकालीन सकारात्मक परिवर्तन आउने विश्वास व्यक्त गर्दछु।

धन्यवाद !
२०८३ बैशाख

बाबुराम खड्का
अध्यक्ष
तुम्बेवा गाउँपालिका

तुम्बेवा गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
मौवा, पाँचथर

प.स. ०८२/०८३ कोशी प्रदेश, नेपाल

मन्तव्य

शिक्षा समाज रूपान्तरणको प्रमुख आधार हो। शिक्षित, सक्षम तथा जिम्मेवार नागरिक निर्माणमार्फत समुन्नत समाजको निर्माण गर्न सकिन्छ भन्ने विश्वासका साथ गाउँपालिकाले "गाउँ शिक्षा योजना" तयार गरेकोमा अत्यन्त खुशी लागेको छ। स्थानीय तहको शिक्षा विकासलाई व्यवस्थित, प्रभावकारी तथा दीर्घकालीन बनाउने उद्देश्यले तयार गरिएको यो योजना गाउँपालिकाको शैक्षिक मार्गचित्रका रूपमा रहनेछ भन्ने विश्वास लिएको छु।

यस योजनाले बालबालिकाको विद्यालय पहुँच सुनिश्चित गर्नुका साथै गुणस्तरीय, समावेशी, प्रविधिमैत्री तथा व्यवहारिक शिक्षामा विशेष जोड दिएको छ। विशेष गरी महिला, दलित, अपांगता भएका बालबालिका तथा पिछडिएका समुदायको शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गरी समान अवसर सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य योजना मार्फत लिइएको छ।

गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रलाई अझ प्रभावकारी बनाउन विद्यालय, शिक्षक, अभिभावक, समुदाय तथा सरोकारवाला निकायबीच सहकार्य र समन्वय आवश्यक रहेको छ। शिक्षा सुधार केवल नीतिगत दस्तावेजले मात्र सम्भव हुँदैन, यसको सफल कार्यान्वयनमा सबै पक्षको सक्रिय सहभागिता अपरिहार्य हुन्छ।

यस योजना निर्माण कार्यमा योगदान पुर्‍याउनु हुने शिक्षा शाखा, प्राविधिक टोली, विद्यालय परिवार, जनप्रतिनिधि तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूलाई हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु। आगामी दिनमा यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनमार्फत गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्र अझ गुणस्तरीय, व्यवस्थित र उपलब्धिमूलक बन्ने अपेक्षा राखेको छु।

अन्त्यमा, गाउँपालिकाभित्रका सबै बालबालिकाले गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्ने वातावरण निर्माणमा यो योजना महत्वपूर्ण आधार बन्ने विश्वास व्यक्त गर्दछु।

धन्यवाद !

२०८३ बैशाख

खड्ग सुन्दर सम्बाहाम्फे
उपाध्यक्ष
तुम्बेवा गाउँपालिका

तुम्बेवा गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
मौवा, पाँचथर
प.स. ०८२/०८३ कोशी प्रदेश, नेपाल

मन्तव्य

शिक्षा कुनै पनि समाजको समृद्धि, विकास र सभ्यताको आधारशिला हो। गुणस्तरीय, समावेशी तथा व्यवहारिक शिक्षाको माध्यमबाट मात्र सक्षम, नैतिक तथा जिम्मेवार नागरिक उत्पादन गर्न सकिन्छ। यसै यथार्थलाई आत्मसात गर्दै गाउँपालिकाले स्थानीय आवश्यकता, स्रोत–साधन, भौगोलिक अवस्था तथा समुदायको अपेक्षालाई मध्यनजर गरी “गाउँ शिक्षा योजना” तयार गरेकोमा अत्यन्त हर्ष लागेको छ।

यो शिक्षा योजना गाउँपालिकाभित्रको शैक्षिक अवस्थाको समग्र विश्लेषण गर्दै आगामी वर्षहरूमा शिक्षा क्षेत्रको विकासका लागि स्पष्ट मार्गनिर्देशन गर्ने महत्वपूर्ण दस्तावेजका रूपमा रहने विश्वास लिएको छु। योजनाले विद्यालय शिक्षा सुधार, शिक्षक क्षमता विकास, प्रविधिमैत्री सिकाइ, बालमैत्री वातावरण निर्माण, शैक्षिक पहुँच विस्तार, समावेशी शिक्षा तथा सिकाइ उपलब्धि अभिवृद्धिलाई प्राथमिकतामा राखेको छ।

शिक्षा क्षेत्रको विकास केवल सरकारी प्रयासबाट मात्र सम्भव हुँदैन। यसका लागि जनप्रतिनिधि, शिक्षक, अभिभावक, विद्यार्थी, सरोकारवाला निकाय तथा सम्पूर्ण समुदायको सक्रिय सहभागिता र सहकार्य अपरिहार्य हुन्छ। गाउँपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा पारदर्शिता, उत्तरदायित्व तथा गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि निरन्तर पहल गर्दै जाने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु।

यस योजना निर्माण प्रक्रियामा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने शिक्षा शाखा, प्राविधिक टोली, विद्यालय परिवार, सरोकारवाला संस्था तथा सम्पूर्ण महानुभावहरू प्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु। साथै, यस योजनाले गाउँपालिकाको शैक्षिक विकासमा दीर्घकालीन सकारात्मक परिवर्तन ल्याउने विश्वास व्यक्त गर्दछु।

अन्त्यमा, “सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा” भन्ने राष्ट्रिय लक्ष्य प्राप्तिका लागि यो योजना प्रभावकारी कार्यान्वयनमा सबै पक्षबाट पूर्ण सहयोग प्राप्त हुने अपेक्षा राखेको छु।

धन्यवाद !
२०८३ बैशाख

कुल प्रसाद पराजुली
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
तुम्बेवा गाउँपालिका

तुम्बेवा गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

मौवा, पाँचथर

प.स. ०८२/०८३ **कोशी प्रदेश, नेपाल**

मन्तव्य

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत तहसम्म निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा र माध्यमिक तहसम्म निःशुल्क शिक्षाको हक सुनिश्चित गरेको छ। साथै, नेपाल सरकारद्वारा जारी शिक्षा सम्बन्धी नीति, "स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४", "विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी प्रचलित कानुनी व्यवस्था", राष्ट्रिय शिक्षा नीति, दिगो विकास लक्ष्य (SDG-4) तथा संघीय शिक्षा नीतिको मूल मर्मलाई आत्मसात गर्दै गाउँपालिकाले "गाउँ शिक्षा योजना" तयार गरेकोमा अत्यन्त गौरव महसुस गरेको छु ।

शिक्षा ज्ञान आर्जनको माध्यम मात्र नभई सामाजिक रूपान्तरण, आर्थिक समृद्धि, सुशासन तथा सभ्य समाज निर्माणको प्रमुख आधार हो। बदलिँदो विश्व परिवेश, सूचना प्रविधिको तीव्र विकास तथा स्थानीय आवश्यकता अनुसार शिक्षा प्रणालीलाई समयानुकूल, व्यवहारिक, सीपमूलक, प्रविधिमैत्री तथा समावेशी बनाउनु आजको आवश्यकता हो। यही आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्दै तयार गरिएको यो गाउँ शिक्षा योजना गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्र विकासका लागि मार्गनिर्देशक दस्तावेजका रूपमा स्थापित हुनेछ भन्ने विश्वास लिएको छु।

यस योजनाले विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर सुधार, प्रारम्भिक बालविकासको सुदृढीकरण, शिक्षकको पेशागत क्षमता अभिवृद्धि, सिकाइ उपलब्धि सुधार, विद्यालय व्यवस्थापन सुदृढीकरण, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित शिक्षण सिकाइ, बालमैत्री तथा समावेशी वातावरण निर्माण, लैङ्गिक समानता, शैक्षिक सुशासन तथा उत्तरदायी प्रणाली विकासलाई प्राथमिकतामा राखेको छ। साथै, विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकालाई शिक्षाको पहुँचमा ल्याउने, विद्यालय छाड्ने दर न्यूनीकरण गर्ने तथा समुदायको सहभागितामूलक शैक्षिक वातावरण निर्माण गर्ने स्पष्ट लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ।

स्थानीय तहलाई संविधानले शिक्षा क्षेत्रको व्यवस्थापन, सञ्चालन तथा अनुगमनको महत्वपूर्ण अधिकार प्रदान गरेको सन्दर्भमा गाउँपालिकाले शिक्षा क्षेत्रलाई विकासको प्रमुख आधारका रूपमा लिँदै योजनाबद्ध ढङ्गले अगाडि बढिरहेको छ। शिक्षा सुधार सरकारको एकल प्रयासबाट मात्र सम्भव हुँदैन; यसका लागि जनप्रतिनिधि, शिक्षक, अभिभावक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, विद्यार्थी, नागरिक समाज तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूको सहकार्य, उत्तरदायित्व र प्रतिबद्धता अपरिहार्य रहन्छ।

यस योजना निर्माणका क्रममा तथ्याङ्क सङ्कलन, आवश्यकता पहिचान, परामर्श तथा नीतिगत समन्वयमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा योगदान पुर्‍याउनु हुने सम्पूर्ण विद्यालय परिवार, शिक्षा शाखाका कर्मचारी, प्राविधिक टोली, विकास साझेदार संस्था, सरोकारवाला निकाय तथा गाउँपालिकाप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु।

धन्यवाद !
२०८३ बैशाख

केशव राज रोक्का
शिक्षा अधिकृत (सातौं)
तुम्बेवा गाउँपालिका

शिक्षा योजना मस्यौदा तयारी समितिका सदस्यहरुको नामावली

१. गाउँपालिका अध्यक्ष श्री बाबुराम खड्का	संयोजक
२. वरीष्ठ कविराज निरीक्षक अधिकृत सातौँ श्री केशव कुमार थापा	सदस्य
३. प्रधानाध्यापक श्री खड्ग बहादुर थापा	सदस्य
४. कार्यपालिका सदस्य धन बहादुर लावती	सदस्य
५. प्रधानाध्यापक गोविन्दराज कुरुवाङ	सदस्य
६. प्रधानाध्यापक लाख बहादुर तामाङ	सदस्य
७. शिक्षा. युवा तथा खेलकुद शाखा, शिक्षा अधिकृत श्री केशव राज रोक्का	सदस्य सचिव

शिक्षा योजना लेखाजोखा समितिका सदस्यहरुको नामवली

१. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री कुल प्रसाद पराजुली	संयोजक
२. विषय विज्ञ श्री डिकेन्द्र चौहान	सदस्य
३. प्रधानाध्यापक श्री गजेन्द्र लिम्बु	सदस्य
४. प्रधानाध्यापक श्री पदम घिसिङ	सदस्य
५. शिक्षा कर्मचारी ठाकुर प्रसाद बस्नेत	सदस्य
६. प्रधानाध्यापक रिम कुमार पिठाकोठे	सदस्य
७. शिक्षक श्री घनश्याम लावती	सदस्य

संक्षेपिकरण

आ वः	आर्थिक वर्ष
एसइइ:	सेकेण्डरी एजुकेशन इक्ज्यामिनेसन
कि मि:	किलोमिटर
प्रावाशिवि:	प्रारम्भिक बाल शिक्षा तथा विकास
रायोआ	राष्ट्रिय योजना आयोग
विक्षेवियोः	विद्यालय क्षेत्र विकास योजना
विशिक्षेयोः	विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना
शिमास्रोविके:	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र
शिविप्रमः	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
प्रअ:	प्रधानाध्यापक
विव्यस:	विद्यालय व्यवस्थापन समिति
विनि:	विद्यालय निरीक्षक
शैव्यसूप्र:	शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली
पाविके:	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पूप्राशि:	पूर्व प्राथमिक शिक्षा
रापबोः	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड
प्रशिताके:	प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्र
प्राशिव्याता:	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम
शिविनि:	शिक्षा विकास निर्देशनालय
सिउ:	सिकाइ उपलब्धि
स्रोव्यः	स्रोत व्यक्ति
शै सः	शैक्षिक सत्र

विषय सूची

क्र.स.	विषय शीर्षक	पेज नं.
	योजनाको सारांश	
१	विषय प्रवेश	१
२	शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य	२
३	योजना निर्माण प्रक्रिया	३
४	योजनाको दस्तावेजको स्वरूप	४
	परिच्छेद १: परिचय	
१.१	भौगोलिक अवस्थिति	५
१.२	जनसाङ्ख्यिक संरचना	६
१.३	सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था	६
१.४	आर्थिक अवस्था	७
१.५	शैक्षिक अवस्था	७
२.	सबल पक्षहरू	८
३.	शिक्षा क्षेत्रका समस्याहरू	९
४.	अवसरहरू	१२
५.	चुनौतीहरू	१२
	परिच्छेद २: दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण	
२.१	दूरदृष्टि	१४
२.२	लक्ष्य	१४
२.३	उद्धेश्य	१४
२.४	रणनीतिहरु	१४
२.५	अपेक्षित उपलब्धि	१७
२.६	मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण	१७
	परिच्छेद ३: विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्र	
३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा		
३.१.१	परिचयः	२०
३.१.२	वर्तमान अवस्थाः	२०
३.१.३	उद्धेश्यः	२१
३.१.४	रणनीतिहरू	२२

३.१.५ उपलब्धि,प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण २२

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.२.१ परिचय २४

३.२.२ वर्तमान अवस्था २४

३.२.३ उद्देश्य २५

३.२.४ रणनीतिहरू २५

३.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य २७

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ परिचय ३०

३.३.२ वर्तमान अवस्था ३०

३.३.३ उद्देश्य ३१

३.३.४ रणनीतिहरू ३१

३.३.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ३२

३.४ अनौपचारिक शिक्षा तथा आजिवन सिकाई

३.४.१ परिचय ३४

३.४.२ वर्तमान अवस्था ३४

३.४.३ उद्देश्य ३५

३.४.४ रणनीतिहरू ३५

३.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ३६

परिच्छेद ४: अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रहरु

४.१ पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन

४.१.१ परिचय ३८

४.१.२ वर्तमान अवस्था ३८

४.१.३ उद्देश्य ३९

४.१.४ रणनीतिहरू ३९

४.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ४०

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

४.२.१ परिचय ४२

४.२.२ वर्तमान अवस्था ४२

४.२.३ उद्देश्य ४२

४.२.४ रणनीतिहरू ४३

४.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ४३

४.३ समता र समावेशीकरण

४.३.१ परिचय ४६

४.३.२ वर्तमान अवस्था ४६

४.३.३ उद्देश्य ४७

४.३.४ रणनीतिहरू ४७

४.३.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ४८

४.४ विद्यालय दिवाखाजा, स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम

४.४.१ परिचय ५०

४.४.२ वर्तमान अवस्था ५०

४.४.३ उद्देश्य ५०

४.४.४ रणनीतिहरू ५०

४.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ५१

४.५ आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा

४.५.१ परिचय ५३

४.५.२ वर्तमान अवस्था ५३

४.५.३ उद्देश्य ५३

४.५.४ रणनीतिहरू ५४

४.५.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ५५

४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास

४.६.१ परिचय ५६

४.६.२ वर्तमान अवस्था ५६

४.६.३ उद्देश्य ५६

४.६.४ रणनीतिहरू ५७

४.६.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ५८

४.७ विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

४.७.१ परिचय ५९

४.७.२ वर्तमान अवस्था ५९

४.७.३ उद्देश्य ६०

४.७.४ रणनीतिहरू ६०
४.७.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ६१

परिच्छेद ५: विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन

५.१ संस्थागत क्षमता विकास

५.१.१ परिचय ६२
५.१.२ वर्तमान अवस्था ६३
५.१.३ उद्देश्य ६४
५.१.४ रणनीतिहरू ६४
५.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ६५

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

५.२.१ परिचय ६७
५.२.२ वर्तमानअवस्थाः ६७
५.२.३ उद्देश्यहरुः ६८
५.२.४ रणनीतिहरू ६८
५.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुखक्रियाकलाप र लक्ष्य ६९

५.३ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

५.३.१ परिचय ७०
५.३.२ वर्तमान अवस्था ७०
५.३.३ उद्देश्य ७०
५.३.४ रणनीतिहरू ७१
५.३.५ उपलब्धि, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ७२

परिच्छेद ६: लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

६.१ परिचय ७३
६.२ वर्तमान अवस्था ७३
६.३ उद्देश्य ७४
६.४ रणनीतिहरू ७५
६.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ७५

परिच्छेद ७: कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वयर सहजीकरण

७.१ परिचय ७७

७.२ वर्तमान अवस्था ७७

७.३ उद्देश्य ७८

७.४ रणनीतिहरू ७९

७.५ उपलब्धि, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ७९

अनुसूची

सन्दर्भ सामग्रीहरु

योजनाको सारांश

गाउँ शिक्षा योजना स्थानीय तहभित्रको शिक्षा प्रणालीलाई समावेशी, गुणस्तरीय र दिगो बनाउने उद्देश्यले तयार गरिएको समग्र रणनीतिक दस्तावेज हो।यस योजनाले प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक तथा वैकल्पिक/आजीवन शिक्षासम्मका कार्यक्रमलाई एकीकृत ढङ्गले समेटेको छ।योजनाको प्रमुख उद्देश्यहरूमा शिक्षामा पहुँच र समता विस्तार, सिकाइ उपलब्धि सुधार, शिक्षक तथा शैक्षिक जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि, विद्यालय शासन र व्यवस्थापन सुदृढीकरण, प्रविधिको प्रभावकारी उपयोग, तथा सुरक्षित र बालमैत्री वातावरण निर्माण समावेश छन्।

योजना तयार गर्दा तथ्याङ्क विश्लेषण, विद्यालय अवस्था अध्ययन, सरोकारवालासँग परामर्श तथा स्थानीय आवश्यकता पहिचानलाई आधार बनाइएको छ।यसले विद्यालय भर्ना र निरन्तरता, ड्रपआउट न्यूनीकरण, लक्षित समूह (बालिका, दलित, अपाङ्गता भएका बालबालिका, सीमान्तकृत समुदाय) का लागि विशेष कार्यक्रम, तथा औपचारिक/वैकल्पिक शिक्षालाई प्राथमिकता दिएको छ।

कार्यान्वयन रणनीतिमा स्पष्ट लक्ष्य, परिणाम सूचक, वार्षिक कार्ययोजना, जिम्मेवारी बाँडफाँड र अनुगमन-मूल्याङ्कन व्यवस्था समावेश गरिएको छ।स्थानीय स्रोत परिचालन, अन्तर-तह समन्वय, समुदाय सहभागिता र सार्वजनिक निजी साझेदारीलाई जोड दिइएको छ।

समग्रमा, यो शिक्षा योजना स्थानीय तहको शैक्षिक रूपान्तरणका लागि मार्गदर्शक दस्तावेज हो।योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनले सबै बालबालिकालाई समान अवसर, गुणस्तरीय सिकाइ र जीवनोपयोगी सीप प्रदान गर्दै सामाजिक न्याय र दिगो विकासमा योगदान पुर्‍याउने अपेक्षा गरिएको छ।

क) विषय प्रवेश

संविधानतः संघीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षा क्षेत्रको योजना, व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयनको प्रमुख जिम्मेवारी स्थानीय तहमा निहित भएको छ।नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ तथा विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी विद्यमान कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थाले स्थानीय तहलाई आफ्ना भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक सन्दर्भअनुसार शिक्षा नीति तथा योजना निर्माण गर्ने स्पष्ट अधिकार र दायित्व प्रदान गरेको छ।यस सन्दर्भमा स्थानीय शिक्षा योजना स्थानीय तहको शिक्षा विकासको मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा अत्यन्तै महत्वपूर्ण मानिन्छ।

स्थानीय शिक्षा योजना भनेको स्थानीय तहभित्रका बालबालिका, युवा तथा वयस्कहरूको समावेशी, गुणस्तरीय, जीवनोपयोगी र समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने उद्देश्यले तयार गरिने दीर्घकालीन तथा मध्यकालीन योजना हो।यस योजनाले प्रारम्भिक बाल विकासदेखि माध्यमिक तह, प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइसम्मका सबै आयामलाई समेट्दै स्थानीय आवश्यकतामा आधारित लक्ष्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा बजेटको स्पष्ट खाका प्रस्तुत गर्दछ। साथै, यसले संघीय तथा प्रदेशस्तरीय

शिक्षा नीति, विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP) तथा दिगो विकास लक्ष्य (SDG-4) सँग स्थानीय शिक्षा विकासलाई समन्वयात्मक रूपमा अघि बढाउन सहयोग पुऱ्याउँछ।

स्थानीय शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया तथ्यमा आधारित, सहभागीमूलक र समावेशी हुनुपर्दछ । यस क्रममा विद्यालय, शिक्षक, अभिभावक, विद्यार्थी, समुदाय, सरोकारवाला निकाय तथा विषयगत विज्ञहरूको सार्थक सहभागिता सुनिश्चित गर्नु आवश्यक हुन्छ। यसले शिक्षा क्षेत्रमा विद्यमान असमानता, पहुँचको समस्या, गुणस्तरका चुनौती, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणका सवाल, अपाङ्गता मैत्री पूर्वाधार, डिजिटल शिक्षा, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् प्रतिरोधी शिक्षा प्रणाली जस्ता समसामयिक विषयहरूलाई सम्बोधन गर्न सहयोग गर्दछ।

यसरी तयार गरिने स्थानीय शिक्षा योजनाले स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रमा लगानीको प्राथमिकता निर्धारण गर्ने, स्रोत साधनको प्रभावकारी परिचालन गर्ने तथा नतिजामूलक कार्यान्वयनलाई सुनिश्चित गर्ने आधार प्रदान गर्दछ। दीर्घकालीन दृष्टि, स्पष्ट लक्ष्य र मापनयोग्य सूचकहरूसहितको स्थानीय शिक्षा योजना मार्फत स्थानीय तहले आफ्ना नागरिकका लागि समावेशी, गुणस्तरीय र दिगो शिक्षा प्रणाली निर्माणतर्फ ठोस कदम चाल्न सक्नेछ।

ख) शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य

शिक्षा सामाजिक, आर्थिक तथा मानवीय विकासको आधारस्तम्भ हो । गुणस्तरीय, समावेशी र जीवनोपयोगी शिक्षा बिना दिगो विकास सम्भव हुँदैन । संघीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षा क्षेत्रको योजना, व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएको सन्दर्भमा शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य झनै बढेको छ । स्पष्ट दृष्टि, लक्ष्य र रणनीतिबिना सञ्चालन गरिने शैक्षिक कार्यक्रमहरू अपेक्षित नतिजा दिन नसक्ने हुँदा व्यवस्थित शिक्षा योजना अपरिहार्य भएको छ।

शिक्षा योजना निर्माणको प्रमुख आवश्यकता स्थानीय सन्दर्भ, आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा शिक्षा विकासलाई अगाडि बढाउनु हो । देशभर शिक्षा क्षेत्रमा भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक विविधता विद्यमान छ। एकै किसिमको नीति र कार्यक्रमले सबै स्थानका समस्या समाधान गर्न नसक्ने भएकाले स्थानीय तथ्याङ्क, विद्यालयको अवस्था, सिकाइ उपलब्धि, पहुँच र निरन्तरताको अवस्था, शिक्षक व्यवस्थापन, पूर्वाधार तथा स्रोत साधनको यथार्थ मूल्याङ्कनका आधारमा शिक्षा योजना तयार गर्नु आवश्यक हुन्छ । यसले स्थानीय समस्यालाई पहिचान गरी समाधानमुखी हस्तक्षेप सुनिश्चित गर्दछ।

शिक्षा योजना निर्माणको अर्को महत्वपूर्ण औचित्य सीमित स्रोत साधनको प्रभावकारी र पारदर्शी उपयोग हो । शिक्षा क्षेत्रमा लगानी बढ्दै गए तापनि स्रोतको सही प्राथमिकता निर्धारण हुन नसक्दा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन सकेको छैन । शिक्षा योजनाले स्पष्ट प्राथमिकता, कार्यक्रम र बजेटबीचको

अन्तरसम्बन्ध स्थापित गरी स्रोतको दोहोरोपन घटाउने र नतिजामूलक लगानी सुनिश्चित गर्ने आधार प्रदान गर्दछ। साथै, यसले विकास साझेदार तथा अन्य सरोकारवालासँग समन्वय र सहकार्य गर्न सहज बनाउँछ। समावेशीता, समानता र सामाजिक न्याय प्रवर्द्धन गर्नु पनि शिक्षा योजना निर्माणको प्रमुख औचित्य हो। बालबालिकाको पहुँचबाहिर रहने अवस्था, लैङ्गिक विभेद, जातीय तथा सामाजिक बहिष्करण, अपाङ्गता, गरिबी र भौगोलिक कठिनाइका कारण सिर्जित असमानतालाई सम्बोधन गर्न लक्षित रणनीति आवश्यक हुन्छ। शिक्षा योजनाले GESI उत्तरदायी कार्यक्रमहरू समावेश गरी पछाडि परेका तथा जोखिममा रहेका समूहको शिक्षामा पहुँच, सहभागिता र सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ।
त्यसैगरी, शिक्षा योजनाले शिक्षा प्रणालीको गुणस्तर सुधार र दिगोपन सुनिश्चित गर्दछ। शिक्षकको पेशागत विकास, पाठ्यक्रम कार्यान्वयन, शिक्षण-सिकाइ प्रक्रिया, परीक्षा तथा मूल्याङ्कन प्रणाली, डिजिटल शिक्षा र नवप्रवर्तनलाई योजनाबद्ध रूपमा अघि बढाउन शिक्षा योजना आवश्यक हुन्छ। साथैजलवायु परिवर्तन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण र आपत्कालीन अवस्थामै पनि सिकाइ निरन्तरता कायम राख्ने शिक्षा प्रणाली निर्माणका लागि दीर्घकालीन सोच र तयारी शिक्षा योजनामार्फत मात्र सम्भव हुन्छ।
यसरी, शिक्षा योजना निर्माण स्थानीयदेखि राष्ट्रिय लक्ष्यसम्मको सेतुका रूपमा कार्य गर्दछ। यसले विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP), दिगो विकास लक्ष्य (SDG-4) तथा राष्ट्रिय शिक्षा नीतिसँग स्थानीय शिक्षा विकासलाई समन्वय गर्दै उत्तरदायी, प्रभावकारी र परिणाममुखी शिक्षा प्रणाली निर्माण गर्न स्पष्ट दिशा प्रदान गर्दछ। त्यसैले, गुणस्तरीय, समावेशी र दिगो शिक्षा सुनिश्चित गर्न शिक्षा योजना निर्माण आवश्यक मात्र नभई अत्यन्त औचित्यपूर्ण कार्य हो।

ग) योजना निर्माण प्रक्रिया

शिक्षा योजना निर्माण गर्दाकादेहाय बमोजिमका सामग्रीहरूलाई आधार लिएर योजना निर्माण गरिएको थियो।

क) नेपालको संविधान
ख) सोह्रौँ आवधिक योजना,
ग) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४
घ) सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन २०७७
ङ) राष्ट्रिय/प्रादेशिक/स्थानीय तहको दीर्घकालीन सोच
च) अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ लगायत विद्यमान विद्यालय शिक्षासम्बन्धी ऐन, नियमावली
छ) विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना
ज) राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६,
झ) दिगो विकास लक्ष्य
ञ) स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८

ट) स्थानीय तहको मध्यकालिन खर्च संरचना

ठ) राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन, २०७८

ड) राजनीतिक दलहरुको घोषणापत्र

ढ) विद्यालय सुधार योजना र अन्य सरकारी र गैरसरकारी सङ्घसंस्थाका शिक्षासम्बन्धी कार्यक्रम आदि

त्यसै गरी योजना निर्माणको क्रममा देहाय बमोजिमका प्रक्रियाहरू अवलम्वन गरिएको छ।

बैठकका निर्णयहरु र उपस्थितिहरु अनुसूचीमा समावेश गरिएको छ।

क) कार्यपालिकाको बैठकको निर्णय

ख) योजना निर्माण समितिको गठन

ग) योजना निर्माण कार्यदल गठन

घ) सरोकारवालाहरुको भेलाको उपस्थिति र निर्णय

ङ) प्रथम मस्यौदा तयारी

च) योजनाको अन्तिम रुप

छ) योजनाको मूल्याकंन

ज) योजनाको स्वीकृति र कार्यान्वयनको अवस्था

घ) योजनाको दस्तावेजको स्वरूप

यस योजनाको पहिलो परिच्छेदमा स्थानीय तहको पृष्ठभूमि, शिक्षा क्षेत्रका समस्याहरु चुनौतीहरु र अवसरहरु उल्लेख गरिएको छ। दोस्रो परिच्छेदमा यस योजनाका दूरदृष्टि, ध्येय, उद्देश्य तथा रणनीतिहरू र प्रमुख अपेक्षित उपलब्धिहरु प्रस्तुत गरिएको छ।

परिच्छेद तीनमा विद्यालय क्षेत्रका विभिन्न उपक्षेत्रगत योजनाका खाका समावेश गरिएको छ। यसमा समावेश गरिएका उपक्षेत्रहरूमा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ रहेका छन्। परिच्छेद चारमा विद्यालय शिक्षाका विभिन्न अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रहरू समावेश गरिएको छ । यसमा समावेश गरिएका अन्तरसम्बन्धित विषयहरूमा पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन, शिक्षक व्यवस्थापन र विकास, समता तथा समावेशीकरण, स्वास्थ्य, पोषण तथा दिवा खाजा, आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा, विद्यालय भौतिक विकास र शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि रहेका छन्।

परिच्छेद पाँचमा विद्यालय सुशासनतथा व्यवस्थापन अन्तर्गत आवश्यक संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको समग्र व्यवस्था र अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीका समावेश गरिएको छ। परिच्छेद ६ मा योजनाका लागि लगानी र स्रोत व्यवस्थापन के कसरी गर्ने भन्ने विषय प्रस्तुत गरिएको छ । परिच्छेद सातमा योजनाको कार्यान्वयनबाट अपेक्षा गरिएका समग्र नतिजाहरू र मुख्य मुख्य सूचकहरु उल्लेख गरिएको छ।

परिच्छेद १
परिचय

१.१ भौगोलिक अवस्थिति

तुम्बेवा लिम्बु भाषिक शब्द हो। लिम्बु भाषामा तुम्बेवा शब्दको अर्थ भेला हुने स्थान वा ठाउँ भन्ने हुन्छ। यसै अनुसार साविकको मौवा गा.वि.स.को तुम्बेवा देवि मन्दिरमा परापूर्वकालदेखि नै धार्मिक क्रियाकलाप र गाउँघरका विविध विषयहरुमा छलफलका लागि स्थानीयहरु बारम्बार भेला हुने, जमघट हुने गर्दथ्यो। यसरी एकै स्थानमा प्रायः भेटघाट भइरहने भएकाले सो स्थानलाई तुम्बेवा भन्न थालिएको र पछिल्लो अवस्थामा आएर यसैबाट गाउँपालिकाको नामकरण गरी तुम्बेवा राखिएको हो । तुम्बेवा गाउँपालिका पाँचथर जिल्लाको १ वटा नगरपालिका ७ वटा गाउँ पालिकाहरु मध्ये सुदुर दक्षिण क्षेत्रमा रहेको एक गाउँपालिका हो। जिल्ला सदरमुकाम बाट ७२ किलोमिटर टाढा रहेको छ यो गाउँपालिका साबिकका ४ वटा गा.वि.स. क्रमशः आङ्गना,मौवा,वलने,हाङ्गगुमका ३६ वटा वडा मिलाएर ५ वटा वडाको तुम्बेवा गाउँपालिका २०७३ फागुन २७ मा निर्माण भएको छ । यो गाउँपालिकाको सिमाना सबै तिर खोला र नदीले छुट्याएको छ। यस गाउँपालिकाको पुर्वमा मिक्लाजुङ गाउँपालिका, पश्चिममा तेह्रथुम, उत्तरमा कुम्मायक गाउँपालिकार दक्षिणमा धनकुटा जिल्ला पर्दछ।पाँचथर जिल्लालाई एक मात्र निर्वाचन क्षेत्र निर्धारण भएको हुदाँ यो गाउँपालिका संसदीय निर्वाचन क्षेत्र १ र प्रदेश सभातर्फ निर्वाचन क्षेत्र नं. २ मा पर्दछ। यस गाउँपालिकालाई तमोर करिडोर मोटरबाटोले छोएको छ । हाल सम्म यो गाउँपालिकामा बिजुली बत्ति २०७६/०२/२५ गते उद्घाटन भै विस्तारको क्रममा रहेको छ । एउटा प्राइम कमर्सियल बैंकको शाखा स्थापना भै सेवा सुचारु भएको छ । यो गाउँपालिका समुन्द्र सतहदेखि १७०० मिटर देखि १९०० मिटर सम्मको उचाईसम्म रहेको छ। विश्व मानचित्रमा यो गाउँपालिका २६.५५^{0} देखि २७.२^{0} उत्तरी अक्षाशं र ८७.२९^{0} देखि ८७.३९^{0} पूर्वी देशान्तरमा पर्दछ। ११७.३४ वर्ग कि.मि.क्षेत्रफलमा फैलिएको छ जसमा कृषि भुमिले ४१.०८ वर्गकिलो मिटर र ६८.३५ वर्ग किलोमिटर वन, जंगल तथा चरण क्षेत्र रहेको छ। झाडी तथा बुट्यानले २.२८, बगरले ४.७३ र नदी खोलाले ०.८२ र भीर पहराले ०.०७ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल ओगटेको छ। यस गाउँपालिका भूगोल र जनसंख्याको आधारमा पाँचथर जिल्लाको स्थानीयतह मध्ये दोस्रो सानो गाउँपालिका हो ।

१.२ जनसाङ्ख्यिक संरचना

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकाको जनसंख्या ११,१८९ रहेको छ। जस मध्ये पुरुष ४९.८ प्रतिशत र महिला ५०.२ प्रतिशत रहेका छन्। सोही अनुसार लैंगिक अनुपात प्रति ९९.३८ प्रतिशत रहेको छ। जनघनत्व ९५ जना प्रति वर्ग किलोमिटर रहेको छ भने २,७४७ घरधुरी रहेको छ।

१.३ सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था

नेपाल एकात्मक तथा केन्द्रीकृत शासन व्यवस्थाबाट संघीय लोकतान्त्रिक गणतान्त्रिक मुलुकको रुपमा रुपान्तरित भएको छ। संघीय व्यवस्था अनुसार नेपालमा संघ, सात प्रदेश र ७५३ स्थानीय तहको गठन भएको छ, जसमा पाँचथर जिल्लामा ८ स्थानीय तहको गठन भएको छ। तुम्बेवा गाउँपालिका मेची अञ्चलको पाँचथर जिल्लामा अवस्थित छ। गाउँपालिकाको जनसंख्या ११,१८९ रहेको छ। वि.सं. २०७३/११/२७ गते राजपत्रमा सुचना प्रकाशित भएसँगै र पछिल्ला सचिवस्तरीय निर्णयसँगै देशका विभिन्न ७५३ वटा स्थानीय तह भएसँगै यो गाउँपालिका पनि अस्तित्वमा आएको छ। स्थानीयवासीहरुलाई सर्वसुलभ ढंगले सेवा उपलब्ध गराउन यो गाउँपालिकालाई जम्मा ५ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ। साविकका ४ वटा गा.वि.स. क्रमशः आङ्गना,मौवा,वलने,हाङ्गुमलाई समावेश गरि यो गाउँपालिका निर्माण गरिएको हो

यस गाउँपालिकामा विविध जातजातिहरुको बसोबास रहेको छ जसमा बाहुल्यता लिम्बु र राईको रहेको देखिन्छ। यस बाहेक क्षेत्री, ब्राम्हण, मगर, तामाङ , याक्खा, सुनुवार, नेवार, विक, मिजार, घर्ती आदि जातजातिको पनि बसोबास रहेको छ आवधिक योजना २०७९ अनुसार ७१.३ प्रतिशत पहाडी जनजाति र २४ प्रतिशत पहाडी ब्राम्हण क्षेत्री रहेका छन्। आवधिक योजना २०७९ अनुसार ७१.३ प्रतिशत पहाडी जनजाति र २४ प्रतिशत पहाडी ब्राम्हण क्षेत्री रहेका छन्।

तुम्बेवा गाउँपालिकाको सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था विविधता र समृद्ध परम्पराले भरिपूर्ण रहेको देखिन्छ। बहुजातीय संरचना, मध्यम साक्षरता दर तथा ऐतिहासिक र सांस्कृतिक पहिचान यहाँका प्रमुख विशेषताका रूपमा रहेका छन्। यद्यपि बदलिँदो सामाजिक परिवेश, बसाइँसराइको प्रवृत्ति तथा आधुनिक जीवनशैलीको प्रभावका कारण सांस्कृतिक मूल्य र परम्परागत अभ्यासमा क्रमशः क्षय हुने सम्भावना पनि देखिन्छ। साथै सामाजिक तथा आर्थिक असमानताका कारण सबै समुदायले विकासका अवसरहरू समान रूपमा प्राप्त गर्न नसक्ने अवस्था पनि देखापरेको छ। त्यसैले समावेशी विकासलाई प्राथमिकता दिँदै स्थानीय संस्कृति, परम्परा तथा पहिचानको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न आवश्यक देखिन्छ। साथै लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण तथा समुदायको सक्रिय सहभागितालाई केन्द्रमा राखी योजनाबद्ध पहलहरू अघि बढाउन सकेमा गाउँपालिकाको सामाजिक तथा सांस्कृतिक विकासलाई दिगो र सुदृढ बनाउन सकिने सम्भावना रहेको छ।

१.४ आर्थिक अवस्था

यस गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने मानिसहरुको मुख्य पेशा कृषि हो । अधिकाशं जनसंख्या कृषि पेशामा आबद्ध छन् । यसका साथै नोकरी, उद्योग, व्यवसाय, ज्यालादारी, वैदेशिक रोजगारी र गृहिणी पेशामागाउँपालिकाको पाश्र्वचित्र २०७५ अनुसार करीब ५५५२ जनसंख्या कृषि पेशामा आबद्ध छन् । अन्न बाली, दलहन र तेलहनको उत्पादन हुने यस पालिकामा थोरै परिणाममा विक्री वितरण भएता पनि मुलतः अन्न बाली नै यस पालिकाको प्रमुख उत्पादन हो । यस अन्तर्गत धान, मकै, कोदो र गहु पर्दछन् ।गाउँपालिकामा रु ५० हजारदेखि रु १ लाख सम्म बार्षिक आय हुनेहरुको जनसंख्या तुलनात्मक रुपमा अधिक छ । कुल घरधुरीको करीब ३४.९ प्रतिशत यस वर्गमा पर्दछन् । रु. ५० हजार भन्दा कम र रु १ लाख ५० हजारदेखि २ लाख ५० हजारसम्म बार्षिक आय हुनेहरुको घरभन्दा बढी घरधुरी संख्या बराबर जस्तै रहेका छन् ।

१.५ शैक्षिक अवस्था

तुम्बेवा गाउँपालिकामा शिक्षा क्षेत्र विविध आयाममा विकासशील भए पनि अझै केही चुनौतीपूर्ण पक्ष विद्यमान छन्। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार, तुम्बेवा गाउँपालिकाको जम्मा जनसंख्या ११,१८९ रहेको छ, जसमा साक्षरताको दर ७७.७ प्रतिशत जसमा महिला तर्फ ६९.७ प्रतिशत तथा पुरुष तर्फ ८५.९ प्रतिशत छ। यस गाउँ पालिका क्षेत्रभित्र ३९ सामुदायिक र १ संस्थागत गरी जम्मा ४० विद्यालय सञ्चालनमा छन्। शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली (आ.व. २०८१/८२) अनुसार, सामुदायिक विद्यालय तर्फ प्रारम्भिक बालविकास ३४, कक्षा १–५ संचालित विद्यालय ३९, कक्षा ६–८ संचालित १४, कक्षा ९–१० संचालित ६ र कक्षा ११–१२ संचालित २ विद्यालय रहेका छन्। कक्षा १–१२ सम्मका विद्यार्थी १,९५० जना छन्, जसमा ९५६ छात्रा र ९९४ छात्र छन्। प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा ३०४ विद्यार्थी (छात्रा १५५ र छात्र १४९) संलग्न छन्। यसैगरी, यहाँ हाल २८० शिक्षक शिक्षिकाहरू कार्यरत छन्।

शिक्षाको पहुँचमा पछिल्ला दिनमा उल्लेखनीय विस्तार भए तापनि गुणस्तर र सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्नु अझै मुख्य चुनौतीको विषय रहेको छ। शिक्षा क्षेत्रको समग्र विकासका लागि शिक्षक व्यवस्थापन, सिकाइ सुधार, समावेशीता र पूर्वाधार विकासलाई एकीकृत रूपमा अघि बढाउन आवश्यक छ। विशेषगरी विज्ञान, गणित र अंग्रेजी विषयका विषयगत शिक्षक अभाव प्रमुख चुनौतीको रूपमा देखिएकोले आवश्यक दरबन्दी व्यवस्थापन, शिक्षक नियुक्ति तथा पेशागत क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। महिला शिक्षकहरूको नेतृत्व विकास र अनुसन्धान प्रवर्द्धन कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिँदै प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्न नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिनेछ।

विद्यालय उमेरका सबै बालबालिकालाई शिक्षामा समावेश गर्ने लक्ष्यअनुसार भर्ना दर सन्तोषजनक भए पनि केही बालबालिका विद्यालय कहिल्यै नगएका वा बीचैमा पढाइ छोड्ने समस्या विद्यमान छ। यसलाई सम्बोधन गर्न सामाजिक परिचालन, लक्षित छात्रवृत्ति, दिवा खाजा र विद्यालय पोसाक वितरण कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी बनाइनेछ, जसले "भर्ना शतप्रतिशत" र "ड्रपआउट शून्य" लक्ष्य हासिल गर्न सहयोग गर्ने अपेक्षा गरिएको छ।

सिकाइ उपलब्धि सुधारका लागि शिक्षक क्षमता विकास, नियमित मूल्याङ्कन प्रणालीको सुदृढीकरण र सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको एकीकरण प्राथमिकता दिइनेछ। लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणको सन्दर्भमा पुरुष र महिलाबीचको साक्षरता अन्तर घटाउँदै समान अवसर सुनिश्चित गर्न विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। अपाङ्गता भएका विद्यार्थी, दलित तथा सीमान्तकृत समूहका बालबालिकालाई छात्रवृत्ति, विशेष शिक्षण सामग्री र समावेशी पूर्वाधार उपलब्ध गराइनेछ। विभिन्न प्रकारका अपाङ्गताका लागि आवश्यक सहयोग तथा सहायक सामग्री उपलब्ध गराएर समावेशी शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि गरिनेछ।

विद्यालयमा वातावरणमैत्री, बालमैत्री पूर्वाधार निर्माण, सुरक्षित खानेपानी, समावेशी शौचालय तथा हरित विद्यालय अवधारणालाई प्रवर्द्धन गर्दै प्रयोगशाला, कम्प्युटर ल्याब र इन्टरनेट सुविधाको विस्तार गरिनेछ। साथै शिक्षा क्षेत्रमा बजेट वृद्धि, स्मार्ट प्रविधिको प्रयोग, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको विस्तार र निजी क्षेत्रसँग साझेदारीलाई प्रोत्साहन गरी शिक्षा प्रणालीलाई रोजगारसँग जोड्ने, सिकाइ उपलब्धि सुधार्ने तथा समावेशी र गुणस्तरीय बनाउने लक्ष्य राखिएको छ।

२. सबल पक्षहरू

तुम्बेवा गाउँपालिकाले शिक्षा क्षेत्रको विकासका लागि विभिन्न सकारात्मक तथा प्रभावकारी अभ्यासहरू कार्यान्वयनमा ल्याएको देखिन्छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले प्रदान गरेको अधिकारलाई उपयोग गर्दै आधारभूत तथा माध्यमिक तहको शिक्षालाई निःशुल्क र अनिवार्य बनाउने दिशामा विद्यार्थी भर्ना अभियान, लक्षित छात्रवृत्ति कार्यक्रम, दिवा खाजा तथा विद्यालय पोसाक वितरण जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गरिएका छन्। यस्ता पहलहरूले विशेषगरी गरिब, विपन्न तथा सीमान्तकृत परिवारका बालबालिकाको विद्यालय पहुँच र निरन्तरता कायम राख्न उल्लेखनीय योगदान पुर्‍याएका छन्।

विद्यालयको सिकाइ वातावरण सुधार गर्ने उद्देश्यले बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री तथा वातावरणमैत्री पूर्वाधार विकासमा प्राथमिकता दिइएको छ। "एक वडा एक बाल उद्यान", "एक विद्यार्थी एक बिरुवा" र "एक विद्यालय एक बगैँचा" जस्ता कार्यक्रमहरूले विद्यार्थीमा वातावरणीय चेतना अभिवृद्धि गर्नुका साथै व्यवहारिक सिकाइलाई प्रोत्साहन गरेका छन्। सुरक्षित खानेपानी, समावेशी शौचालय तथा हरित

विद्यालय परिसर निर्माणका प्रयासहरूले विद्यालयलाई थप सुरक्षित, स्वच्छ र सिकाइअनुकूल वातावरणमा रूपान्तरण गर्न सहयोग पुगेको देखिन्छ।

शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई क्रमशः विस्तार गर्ने प्रयास गरिएको छ। स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला, इन्टरनेट जडान तथा डिजिटल सामग्रीको प्रयोगले आधुनिक शिक्षण–सिकाइ प्रक्रियालाई सुदृढ बनाउँदै लगेको छ। साथै "एक विद्यालय एक स्वास्थ्यकर्मी" र "एक विद्यालय एक मनोसामाजिक परामर्शदाता" जस्ता अभ्यासहरूले विद्यार्थीको शारीरिक तथा मानसिक स्वास्थ्यलाई शिक्षा प्रणालीसँग जोड्दै समग्र सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्ने दिशामा सकारात्मक आधार तयार गरेको छ।

समावेशी शिक्षाको प्रवर्द्धनमा महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित तथा अन्य सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकालाई विशेष प्राथमिकता दिइएको छ। अपाङ्गताका प्रकृतिअनुसार सहायक सामग्री, छात्रवृत्ति तथा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिएको छ। महिला शिक्षकहरूको नेतृत्व विकास सम्बन्धी तालिमले विद्यालय व्यवस्थापन तथा शैक्षिक नेतृत्वमा लैङ्गिक सन्तुलन कायम गर्न सहयोग पुगेको देखिन्छ।

यसका अतिरिक्त सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको सक्रियता अभिवृद्धि गर्दै वयस्क साक्षरता, निरन्तर शिक्षा तथा जीवनोपयोगी सीप विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिएका छन्। विद्यालयस्तरमा नियमित शैक्षिक अनुगमन, उपलब्धि परीक्षण, अभिभावक–शिक्षक अन्तरक्रिया, अतिरिक्त क्रियाकलाप, विज्ञान प्रदर्शनी तथा प्रतिभा पहिचान कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्ने प्रयास गरिएको छ। प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा विस्तारमार्फत युवाहरूलाई स्वरोजगार तथा उद्यमशीलतासँग जोड्ने पहल पनि अघि बढाइएको छ।

समग्रमा, तुम्बेवा गाउँपालिकाले शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर, समावेशीकरण र दिगोपनालाई एकसाथ सम्बोधन गर्ने उद्देश्यले विविध कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिरहेको देखिन्छ। यी कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन, नियमित अनुगमन तथा स्रोत व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्न सकिएमा स्थानीय स्तरमै समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षा प्रणाली विकास गर्ने महत्वपूर्ण आधार तयार हुने सम्भावना देखिन्छ।

३. शिक्षा क्षेत्रका समस्याहरू

तुम्बेवा गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रमा विद्यमान समस्याहरूलाई देहाय बमोजिम विश्लेषण गरिएको छ।

क)समतामूलक पहुँच र सहभागिता

विद्यालय भर्ना दर सन्तोषजनक भए तापनि आर्थिक अवस्था, पारिवारिक समस्या, बसाइँसराइ तथा

सचेतनाको कमीका कारण केही बालबालिकाहरू विद्यालयमा नियमित रहन नसक्ने वा बीचैमा पढाइ छोड्ने अवस्था देखिन्छ। विशेषगरी अपाङ्गता भएका, दलित, सीमान्तकृत तथा भौगोलिक रूपमा कठिन क्षेत्रमा बसोबास गर्ने बालबालिकालाई शिक्षाको मूल प्रवाहमा प्रभावकारी रूपमा सहभागी गराउनु अझै चुनौतीपूर्ण छ। अभिभावक शिक्षाको कमी तथा घर–विद्यालयबीचको समन्वय कमजोर हुँदा विद्यार्थीको सिकाइ निरन्तरता र सहभागितामा असर परेको देखिन्छ। समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न लक्षित छात्रवृत्ति, सामाजिक परिचालन तथा अभिभावक सशक्तीकरणका कार्यक्रमलाई थप सुदृढ बनाउन आवश्यक देखिन्छ।

ख) गुणस्तर र सान्दर्भिकता

शिक्षण–सिकाइ प्रक्रियामा अझै परम्परागत घोकन्ते पद्धतिको प्रभाव देखिन्छ भने विद्यार्थी केन्द्रित, खोजमूलक तथा प्रयोगात्मक शिक्षण अभ्यास सीमित छन्। विज्ञान तथा प्रविधि विषयमा प्रयोगशाला आधारित सिकाइ र अनुसन्धान संस्कृतिको विकास पर्याप्त हुन नसक्दा सिकाइ सैद्धान्तिक रूपमा सीमित हुने अवस्था देखिन्छ। स्थानीय आवश्यकता र सन्दर्भ समेट्ने पाठ्यक्रम विकास तथा प्रभावकारी कार्यान्वयनमा ढिलाइ हुँदा शिक्षा र स्थानीय जीवनयापनबीचको सम्बन्ध कमजोर देखिन्छ, जसले जीवनोपयोगी सीप विकासमा चुनौती उत्पन्न गरेको छ।

ग) शिक्षक व्यवस्थापन

विद्यार्थी सङ्ख्याको अनुपातमा विषयगत शिक्षक दरबन्दी पर्याप्त नहुनु शिक्षा क्षेत्रको महत्वपूर्ण समस्या हो। विशेषगरी विज्ञान, गणित र अंग्रेजी विषयमा दक्ष शिक्षकको अभाव देखिँदा सिकाइ उपलब्धिमा प्रत्यक्ष प्रभाव परेको छ। शिक्षकहरूको निरन्तर पेशागत विकास, प्रविधि–मैत्री तालिम तथा समावेशी शिक्षण रणनीतिसम्बन्धी कार्यक्रम पर्याप्त रूपमा सञ्चालन हुन सकेका छैनन्। शिक्षा क्षेत्रमा कहिलेकाहीँ देखिने प्रशासनिक जटिलता तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी विवादहरूले पनि शिक्षकको पेशागत स्थायित्व र मनोबलमा असर पार्न सक्ने अवस्था देखिन्छ।

घ) भौतिक पूर्वाधार

गाउँपालिकाभित्रका धेरै विद्यालयहरूमा स्वच्छ खानेपानी, समावेशी शौचालय, सुरक्षित भवन, पुस्तकालय तथा पर्याप्त फर्निचर जस्ता आधारभूत सुविधा अझै पर्याप्त छैनन्। कतिपय विद्यालय भवनहरू

जीर्ण अवस्थामा रहेकाले विद्यार्थीको सुरक्षामा समेत जोखिम देखिन्छ। आधुनिक शिक्षण–सिकाइका लागि आवश्यक कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला, स्मार्ट बोर्ड तथा उच्च गतिको इन्टरनेट सुविधा अधिकांश सामुदायिक विद्यालयमा सीमित रहेकाले डिजिटल शिक्षण प्रक्रियामा असमानता देखिएको छ।

ङ) पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणाली

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र प्रभावकारी कार्यान्वयनमा अपेक्षित प्रगति हुन सकेको छैन। सिकाइ उपलब्धिको वैज्ञानिक तथा तथ्यमा आधारित मूल्याङ्कन प्रणाली पर्याप्त रूपमा सुदृढ नहुँदा विद्यार्थीको वास्तविक सिकाइ अवस्थाको समुचित मूल्याङ्कन हुन कठिन देखिन्छ। विद्यालयहरूको शैक्षिक तथा प्रशासनिक गतिविधिको नियमित अनुगमन तथा पृष्टपोषण प्रणाली कमजोर हुँदा सुधारका प्रयासहरू अपेक्षित रूपमा प्रभावकारी हुन सकेका छैनन्। परीक्षा केन्द्रित अभ्यास बढी हाबी हुँदा विद्यार्थीमा सिर्जनात्मकता, विश्लेषणात्मक सोच र व्यवहारिक सीप विकासमा सीमितता देखिन्छ।

च) समता र समावेशीकरण

अपाङ्गता भएका, दलित तथा सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकाको पूर्ण र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्न अझै संरचनागत सुधार आवश्यक देखिन्छ। लैङ्गिक साक्षरता अन्तर, सामाजिक विभेद तथा आर्थिक असमानताले शिक्षामा समान अवसर प्राप्तिमा अवरोध सिर्जना गरेका छन्। समावेशी पूर्वाधार, सहायक सामग्री तथा समावेशी शिक्षणका लागि आवश्यक शिक्षक तयारी पर्याप्त नहुँदा समावेशी शिक्षाको प्रभाव सीमित हुन सक्ने अवस्था देखिन्छ।

छ) विद्यालय सुशासन र व्यवस्थापन

विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक र शिक्षकबीच समन्वय पर्याप्त रूपमा सुदृढ नहुँदा योजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता कमी देखिन्छ। पारदर्शी बजेट व्यवस्थापन, सहभागितामूलक योजना निर्माण तथा जवाफदेहिता प्रणाली पूर्ण रूपमा संस्थागत हुन सकेको छैन। अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र कमजोर हुँदा विद्यालय सुधार योजनाहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुन नसक्ने अवस्था देखिन्छ। साथै शैक्षिक सत्र तथा शैक्षिक क्यालेन्डरको प्रभावकारी व्यवस्थापन हुन नसक्दा शिक्षण–सिकाइ प्रक्रियामा असर पर्ने गरेको छ। माध्यमिक तथा प्राविधिक शिक्षालाई गुणस्तरीय र सुविधासम्पन्न बनाउन आवश्यक लगानी तथा बजेट व्यवस्थापन पनि चुनौतीपूर्ण देखिन्छ।

समग्रमा, तुम्बेवा गाउँपालिकामा शिक्षा क्षेत्रमा पहुँच विस्तार तथा नीतिगत प्रतिबद्धता सकारात्मक देखिए पनि गुणस्तर अभिवृद्धि, समावेशीकरण, शिक्षक व्यवस्थापन, पूर्वाधार विकास तथा विद्यालय सुशासनका क्षेत्रमा थप सुधार आवश्यक देखिन्छ। प्रभावकारी योजना कार्यान्वयन, स्रोतको समुचित परिचालन तथा समुदायमा आधारित उत्तरदायित्व प्रणाली सुदृढ गर्न सकेमा यी समस्याहरूलाई अवसरमा रूपान्तरण गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ।

४. अवसरहरू

नेपालको संविधान तथा प्रचलित कानुनी व्यवस्थाअनुसार शिक्षा क्षेत्र स्थानीय तहको अधिकारभित्र समावेश भएपछि स्थानीय सरकारले आफ्नै आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा शिक्षा योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने महत्वपूर्ण अवसर प्राप्त गरेको छ। यसले स्थानीय स्तरमै गुणस्तरीय, समावेशी र सान्दर्भिक शिक्षा प्रणाली विकास गर्ने आधार प्रदान गरेको छ। साथै शिक्षा क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गर्ने सम्भावना, संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहबीचको सहकार्य, साथै विभिन्न गैरसरकारी संस्था तथा विकास साझेदारहरूसँग सहकार्य गर्दै आवश्यक स्रोत परिचालन गर्ने वातावरण पनि विस्तार हुँदै गएको छ।

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको तीव्र विकाससँगै डिजिटल शिक्षण–सिकाइ, अनलाइन सामग्रीको प्रयोग तथा शिक्षक–विद्यार्थीबीचको सिकाइ सहकार्यलाई थप सहज बनाउने अवसर सिर्जना भएको छ। स्थानीय पाठ्यक्रम विकासका क्रममा वातावरण संरक्षण, हरित विद्यालय, जलवायु परिवर्तन तथा जीवनोपयोगी सीपसम्बन्धी विषयवस्तु समावेश गर्न सकिने भएकाले शिक्षालाई व्यवहारिक, सान्दर्भिक र समसामयिक बनाउने सम्भावना बढेको छ।

यसैगरी स्थानीय स्तरमा विद्यमान रैथाने ज्ञान, सीप तथा प्रविधिलाई शिक्षण–सिकाइ प्रक्रियासँग जोड्ने अवसर पनि उपलब्ध छ, जसले विद्यार्थीलाई आफ्नो सांस्कृतिक तथा सामाजिक परिवेशसँग जोडिएको शिक्षा प्राप्त गर्न सहयोग पुर्‍याउँछ। वैकल्पिक तथा लचिलो सिकाइ कार्यक्रमहरूको विकासमार्फत सबै बालबालिकालाई सिक्ने अवसर सुनिश्चित गर्न सकिने भएकाले पहुँच, समावेशीकरण र गुणस्तर एकसाथ सुधार गर्ने आधार तयार भएको छ। यस प्रकार कानुनी अधिकार, प्रविधिको प्रयोग, स्रोत व्यवस्थापन तथा स्थानीय ज्ञानको समुचित उपयोगमार्फत तुम्बेवा गाउँपालिकाको शिक्षा प्रणालीलाई दिगो, समावेशी र जीवनोपयोगी बनाउने महत्वपूर्ण अवसरहरू विद्यमान रहेका छन्।

५. चुनौतीहरू

तुम्बेवा गाउँपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा पहुँच विस्तार, गुणस्तर सुधार तथा समावेशी शिक्षा प्रवर्द्धन गर्न विभिन्न पहलहरू गरिरहेको भए पनि यस क्षेत्रले अझै केही महत्वपूर्ण चुनौतीहरूको सामना गरिरहेको छ। लैङ्गिक, भाषिक, भौगोलिक, आर्थिक अवस्था, शारीरिक अपाङ्गता तथा जातीय र सामाजिक

विविधताका कारण सबै बालबालिकालाई समान रूपमा गुणस्तरीय शिक्षा उपलब्ध गराउनु सहज छैन। विशेषगरी आर्थिक रूपमा कमजोर, दुर्गम बस्तीमा बसोबास गर्ने तथा सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकालाई विद्यालयमा नियमित रूपमा सहभागी गराउनु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ।

जनसाङ्ख्यिकीय परिवर्तन, बसाइँसराइ, जन्मदर तथा बस्तीको भौगोलिक बनावटका कारण विद्यालय नक्साङ्कन र शिक्षक दरबन्दीको सन्तुलित व्यवस्थापन गर्न कठिनाइ देखिएको छ। साथै विद्यालयहरूमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधार, शैक्षिक सामग्री तथा प्रविधि विस्तारका लागि पर्याप्त आर्थिक स्रोत जुटाउनु पनि चुनौतीका रूपमा रहेको छ, जसले निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा कार्यान्वयनलाई थप जटिल बनाएको छ।

शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि दक्ष जनशक्तिको अभाव, शिक्षकहरूको पेशागत क्षमता विकासका सीमित अवसर तथा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगमा देखिएका कठिनाइहरू पनि प्रमुख चुनौतीहरू हुन्। त्यस्तै बाढी, पहिरो वा अन्य विपत्जन्य अवस्थाहरूमा वैकल्पिक माध्यमबाट शिक्षण–सिकाइलाई निरन्तरता दिन सक्ने व्यवस्था विकास गर्नु पनि आवश्यक देखिन्छ।

सबै विद्यालयलाई आवश्यक मापदण्डअनुसारको भौतिक पूर्वाधारयुक्त, सुरक्षित तथा वातावरणमैत्री विद्यालयका रूपमा विकास गर्न पर्याप्त स्रोत परिचालन आवश्यक छ। जलवायु परिवर्तनका सम्भावित प्रभावलाई मध्यनजर गर्दै दिगो र सुरक्षित विद्यालय वातावरण निर्माण गर्नु पनि शिक्षा क्षेत्रको अर्को महत्वपूर्ण चुनौती हो।

समग्रमा, यी चुनौतीहरूलाई दीर्घकालीन योजना, प्रभावकारी स्रोत व्यवस्थापन तथा समुदायको सक्रिय सहभागितामार्फत सम्बोधन गर्न सकिएमा तुम्बेवा गाउँपालिकामा समावेशी, दिगो र गुणस्तरीय शिक्षा प्रणाली विकास गर्ने आधार अझ सुदृढ बन्ने अपेक्षा गरिएको छ।

परिच्छेद २

दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण

२.१ दूरदृष्टि

"गुणस्तरीय, पहुँचयुक्त,समतामूलक, सिपमूलक एवम प्रविधिमैत्री शिक्षाबाट सामाजिक रूपान्तरण"

२.२ लक्ष्य

समावेशी पहुँचसहित गुणस्तरीय, सिपमूलक तथा प्रविधिमैत्री शिक्षा प्रणालीको विकास गरी स्थानीय आवश्यकता र राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय श्रम बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्नसक्ने, सक्षम, नैतिक तथा आत्मनिर्भर मानव स्रोत उत्पादन गर्नु

२.३ उद्धेश्य

क) सबै बालबालिकालाईशिक्षामा **समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,**

ख) **सबै बालबालिकाको शिक्षामा गुणस्तरीय र सान्दर्भिकता सुनिश्चित गर्नु,**

ग) औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित व्यक्तिहरूका लागि वैकल्पिक,**अनौपचारिक, खुला र निरन्तर सिकाइको वातावरण सुनिश्चित गर्नु,**

घ) विद्यालय शिक्षामा सुशासन तथा व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्नु,

२.४ रणनीतिहरु

उद्देश्य १ सबै बालबालिकालाई शिक्षामा समतामूलक पहुँच र सहभागिता र सुनिश्चित गर्नु

रणनीतिहरू:

क) आधारभूत शिक्षालाई सबै बालबालिकाका लागि**अनिवार्य र नि:शुल्क**बनाउँदै पहुँचयोग्य र समतामूलक बनाउने,

ख) विद्यालय जानबाट वञ्चित बालबालिकाहरूको पहिचान गर्न तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने र शैक्षिक सत्रको सुरुमा"**विद्यार्थी भर्ना घरदैलो अभियान**"सञ्चालन गर्ने,

ग) गरिब, विपन्न, दलित र सीमान्तकृत समूहका बालबालिकालाई विद्यालयमा आकर्षित गर्न र टिकाइराख्न**दिवा खाजा, छात्रवृत्ति र पोसाक**वितरण गर्ने,

घ) विकट क्षेत्र वा अध्ययन गर्ने वातावरण नभएका बालबालिकाहरूका लागि आवश्यकता अनुसार**छात्रावास**को व्यवस्था गर्ने,

ङ) अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि उनीहरूको अवस्था अनुसार (शारीरिक, सुनाइ, दृष्टि, अटिजम आदि)**ब्रेल, साङ्केतिक चित्र र ह्विलचेयर**जस्ता सामग्री र विशेष छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने,

च) अपाङ्गता भएका, सीमान्तकृत वा विशेष आवश्यकताका बालबालिकाका लागि**समावेशी सिकाइ वातावरण उपलब्ध गराउने,**

छ) बालबालिकाको शिक्षामा अभिभावकलाई जिम्मेवार बनाउन**अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम**लाई अभियानकै रूपमा सञ्चालन गर्ने,

ज) शिक्षकहरूलाई नवीनतम् शिक्षण पद्धति र प्रविधिमा अभ्यस्त गराउन**नियमित र नतिजामुखी तालिम**प्रदान गर्ने र उनीहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग जोड्ने

झ) विद्यालय पूर्वाधार र सिकाइ वातावरणमा जलवायु-उत्थानशीलता र वातावरणमैत्री पूर्वाधार सुनिश्चित गर्नु

उद्देश्य २ सबै बालबालिकाको शिक्षामा गुणस्तरीय र सान्दर्भिकता सुनिश्चित गर्नु,

रणनीतिहरू:

क) शिक्षकहरूलाई नवीनतम् शिक्षण पद्धति र प्रविधिमा अभ्यस्त गराउननियमित र नतिजामुखी तालिमप्रदान गर्ने र उनीहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग जोड्ने

ख) शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउन**स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला र इन्टरनेट**सुविधाको विस्तार गर्ने

ग) शिक्षाको गुणस्तर कायम गर्न**नतिजमा आधारित अनुगमन तथा वैज्ञानिक मूल्याङ्कन प्रणाली**को विकास गर्ने

घ) पाठ्यक्रमलाई स्थानीय आवश्यकता, संस्कृति र जीवनोपयोगी सीपसँग मेल खाने गरी अनुकूल बनाउने

ङ) विषयगत र कक्षागत रूपमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने

च) **शिक्षण सिकाइमा** खोजमूलक, प्रयोगात्मक, विद्यार्थीकेन्द्रित र क्रियाकलाप आधारित सिकाइ प्रवर्द्धन गर्ने

छ) शिक्षकलाई नवीनतम शिक्षण विधि, ICT प्रयोग, समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षण तालिम प्रदान गर्ने

ज) नियमित मूल्याङ्कन र फिडब्याक प्रणालीको माध्यमबाट सिकाइ उपलब्धि र गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने

झ) विद्यालयमा पर्याप्त पाठ्यपुस्तक, डिजिटल सामग्री, स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब र प्रयोगशालाको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने

उद्देश्य ३ औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित व्यक्तिहरूका लागिअनौपचारिक, खुला र वैकल्पिक निरन्तर सिकाइको वातावरण सुनिश्चित गर्नु

रणनीतिहरु

क) अनलाइन प्लेटफर्म, भिडियो क्लास, मोबाइल एप्लिकेशन र रेडियो/टेलिभिजन माध्यमबाट वैकल्पिक सिकाइ पहुँच विस्तार गर्ने

ख) प्रत्येक वडामा इन्टरनेट सुविधा सहित कम्तीमा एकसामुदायिक सिकाइ केन्द्रस्थापना गर्ने

ग) एक वडा एक पुस्तकालय/वाचनालय" को अवधारणा अनुसार प्रत्येक सामुदायिक सिकाइ केन्द्रसँग आबद्ध रहने गरी पुस्तकालयहरू स्थापना गर्ने

घ) गाउँस्तरमा एक मुख्य पुस्तकालय स्थापना गरी वडाका पुस्तकालयहरूलाई एउटै सञ्जालमा जोड्ने

ङ) परम्परागत र मौलिक ज्ञान, दर्शन र प्राकृतिक विज्ञानलाई सङ्ग्रह र सूचीकरण गरी संरक्षण गर्ने

च) प्रत्येक टोलमा नागरिकहरूको सिकाइको चाहना पूरा गर्न र "जीवन पर्यन्त सिकाइ"लाई अभियानको रूपमा सञ्चालन गर्न स्थानीय बौद्धिक समाज गठन गर्ने

छ) समुदायको समन्वय र सहयोगमा टोल-टोलमा प्रौढ कक्षाहरू सञ्चालन गर्ने र उनीहरूको सिकाइ उपलब्धिलाई मापन गर्ने सूचकहरू विकास गरि कार्यान्वयन गर्ने

ज) अनौपचारिक शिक्षा र सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको भूमिका प्रभावकारी बनाएर तुम्बेवागाउँपालिकालाई"**पूर्ण साक्षर तथा शिक्षित पालिका**"घोषणा गर्ने

उद्देश्य ४ विद्यालय शिक्षामा सुशासन तथा व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्नु,

रणनीतिहरू

क) शिक्षकहरूको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनलाई विद्यार्थीको**सिकाइ उपलब्धि र परीक्षा परिणामसँग आबद्ध**गर्ने

ख) शैक्षिक पेसामा संलग्न जनशक्तिमा जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्न**परिणाममा आधारित जवाफदेहिता प्रणाली**को विकास गर्ने

ग) प्रधानाध्यापक छनोट प्रणालीलाई**योग्यता र क्षमताका आधारमा**हुने गरी परिमार्जन गर्ने

घ) विव्यसको भूमिका र जिम्मेवारीलाई समयसापेक्ष परिमार्जन गरी विद्यालयलाईस्वचालित र सफल संस्थाका रूपमा विकास गर्ने

ङ) विद्यालयप्रति समुदायको अपनत्व बढाउन विद्यालय समुदाय सहकार्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

च) विद्यालय र विद्यार्थीको विस्तृत विवरणका लागि**एकीकृत तथ्याङ्क प्रणाली**को विकास र सुदृढीकरण गर्ने

छ) प्रधानाध्यापक, व्यवस्थापन समिति, शिक्षक र कर्मचारीहरूका लागि नियमित**तालिम र नेतृत्व**

विकासकार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने

ज) निजी (संस्थागत), गुठी र सहकारी विद्यालयहरूको स्थापना, अनुमति, सञ्चालन र आर्थिक पारदर्शिताको**नियमित अनुगमन र नियमन**गर्ने

झ) शैक्षिक जनशक्ति र नेतृत्व तहका लागि स्पष्ट**आचारसंहिता**निर्माण गरी लागू गर्ने

ञ) गाउँपालिकाभरि रहेका शिक्षक दरबन्दीको अध्ययन गरी**दरबन्दी मिलान र पुनर्वितरण**गर्ने

२.५ अपेक्षित उपलब्धि

क) सबै बालबालिकालाईशिक्षामा **समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भएको हुनेछ**

ख) **सबै बालबालिकाको शिक्षामा गुणस्तरीय र सान्दर्भिकता सुनिश्चित भएको हुनेछ**

ग) औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित व्यक्तिहरूका लागि वैकल्पिक,**अनौपचारिक, खुला र निरन्तर सिकाइको वातावरण सुनिश्चित भएको हुनेछ**

घ) विद्यालय शिक्षामा सुशासन तथा व्यवस्थापन सुनिश्चित भएको हुनेछ

२.६ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण

मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८७	२०९२
१.	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा				
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कूल भर्ना दर* (%)	८६.३	९०	९५	१००
१.२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिका* (%)	७५	८५	९५	१००
२.	आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - ८)				
२.१	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुदप्रवेश दर (%)	९४.२	९६	९८	१००
२.२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको कूल प्रवेश दर (%)	१०२.६	१०३	१०४	१०५
२.३	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा खुद भर्ना	९६.८	९८	९९	१००

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८७	२०९२
	दर* (%)				
२.४	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कूल भर्ना दर* (%)	११६.१	११०	१०५	१००
२.५	आधारभूत तहको कक्षा ५ को खुदप्रवेश दर* (%)	८८	९२	९६	९८
२.६	आधारभूत तहको कक्षा ५ को कूलप्रवेश दर* (%)	९५	९८	१००	१०२
२.७	आधारभूत तहको कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर* (%)	८६.४	९०	९५	९८
२.८	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा ५) पूरा गर्ने दर* (%)	८५	९०	९५	९८
२.९	आधारभूत तहमा (प्राथमिक कक्षा १-५)मा भर्ना भएका ५-९ वर्ष उमेर भन्दा माथिका बालबालिका* (%)	१०	७	४	२
२.१	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचाङ्क*	०.९५	०.९६	०.९७	०.९८
२.११	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर* (%)	९५.८	९७	९९	१००
२.१२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा कूल भर्ना दर (%)	११९.१	११०	१०५	१००
२.१३	आधारभूत तहको कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर* (%)	८३.३	८८	९३	८७
२.१४	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भई कक्षा ८ पूरा गर्ने दर*(%)	८०	८५	९०	९५
२.१५	आधारभूत तह(कक्षा १-८) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक*	०.९५	०.९८	१	१
२.१६	विद्यालय वाहिर रहेका बालबालिका* (%)	६	४	२	०
२.१७	आधारभूत तह (कक्षा १-८) अध्यापनरत कूल शिक्षक मध्ये महिला शिक्षकको सङ्ख्या*(%)				
३.	माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)				
३.१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर* (%)	५१.८	६०	७०	८५
३.२	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कूल भर्ना दर* (%)	७९.५	८५	९५	१००
३.३	माध्यमिक तहमा कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक* (कक्षा ९-१२)	७९.५	८०	८५	९०

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८७	२०९२
३.४	आधारभूत तहवाट माध्यमिक तहमा ट्रान्जिसन दर* (%)	७५	८०	८५	९०
३.५	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १० मा पुग्ने दर (%)	५५	६५	७५	८५
३.६	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १२ मा पुग्ने दर (%)	४५	५५	६५	७५
३.७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत महिला शिक्षक सङ्ख्या* (%)	३०	४०	४५	५०
४. जिवन-पर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा					
४.१	साक्षरता दर (१५ वर्ष भन्दा माथि) (%)	७०	७५	८०	८५
४.२	साक्षरता दर (६ वर्ष भन्दा माथि) (%)	७७.७	८०	८५	९५
४.३	साक्षरता दर (१५-२४ उमेर समूह) (%)	९०	९२	९५	९९
४.४	साक्षरता दरमा लैङ्गिक समता (१५ वर्ष भन्दा माथि)	०.८१	०.८५	०.९०	०.९५
५. सुशासन तथा व्यवस्थापन					
५.१	आधारभूत तह (कक्षा१-५) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	६.९	८	१०	१२
५.२	आधारभूत तह (कक्षा६-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	१२	१४	१६	१८
५.३	आधारभूत तह (कक्षा१-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	९.४५	११	१३	१५
५.४	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	१८.५	२०	२२	२५
५.५	माध्यमिक तह (कक्षा९-१२) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात	३०.६	२८	२२	२५

(Source:Annex File For Flash I 2024-2025and IEMIS 2082)

परिच्छेद ३

विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्र

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा

३.१.१ परिचयः

नेपालको संविधानको धारा ३९ (३) मा प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालविकास तथा बाल सहभागिताको हक हुनेछ भनी उल्लेख गरिनु र शिक्षा ऐन २०२८ को नवौँ संशोधनले बालविकास र शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाकै अङ्गको रूपमा मान्यता दिनुले यसको आवश्यकता र महत्व थप पुष्टि भएको छ।बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, संवेगात्मक, सामाजिक एवं नैतिक सृजनात्मक पक्षको विकासमा सघाउँदै उनीहरूलाई आधारभूत शिक्षाको लागि तयार गर्ने उद्देश्यले सञ्चालित यो कार्यक्रम विद्यालय शिक्षाको पहिलो पाइला भएकोले पनि यसलाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय बनाउनु आवश्यक भएको छ । यसै कुरालाई मध्यनजर गरेर यस पालिकाले निर्माण गरेको यस शिक्षा योजनामा प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षालाई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउने कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छ।

३.१.२ वर्तमान अवस्थाः

तुम्बेवागाउँपालिकामा हाल जम्मा ४०वटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र सञ्चालनमा रहेका छन्, जसमा सामुदायिकतर्फ ३९र संस्थागत विद्यालयतर्फ १ केन्द्र रहेका छन्। यी केन्द्रहरूमा कुल ३०४जना बालबालिका अध्ययनरत रहेका छन्, जसमध्ये १४९ जना छात्र र१५५जना छात्रा रहेका छन्। यस उमेर समूहको अनुमानित कुल जनसंख्या ३५० रहेको आधारमा सहजै देखिने भर्नादर ८६प्रतिशत रहेको देखिन्छ, जसले पहुँच विस्तार भएको संकेत गरे पनि शतप्रतिशत लक्ष्य अझै हासिल हुन बाँकी रहेको देखाउँछ।

बालविकास कार्यक्रम पूरा गरी कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने बालबालिकाको संख्या २१०रहेको छ। यसमध्ये एक वर्षको बालविकास अनुभवसहित कक्षा १ मा जाने बालबालिकाको ७० प्रतिशत रहेको छ। अनुभवसहित कक्षा १ मा प्रवेश गरेका बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धि र कक्षागत अनुकूलन क्षमता तुलनात्मक रूपमा राम्रो देखिएको छ, जसले बालविकास कार्यक्रमको प्रभावकारिता पुष्टि गर्दछ।

समावेशी पहुँचको दृष्टिले दलित बालबालिकाको संख्या २१ जना, जनजाति बालबालिकाको संख्या २०२ जनार अपाङ्गता भएका बालबालिकाको संख्या २१ जना छ। यी तथ्याङ्कले समावेशी सहभागिता बढ्दो क्रममा रहेको देखाए पनि जनसंख्या अनुपातअनुसार अझ सुधारको आवश्यकता रहेको देखिन्छ।

विशेषगरी अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि सहायक सामग्री, पहुँचयोग्य भौतिक संरचना तथा प्रशिक्षित जनशक्ति व्यवस्था सुदृढ गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ।

बालविकासका न्यूनतम सक्षमता मापदण्ड पूरा गरेका संस्थागत विद्यालयको संख्या १रहेको छ, जुन कुल संस्थागत विद्यालयको २.५प्रतिशत हो। न्यूनतम सक्षमता अन्तर्गत सुरक्षित कक्षाकोठा, खेलमैत्री सिकाइ सामग्री, प्रशिक्षित सहजकर्ता, बालमैत्री शौचालय र सुरक्षित खानेपानी जस्ता सूचकहरू समावेश गरिएका छन्। हाल यी मापदण्ड पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन भएका केन्द्रहरूको अनुपात सीमित रहेको देखिएकाले गुणस्तर सुधारका लागि थप लगानी र अनुगमन आवश्यक देखिन्छ।

समग्रमा हेर्दा तुम्बेवागाउँपालिकामा प्रारम्भिक बालविकासको पहुँच विस्तार सन्तोषजनक देखिए पनि गुणस्तर, समावेशिता र न्यूनतम सक्षमता सुनिश्चिततामा अझ रणनीतिक हस्तक्षेप आवश्यक रहेको निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ।

तालिका १

प्रारम्भिक बालविकासर शिक्षासँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा बालविकास		जम्मा बालबालिका			दलित बालबालिका			अपाङ्गता भएका बालबालिका		
प्रकार	संख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
सामुदायिक	३९	१२७	१३०	२५७	१२	९	२१	०	०	०
संस्थागत	१	८	७	१५	२	३	५	०	०	०
जम्मा	४०	१३५	१३७	२७२	१४	१२	२६	०	०	०

(स्रोत एकिकृत शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली २०८२)

तुम्बेवागाउँपालिकाले प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षालाई बालबालिकाकोनैसर्गिक अधिकारको रूपमा लिएको छ। यसले ५वर्ष मुनिका बालबालिकाकोशारीरिक, मानसिक, सामाजिक र सर्वाङ्गीण विकाससुनिश्चित गर्ने आधार तयार गर्दछ। गाउँपालिकाले प्रारम्भिक बाल विकासलाई विद्यालय शिक्षासँग पूर्ण रूपमाएकीकृतगरी प्रत्येक विद्यालयमा अनिवार्य गर्ने नीति लागू गरेको छ, जसले बालबालिकाको सिकाइको निरन्तरता र गुणस्तर सुनिश्चित गर्दछ।हाल तुम्बेवागाउँपालिकामा बाल विकास केन्द्रहरूमाभौतिक र शैक्षिक पूर्वाधारको कमीदेखिएको छ। धेरै केन्द्रहरूमा बालमैत्री वातावरण, खेल सामग्री, श्रव्य–दृश्य सिकाइ सामग्री र पर्याप्त शिक्षण उपकरणको अभाव रहेको छ। यद्यपि, गाउँपालिकाले यी केन्द्रहरूको स्तरोन्नति गर्ने योजना बनाएको छ र निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा नयाँ केन्द्र स्थापना गर्ने सम्भावनाहरूलाई आफ्नो सबल पक्षको रूपमा लिएको छ।

३.१.३ उद्धेश्यः

क) बालबालिकाकोसर्वाङ्गीण विकाससुनिश्चित गर्न प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षाको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु

ख) सबै बालबालिकालाईसमावेशी, पहुँचयोग्य र गुणस्तरीयप्रारम्भिक शिक्षा उपलब्ध गराउनु

ग) बाल विकास केन्द्रहरूलाईबालमैत्री, सुरक्षित र वातावरणमैत्रीबनाउनु

३.१.४ रणनीतिहरू

क) सबै बालबालिकाको पहुँचका लागि सङ्घीय सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्डअनुसार प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा सञ्चालन गर्ने,

ख) बाल विकास र शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अङ्ग बनाउने।

ग) निजी क्षेत्रलाई समेत**केन्द्र स्थापना र सञ्चालनमा प्रोत्साहित**गर्दै न्यूनतम मापदण्डमा नियमित निगरानी र मूल्याङ्कन गर्ने।

घ) अति विपन्न, दलित, सीमान्तकृत र अपाङ्ग बालबालिकालाई पहुँच सुनिश्चित गर्दै निःशुल्क भर्ना अभियान सञ्चालन।

ङ) कार्यक्रमको नक्साङ्कन, पुनर्वितरण र आवश्यकता अनुसार नयाँ केन्द्र स्थापना गर्ने,

च) जटिल भौगोलिक क्षेत्रमा बसोबास गर्ने, लोपोन्मुख तथा सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकाका लागि विभिन्न नमूनाहरू विकास गरी पहुँच सुनिश्चित गर्ने,

छ) पाठ्यक्रमको परिमार्जन तथा अनुकूलन गर्ने,

ज) लागत सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने,

झ) कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धिका लागि परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घ संस्था, निजि क्षेत्र र विद्यालयहरूलाई जिम्मेवार बनाउने,

ञ) ऐन र कार्यविधीमा उल्लेख भए बमोजिमको मापदण्ड पूरा गर्ने,

ट) कार्यरत जनशक्तिको वृत्ति विकास तथा क्षमता विकास गर्ने,

ठ) स्थानीय तहको आवश्यकतामा आधारित हुने गरी प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षाका लागि सुपरिवेक्षण र सहजीकरणका लागि थप छुट्टै अधिकार सम्पन्न संयन्त्र बनाउने,

ड) पाठ्यक्रम र मापदण्ड तथा ढाँचाहरूलाइ समयानुकुल स्थानीयकरणकालागि समायोजन तथा परिमार्जन गर्ने,

ढ) भौगोलिक विकटता र अपाङ्गता भएका तोकिएका उमेर समूहलाई सम्बोधन गर्ने गरी नीतिगत व्यवस्था गर्ने।

३.१.५ उपलब्धि,प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण

क) अपेक्षित उपलब्धिः

तुम्बेवागाउँपालिकामा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित भएको हुनेछ। यस अन्तर्गत लक्षित उमेर समूहका

सबै बालबालिकालाई कम्तीमा एक वर्षको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा सहज, समावेशी र समान पहुँच उपलब्ध हुनेछ। साथै, सबै बालबालिकाले प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको पूर्ण अनुभव हासिल गरी आवश्यक सक्षमता विकासपछि कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने अवसर प्राप्त गर्नेछन्, जसले उनीहरूको सिकाइको आधार सुदृढ भई दीर्घकालीन शैक्षिक सफलतामा सकारात्मक प्रभाव पार्नेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारण

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण								
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ/ लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु ००० मा					
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	प्रारम्भिक बालविकासका सहजकर्ताहरूको पारिश्रमिक	जना	८०८५	८०८५	८०८५	८०८५	८०८५	४०४२५
२	प्रारम्भिक बालविकासमा न्यूनतम सक्षमता विकास गर्न प्रति विद्यार्थी एकाइ लागतका आधारमा अनुदान	विद्यार्थी	१२५०	१२५०	१२५०	१२५०	१२५०	६२५०
३	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण	पटक	३०	३०	३५	३५	४०	१७०
४	परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घसंस्था, निजीक्षेत्रसँगको सहकार्य गर्ने	पटक	२०	२०	२५	२५	३०	१२०
६	बालबालिकाको अभिलेखीकरण गर्ने	पटक	२०	२०	२५	२५	३०	१२०
७	बालविकस केन्द्रका सहजकर्ताका लागि क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	२०	२०	२५	२५	३०	१२०
८	सुपरिवेक्षणको लागि अधिकार सम्पन्न संयन्त्रको विकास गर्ने	पटक	२०	२०	२५	२५	३०	१२०
९	अनाथ असहाय र अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि आवशीय योजना	पटक	२०	२०	२५	२५	३०	१२०
१०	पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था गर्ने	निरन्तर	१८९	१८९	१८९	१८९	१८९	९४५
११	पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण गर्ने	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१२	पूर्वाधार, सिकाई क्षेत्र, केन्द्रको भित्री तथा बाहिरी सिकाई तथा खेल सामग्री व्यवस्थापन गरी न्यूनतम मापदण्डमा सुधार गर्ने	आवश्यकता अनसार						०
१३	शिक्षकको योग्यता क्षमता र पेसागत विकास गर्ने	पटक	८०	८०	८०	८०	८०	४००
१४	बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, खोप तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापन, वृद्धि अनुगमन गर्ने र कुपोषण भएका बालबालिकाको आवश्यक प्रबन्ध गर्ने	पटक	३०	३०	३५	३५	४०	१७०
१५	स्थानीय भाषालाई प्राथमिकता दिई आवश्यकताअनुसार स्थानीय भाषाको प्रयोग	निरन्तर	९०	९०	१००	१००	१२०	५००
१६	अभिभावक शिक्षा	निरन्तर	५०	५०	६०	६०	७०	२९०
१७	बालबालिकाको शारीरिक, सामाजिक, मानसिक तथा भावनात्मक सुरक्षा तथा आवश्यकता अनुसार मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराउने	पटक	२०	२०	३०	३०	४०	१४०
१८	शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली	पटक	२०	२०	३०	३०	४०	१४०
१९	प्रारम्भिक वालविकास सहजकर्ताहरूको सेवा तथा सुविधामा वृद्धी गर्ने	पटक	५४६	५४६	१०९२	१०९२	३२७६	६५५२
२०	नमुना प्रारम्भिक बालविकास सहजकर्तालाई पुरस्कारको व्यवस्था	पटक	१०	१०	१५	१५	२०	७०
२१	उत्कृष्ट कार्यसम्पादन गर्ने शिक्षक र मूल्याङ्कनका आधारमा पुरस्कृत।	पटक	१०	१०	१५	१५	२०	७०
२२	बालविकासका सहजकर्ता तालिम	पटक	८०	८०	१००	१००	११५	४७५
२३	बालविकास कक्षाका लागि अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन	पटक	३०	३०	४०	४०	५०	१९०

२४	प्रारम्भिक बालविकास कक्षाको स्तरोन्नति, विकास, व्यवस्थापन र सामग्रीको लागि विद्यालयलाई अनुदान	पटक	३०	३०	३५	३५	४०	१७०

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.२.१ परिचय

नेपालकोनेपालको संविधानले आधारभूत शिक्षालाई मौलिक हकका रूपमा सुनिश्चित गरेको छ। संविधानको धारा ३१ अनुसार प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क प्राप्त गर्ने अधिकार छ। यसले राज्यलाई सबै बालबालिकाका लागि समान, समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षा उपलब्ध गराउने दायित्व प्रदान गरेको छ।राष्ट्रिय शिक्षा नीतिले आधारभूत शिक्षालाई १–८ कक्षासम्म परिभाषित गर्दै समावेशी, जीवनोपयोगी तथा सीपमुखी शिक्षामा जोड दिएको छ। नीति अनुसार सबै बालबालिकाको पहुँच, सहभागिता, निरन्तरता र सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्नु राज्यको प्राथमिकता हो।त्यसैगरीअनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐनले आधारभूत शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क हुने स्पष्ट व्यवस्था गरेको छ। यस ऐनले अभिभावकलाई बालबालिकालाई विद्यालय पठाउने जिम्मेवारी तोकेको छ भने राज्यलाई आवश्यक पूर्वाधार, शिक्षक र स्रोत–साधन उपलब्ध गराउने कानुनी दायित्व दिएको छ। यसरी संविधान, नीति र ऐनले आधारभूत शिक्षालाई अधिकारका रूपमा स्थापित गर्दै कार्यान्वयनका लागि स्पष्ट मार्गनिर्देशन गरेका छन्।

३.२.२ वर्तमान अवस्था

तुम्बेवागाउँपालिकाका सामुदायिक विद्यालयहरूमा आधारभूत शिक्षा प्रवाहको विश्लेषण गर्दा, हाल विद्यार्थी संख्या १३२२, शिक्षक दरबन्दी १४०र शिक्षक–विद्यार्थी अनुपात ९.४४रहेको देखिन्छ। विद्यार्थीमध्ये दलित ८८, जनजाति ९९०र अपाङ्गता भएका बालबालिका १५रहेका छन्। धेरै विद्यालयमा पूर्वाधार, जस्तै कक्षा कोठा, शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान र सूचना तथा सञ्चार प्रविधि पर्याप्त छैन। यी चुनौतीहरूले गुणस्तरीय शिक्षा र समावेशी वातावरणको सुनिश्चिततामा प्रभाव पार्न सक्छ। तथ्यानुसार सुधार, स्रोत व्यवस्थापन र शिक्षक तालिमको आवश्यकता देखिन्छ।

संस्थागत विद्यालयहरूमा अध्ययन गर्दा, विद्यार्थी संख्या १५०, शिक्षक दरबन्दी ८ र शिक्षक–विद्यार्थी अनुपात २५ रहेको छ। सिकाइ अवसर प्रदान गर्ने चुनौतीहरू विद्यमान छन्। विद्यालय पूर्वाधार, जस्तै कक्षा कोठा ५, शौचालय २, खानेपानी ३, खेलमैदान १ र सूचना तथा सञ्चार प्रविधि २ छन । यस्ता कमजोरीहरूको सुधार, शिक्षक उपलब्धता सुनिश्चित गर्नु र समग्र सिकाइ वातावरण सुदृढ पार्नु आवश्यक छ।

तालिका २

आधारभूत शिक्षासँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा विद्यालय	जम्माविद्यार्थी	दलितविद्यार्थी	अपाङ्गताभएका विद्यार्थी

संख्या										
प्रकार	संख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
सामुदायिक	३३	६९८	६२४	१३२२	४४	४४	८८	७	८	१५
संस्थागत	१	७०	६५	१३५	५	३	८	०	०	०
जम्मा	३४	७६८	६८९	१४५७	४९	४७	९६	७	८	१५

तुम्बेवागाउँपालिकाले आधारभूत शिक्षालाई समतामूलक, पहुँचयोग्य र गुणस्तरीय बनाउने नीति अवलम्बन गरेको छ।तुम्बेवागाउँपालिकामा केही बालबालिका अझै विद्यालय बाहिर रहेका छन्। सामुदायिक विद्यालयहरूमा स्वच्छ खानेपानी, समावेशी शौचालय, पुस्तकालय, खेलमैदान तथा सूचना प्रविधि (इन्टरनेट, कम्प्युटर ल्याब) जस्ता पूर्वाधारको अभाव देखिएको छ। विषयगत शिक्षकको कमी, परम्परागत शिक्षण पद्धति तथा सीमित सिकाइ सामग्रीका कारण शिक्षाको गुणस्तर सुधारमा चुनौती रहेको छ।

३.२.३ उद्देश्य

क) आधारभूत शिक्षालाई सबै बालबालिकाका लागि**पहुँचयोग्य, समतामूलक, निःशुल्क र अनिवार्य**बनाउनु

ख) सिकाइ उपलब्धि र शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार गर्नु

ग) आधारभूत विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउनु

३.२.४ रणनीतिहरू

क) कुनै पनि बालबालिका शिक्षाबाट वञ्चित नहोस् भन्ने उद्देश्यले विशेष भर्ना तथा पुनःभर्ना अभियान सञ्चालन गर्ने

ख) विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय उमेरका बालबालिकाहरूको यथार्थ विवरण सङ्कलन गरी शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने व्यवस्था मिलाउने

ग) अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कानुनी व्यवस्था तथा कार्यविधि तर्जुमा गर्ने

घ) अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाका लागि आवश्यक आर्थिक तथा अन्य स्रोतको सुनिश्चितता गर्ने

ङ) विद्यालय नक्साङ्कन गर्ने तथा विद्यालयहरूको पुनर्वितरण र समायोजन गरी शैक्षिक पहुँच सन्तुलित बनाउने

च) शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण तथा समायोजन गरी विषयगत तथा कक्षागत शिक्षकको पर्याप्तता सुनिश्चित गर्ने

छ) सामुदायिक विद्यालयहरूको गुणस्तर सुधार गरी तिनलाई प्रतिस्पर्धी, प्रभावकारी र विश्वसनीय बनाउने

ज) शिक्षण–सिकाइ विधिमा आवश्यक परिमार्जन गरी विद्यार्थीकेन्द्रित, क्रियाकलाप आधारित तथा व्यवहारमुखी पद्धति अवलम्बन गर्ने

झ) कक्षा ३ सम्म आधारभूत कक्षा शिक्षण प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने

ञ) न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउन आवधिक रूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने

ट) मूल्याङ्कनलाई शिक्षण–सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा प्रयोगमा ल्याउने

ठ) कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कन प्रणाली सुदृढ गर्न क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

ड) विद्यार्थीलाई आवश्यक शैक्षिक सहयोग उपलब्ध गराई सिकाइ उपलब्धिमा सुधार ल्याउने

ढ) अन्तरसम्बन्धित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरी सिकाइ सामग्री, विधि तथा क्रियाकलापमा सुधार गर्ने

ण) दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित व्यवहारिक सिपहरूलाई सिकाइ क्रियाकलापमा समावेश गर्ने

त) शिक्षकलाई प्रधानाध्यापक तथा प्रधानाध्यापकलाई स्थानीय तहप्रति जवाफदेही बनाउने

थ) आवश्यक शिक्षक तालिम, तयारी तथा प्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

द) शिक्षक विकास तथा सहायता प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने

ध) शिक्षामा कार्यरत सबै जनशक्तिको क्षमता विकास र उत्प्रेरणा व्यवस्थापन गर्ने

न) विद्यालय तथा शैक्षिक निकायको शासकीय र व्यवस्थापकीय पद्धतिमा सुधार गरी नतिजाप्रति जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने

ऩ) विद्यालयको कार्यसम्पादन तथा विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको नियमित परीक्षण गरी पारदर्शिता र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने

प) विद्यालयहरूमा खानेपानी, शौचालय तथा सरसफाइको उचित प्रबन्ध सहित न्यूनतम भौतिक सुविधा सुनिश्चित गर्ने

फ) विद्यालयलाई बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित सिकाइ वातावरणयुक्त बनाउने

ब) सबै विद्यालयहरूमा प्राथमिकता प्राप्त न्यूनतम सक्षमता पूरा गराउने

भ) विद्यार्थीको पोषण तथा स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

म) स्थानीय उत्पादनमा आधारित पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवा खाजाको प्रबन्धलाई व्यवस्थित गर्ने

य) विद्यालयमा आधारित शैक्षिक तथा मनोसामाजिक परामर्श सेवा उपलब्ध गराउने

र) विद्यालय शिक्षालाई विविधताअनुकूल, समावेशी र समतामूलक बनाउन स्थानीय परिवेशअनुकूल सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने तथा भाषिक र सामाजिक–सांस्कृतिक विविधताको सम्मान गर्ने

ऱ) विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारीजस्ता परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने

ल) सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गरी शिक्षालाई आधुनिक, सहज र प्रभावकारी बनाउने

३.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

तुम्बेवागाउँपालिकामा आधारभूत शिक्षा सबै बालबालिकाका लागि पहुँचयोग्य, समतामूलक, निःशुल्क र अनिवार्य भएको हुनेछ। यसका साथै सिकाइ उपलब्धिमा वृद्धि भई शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार भएको हुनेछ। आधारभूत विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित भएको सुनिश्चित गरिएको हुनेछ।

नतिजाको दृष्टिले, आधारभूत तहको खुद भर्नादर उच्च स्तरमा पुगेको हुनेछ। सबै विद्यालयले प्राथमिकता प्राप्त न्यूनतम सक्षमता (PMEC) पूरा गरेका हुनेछन् र आधारभूत तहको सिकाइ उपलब्धि _____ प्रतिशत पुगेको हुनेछ, जसले विद्यार्थीहरूको समग्र सिकाइ क्षमता र गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्नेछ।

ख) **प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:**

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण								
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ/ लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	आधारभूत तहका स्वीकृत दरवन्दीका शिक्षक, राहत अनुदान शिक्षकका लागि तलब भत्ता अनुदान	पटक	९३०९२	९३०९२	९३०९२	९३०९२	९३०९२	४६५४६०
२	कार्यलय सहयोगी व्यवस्थापन अनुदान आधारभूत विद्यालय (कक्षा १-८)	आवश्यकता अनसार	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	२५०००
३	सिकाइका लागि निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन:आवश्यक सामग्री, सुधारात्मक शिक्षण अनुदान,कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका विद्यार्थीको पोर्टफोलियो समेतका लागि	पटक	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
४	शिक्षण सिकाइ सामग्री, डिजिटल सिकाइ सामग्री तथा Book Corner व्यवस्थापनका लागि प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान (कक्षा १-५)	पटक	१२५	१२५	१२५	१२५	१२५	६२५
५	शिक्षण सिकाइ सामग्री तथा डिजिटल सिकाइ सामग्री व्यवस्थापनका लागि प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान (कक्षा	पटक	९५	९५	९५	९५	९५	४७५

	६-८)							
६	(कक्षा १-५) मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि पाठ्यपुस्तकका लागि अनुदान (स्थानीय विषय/मातृभाषाको समेत)	पटक	७००	७००	७००	७००	७००	३५००
७	(कक्षा ६-८) मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि पाठ्यपुस्तक अनुदान (स्थानीय विषय/मातृभाषाको समेत)	पटक	५००	५००	५००	५००	५००	२५००
८	सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान कक्षा १-५	पटक	३७५	३७५	३७५	३७५	३७५	१८७५
९	सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान कक्षा १-८	पटक	१०५	१०५	१०५	१०५	१०५	५२५
१०	आधारभूत विद्यालयहरूलाई विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अद्यावधिक, सामाजिक परीक्षण तथा आर्थिक लेखा परिक्षण, विद्यार्थी रिपोर्ट कार्ड, विद्यालय तथ्याङ्कन व्यवस्थापन, बुलेटिन प्रकासनल, अभिभावक शिक्षा एवम् अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि गैर अनुदान	पटक	८००	८००	८००	८००	८००	४०००
११	विद्यालयमा इन्टरनेट जडान तथा सञ्चालन खर्च	पटक	४८०	४८०	४८०	४८०	४८०	२४००
१२	लक्षित बालबालिकाको तथ्याङ्क सङ्कलन र अद्यावधिक गर्ने	पटक	५८	५८	५८	५८	५८	२९०
१३	लक्षित समूहका लागि विशेष छात्रवृत्ति व्यवस्था गर्ने	पटक	५८	५८	५८	५८	५८	२९०
१४	आवश्यकता अनुसार छात्रावास सञ्चालनको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने	पटक	५०	५०	७०	७०	१००	३४०
१५	दिवा खाजा, पोसाक र शैक्षिक सामग्रीमार्फत प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	पटक	१२०	१२०	१५०	१५०	२००	७४०
१६	समुदायको सहभागितामा घरदैलो भर्ना अभियान सञ्चालन गर्ने	पटक	४०	४०	५०	५०	६०	२४०
१७	नियमित उपस्थिति सुनिश्चित गर्न वडास्तरीय अनुगमन समिति गठन गर्ने	पटक	३०	३०	४०	४०	५०	१९०
१८	सामुदायिक विद्यालयको गुणस्तर सुधारका लागि सूचक विकास र असल अभ्यास विस्तार गर्ने	पटक	४०	४०	५०	५०	५१	२३१
१९	विद्यालयलाई बन्द तथा हस्तक्षेपमुक्त बनाउन कार्यविधि लागू गर्ने	पटक	३०	३०	४०	४०	५०	१९०
२०	प्रत्येक कक्षा र विषयका लागि सिकाइ उपलब्धि सूचक विकास गर्ने	पटक	२०	२०	२०	३०	३०	१२०
२१	शिक्षणमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग बढाउने	पटक	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
२२	स्थानीय बाल अधिकार समिति गठन र सक्रिय बनाउने	पटक	५०	५०	६०	६०	७०	२९०
२३	अभिभावक शिक्षा तथा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	पटक	५०	५०	६०	६०	७०	२९०
२४	विद्यालय नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन	पटक	५०	५०	६०	६०	७०	२९०
२५	कक्षागत र विषयगत रुपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान	पटक	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
२६	भर्ना अभियान कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	६०	६०	६०	६०	६०	३००
२७	आधारभूततहका बालबालिकाहरूका लागि सिकाइ सामग्री व्यवस्था	पटक	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
२८	विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पुर्वाधार विकास	पटक	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
२९	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	पटक	६०	६५	६५	७०	७५	३३५
३०	आधारभूत तहका शिक्षक क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	७०	७५	७५	८०	८५	३८५
३१	आधारभूतविद्यालयमा सूचना प्रविधिको विस्तार	पटक	१००	१०५	१०५	११०	११५	५३५
३२	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम र दिवा खाजाको प्रबन्ध	पटक	२००	२०५	२०५	२१०	२१५	१०३५
३३	अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग	पटक	८०	८५	८५	९०	९५	४३५
३४	नि:शुल्क पाठ्यपुस्तक व्यवस्था	पटक	५००	५०५	५०५	५१०	५१५	२५३५
३५	अपाङ्गता तथा विशेष अवस्थाका बालबालिकाहरुको लागि प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रम	पटक	३०	३५	३५	४०	४५	१८५

३६	विद्यालय व्यवस्थापन तथा व्यवस्थित परीक्षा प्रणाली	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५
३७	शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको प्रयोग	पटक	२५	३०	३०	३५	४०	१६०
३८	अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	३०	३५	३५	४०	४५	१८५
३९	विद्यार्थीहरुको लागि अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५
४०	उत्कृष्ट शिक्षकलाई पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५
४१	आधारभूततहका शिक्षकहरुको लागि तलब व्यवस्थापन	पटक	१०००	१००५	१००५	१०१०	१०१५	५०३५
४२	राहत शिक्षकहरुको तलव व्यवस्थापन	पटक	१४७९०	१४७९०	१४७९०	१४७९०	१४७९०	७३९५०
४३	आधारभूततहमा शिक्षण सिकाइ अनुदानमा कार्यरत शिक्षकको तलब व्यवस्थापन	पटक	३६२०	३६२०	३६२०	३६२०	३६२०	१८१००
४४	विद्यालय कर्मचारीको पारिश्रमिक व्यवस्थापन	पटक	७५२०	७५२०	७५२०	७५२०	७५२०	३७६००
४९	दलित, छात्रा, सिमान्तकृत तथा अपाङ्ग विद्यार्थीको लागि छात्रवृत्ति	पटक	६०	६०	६०	६०	६०	३००
५०	विद्यालय सुधार योजना निर्माण एवम् कार्यान्वयन	पटक	१००	१०५	१०५	११०	११५	५३५
५१	आधारभूत परीक्षा सञ्चालन	पटक	३५०	३५५	३५५	३६०	३६५	१७८५
५२	सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका (कक्षा १-३) लागि कार्यसञ्चयिका / पोर्टफोलियो निर्माण र वितरण	पटक	६०	६५	६५	७०	७५	३३५
५३	विद्यालय उत्सव आयोजना तथा समुदाय - विद्यालय सहकार्य कार्यक्रम (विद्यार्थी भर्ना अभियानको लागि)	पटक	३५	४०	४०	४५	५०	२१०

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ परिचय

नेपालको वर्तमान संविधानले माध्यमिक तहको शिक्षा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक स्थापित गरेको छ भने अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५ ले पनि प्रत्येक नागरिकालाइ माध्यमिक शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व राज्यको हुने उल्लेख गरेको छ। राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले गुणस्तरिय माध्यमिक शिक्षामा सबैको निःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गर्दै यसवाट सिर्जनशिलता रचनात्मकता,अध्ययनशिलता,सकारात्मक चिन्तन र सदाचार जस्ता गुण सहितको प्रतिस्पर्धी सिपयुक्त एवम् उत्पादनशिल जनशक्ति तयार गर्ने उद्देश्य राखेको छ ।

श्रमप्रति सकारात्मक भावना भएका सिपमूलक जनशक्ति उत्पादन गर्ने माध्यमिक तहको शिक्षालाई साधारण, व्यवसायिक र संस्कृत गरी तीन धारमा बाँडिएको छ। विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमको कार्यान्वयन सँगै कक्षा (९–१२) मा प्राविधिक तथा व्यवसायिकधारको सुरुवातगरिएको छ ।यो तहको शिक्षा कामको संसाधन प्रवेश गर्न सक्ने सिप सहितको नागरिक विकास तथा उच्च शिक्षाको लागि तयारीको आधार पनि हो । नेपालको शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ अनुसारको पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन वि.स. २०७७ वाट प्रारम्भ भएको छ ।

विज्ञान प्रविधि तथा नवप्रवर्तन नीति २०७६ ले विद्यालय तहदेखिनै परम्परागत मौलिक ज्ञान, प्रविधि तथा सिपका वारेमा अध्ययन अध्यापन गरी वैज्ञानिक चिन्तन तथा सिर्जनसिलता अभिवृद्धि गर्ने रणनीति लिएको छ ।

३.३.२ वर्तमान अवस्था

तुम्बेवागाउँपालिकाका सामुदायिक विद्यालयहरूमा माध्यमिक शिक्षा प्रवाहको विश्लेषण गर्दा, हाल विद्यार्थी संख्या ५३३, शिक्षक दरबन्दी २१र शिक्षक–विद्यार्थी अनुपात २५.३८रहेको देखिन्छ। विद्यार्थीमध्ये दलित २५, जनजाति ३७७ र अपाङ्गता भएका बालबालिका ३रहेका छन्। केही विद्यालयमा पूर्वाधार, जस्तै कक्षा कोठा, शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान र सूचना तथा सञ्चार प्रविधि पर्याप्त छैन। यी चुनौतीहरूले गुणस्तरीय शिक्षा र समावेशी वातावरणको सुनिश्चिततामा प्रभाव पार्न सक्छ। तथ्यानुसार सुधार, स्रोत व्यवस्थापन र शिक्षक तालिमको आवश्यकता देखिन्छ।

तालिका ३

माध्यमिक शिक्षासँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा विद्यालय संख्या		जम्माविद्यार्थी			दलितविद्यार्थी			अपाङ्गताभएका विद्यार्थी		
प्रकार	संख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा

सामुदायिक	६	२८४	२४९	५३३	९	१६	२५	२	१	३

नेपालको संघीय संरचना र शैक्षिक नीतिअनुसार कक्षा ९–१२ लाई माध्यमिक शिक्षा मानिएको तुम्बेवागाउँपालिकाले माध्यमिक शिक्षालाई सक्षम, कर्मठ, नैतिकवान र पौरखी मानव स्रोत उत्पादन गर्ने आधारका रूपमा परिभाषित गरेको छ।गाउँपालिकाको साक्षरता दर उच्च भए पनि माध्यमिक तहमा पहुँच र गुणस्तर सुधारको आवश्यकता रहेको छ।विषयगत शिक्षकको अभाव, विज्ञान तथा कम्प्युटर प्रयोगशालाको कमी र इन्टरनेट सुविधा अपर्याप्त रहेको छ।

३.३.३ उद्देश्य

क) माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,

ख) माध्यमिक शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्नु

ग) विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी, र सुरक्षित बनाउनु

३.३.४ रणनीतिहरू

क) विद्यालयहरूको नक्साङ्कन तथा संरचनागत सुधार गरी पूर्ण माध्यमिक संरचनामा रूपान्तरण गर्ने

ख) सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालयहरूको पुनर्वितरण, समायोजन तथा आवश्यकता अनुसार स्थापना गर्ने

ग) निःशुल्क माध्यमिक शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने

घ) माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर र टिकाउदर बढाउने

ङ) विपन्न तथा लक्षित समूहका लागि छात्रवृत्ति र विशेष अनुदानको व्यवस्था गर्ने

च) विद्यार्थी प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

छ) वैकल्पिक शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

ज) सबै विद्यालयमा न्यूनतम सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्ने

झ) माध्यमिक तहमा दक्ष विषय शिक्षकको व्यवस्था गर्ने

ञ) शिक्षक पेसागत विकास तथा सहयोगको व्यवस्था गर्ने

ट) शिक्षकहरूका लागि अभिप्रेरणाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

ठ) शिक्षण–सिकाइ पद्धतिमा सुधार गर्ने

ड) हरेक विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार गर्ने

ढ) स्मार्ट बोर्ड, इन्टरनेट तथा श्रव्य–दृश्य सामग्रीको प्रयोग विस्तार गर्ने

ण) विद्यालयहरूलाई प्रकोप, सङ्कट तथा महामारीप्रति उत्थानशील बनाउने

त) विज्ञान विषय अध्ययनका लागि आवश्यक पूर्वाधारसहितको व्यवस्था गर्ने

थ) थप विद्यालयहरूमा विज्ञान संकाय विस्तारका लागि अध्ययन तथा लगानी गर्ने

द) व्यावसायिक, कृषि, सङ्गीत वा आयुर्वेद जस्ता विशिष्तीकृत विद्यालय स्थापनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने

ध) छानिएका विद्यालयलाई अङ्ग्रेजी माध्यमबाट नमूना विद्यालयका रूपमा विकास गर्ने

न) यौन शिक्षा, आत्मरक्षा तथा मनोसामाजिक परामर्श कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

ऩ) सदाचार, अनुशासन र समाजसेवा समेटिएको नैतिक शिक्षा कार्यक्रम लागू गर्ने

प) सफल व्यक्तिहरूसँग अन्तरक्रिया तथा प्रेरणादायी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

फ) सक्षम र उत्प्रेरित प्रधानाध्यापकको व्यवस्था गर्ने

ब) आवधिक रूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही प्रणाली विकास गर्ने

३.३.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

माध्यमिक शिक्षामा सबै बालबालिकाका लागि पहुँच सुनिश्चित हुने र शिक्षाको सान्दर्भिकता तथा गुणस्तरमा उल्लेखनीय सुधार आउने अपेक्षा गरिएको छ। यस अन्तर्गत सबै बालबालिकाले नि:शुल्क माध्यमिक शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर पाउनेछन् र खुद भर्ना तथा टिकाउ दरमा वृद्धि हुनेछ। सबै माध्यमिक विद्यालयले आधारभूत मापदण्ड पुरा गर्नेछन्, जसले गुणस्तरीय शिक्षाको प्रवाह सुनिश्चित गर्नेछ र विद्यार्थीहरूको दक्षता, शारीरिक तथा मानसिक विकासमा योगदान पुऱ्याउनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारण

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण								
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ/ लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	माध्यमिक तहका स्वीकृत दरबन्दीका शिक्षक, राहत अनुदान शिक्षकका लागि तलब भत्ता अनुदान (विशेष शिक्षा परिषद अन्तर्गतका शिक्षक/कर्मचारी,प्राविधिक धारका प्रशिक्षकसमेत)	पटक	१८१००	१८१००	१८१००	१८१००	१८१००	९०५००
२	शिक्षण सिकाइ सामग्री तथा डिजिटल सिकाइ सामग्री व्यवस्थापनका लागि प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान (कक्षा ९-१०)	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
३	राष्ट्रिय प्राविधिक सेवामा खटिएका जनशक्तिको निर्वाह खर्च तथा	पटक	६००	६०५	६०५	६१०	६१५	३०३५
४	प्राविधिक धार (कक्षा ९-१२) सञ्चालित विद्यालयलाई प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान	पटक	६००	६०५	६०५	६१०	६१५	३०३५
५	शिक्षण सिकाइ सामग्री तथा डिजिटल सिकाइ सामग्री	पटक		५	५	१०	१५	३५

	व्यवस्थापनका लागि प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान (कक्षा ११-१२)							
६	(कक्षा ९-१०) मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि पाठ्यपुस्तक अनुदान	पटक	५००	५०५	५०५	५१०	५१५	२५३५
७	(कक्षा ११-१२) मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि पाठ्यपुस्तक अनुदान	पटक	२००	२०५	२०५	२१०	२१५	१०३५
८	सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान कक्षा १-१०	पटक	१२५	१३०	१३०	१३५	१४०	६६०
९	सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान कक्षा १-१२	पटक	६०	६५	६५	७०	७५	३३५
१०	माध्यमिक तह सञ्चालित विद्यालयहरूलाई विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अद्यावधिक, सामाजिक परीक्षण तथा आर्थिक लेखा परिक्षण, विद्यार्थी रिपोर्ट कार्ड, विद्यालय तथ्याङ्कन व्यवस्थापन, बुलेटिन प्रकासनल, अभिभावक शिक्षा एवम् अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि गैर अनुदान	पटक	२४५	२५०	२५०	२५५	२६०	१२६०
११	प्राविधिक विषय अध्यापन हुने विद्यालयलाई ल्याव सामग्री सहयोग अनुदान	पटक	२००	२०५	२०५	२१०	२१५	१०३५
१२	प्राविधिक धारतर्फ कक्षा ११ सञ्चालन गर्ने विद्यालयलाई ल्याव व्यवस्थापन अनुदान	पटक		५	५	१०	१५	३५
१३	विद्यालय नक्साङ्कन गरी प्रारम्भिक बाल विकासदेखि कक्षा १२ सम्म पूर्ण माध्यमिक ढाँचामा रूपान्तरण गर्ने	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५
१४	विपन्न र लक्षित समूहका लागि निःशुल्क शिक्षा र विशेष छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने	पटक	६०	६५	६५	७०	७५	३३५
१५	आवश्यकता अनुसार व्यावसायिक, सङ्गीत, आयुर्वेद वा कृषि विद्यालय स्थापनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने	पटक	३०	३५	३५	४०	४५	१८५
१६	छानिएका विद्यालयलाई अङ्ग्रेजी माध्यममा नमूना विद्यालयका रूपमा विकास गर्ने	पटक	२००	२०५	२०५	२१०	२१५	१०३५
१७	स्मार्ट बोर्ड, इन्टरनेट र श्रव्य–दृश्य सामग्री प्रयोग विस्तार गर्ने	पटक	३००	३०५	३०५	३१०	३१५	१५३५
१८	किशोर–किशोरीको यौन शिक्षा, आत्मरक्षा र मनोसामाजिक परामर्श कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५
१९	सदाचार, अनुशासन, करुणा र समाजसेवा समेटिएको नैतिक शिक्षा कार्यक्रम लागू गर्ने	पटक	३०	३५	३५	४०	४५	१८५
२०	सफल व्यक्तिहरूसँग अन्तरक्रिया र प्रेरणादायी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५
२१	विद्यालय पुनर्वितरण, समायोजन र नयाँ स्थापना गरेर पहुँच सुधार गर्ने	पटक	७०	७५	७५	८०	८५	३८५
२२	विद्यालयमा न्यूनतम सिकाइ वातावरण र समावेशी पूर्वाधार सुनिश्चित गर्ने	पटक	४०	४५	४५	५०	५५	२३५
२३	शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन, पेसागत विकास र अभिप्रेरणा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	पटक	७०	७५	७५	८०	८५	३८५
२४	सिकाइ उपलब्धि मापन र आवधिक मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने	पटक	८०	८५	८५	९०	९५	४३५
२५	विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट र महामारीजस्ता अवस्थाप्रति उत्थानशील बनाउने	पटक	६०	६५	६५	७०	७५	३३५
२६	विद्यार्थीलाई पोषण, स्वास्थ्य र मनोसामाजिक सहयोग उपलब्ध गराउने	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५
२७	वैकल्पिक र अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने	पटक	४०	४५	४५	५०	५५	२३५
२८	शैक्षिक उपलब्धि न्यून भएका सामुदायिक विद्यालयका लागि अभिभावक सचेतनामूलक कार्यक्रम	पटक	४५	५०	५०	५५	६०	२६०
२९	विज्ञान प्रदर्शनी कार्यक्रम	पटक	४०	४५	४५	५०	५५	२३५
३०	सङ्गित तथा नृत्य प्रतियोगिता	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५
३१	वादविवाद, हाजिरी जवाफ र वक्तृत्वकला प्रतियोगिता	पटक	७५	८०	८०	८५	९०	४१०
३२	निबन्ध र कविता लेखन प्रतियोगिता	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५

३३	एसइइ दिइएका विद्यार्थीलाइ प्राविधिक सहयोग	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५
३४	विद्यार्थीहरूका लागि Robotics boot camp तथा प्रदर्शनी	पटक	७०	७५	७५	८०	८५	३८५
३५	सबै सामुदायिक विद्यालयमा समय तालिका अनुसार सेवा दिने गरी इन्द्राणी माविमा खेलकुद शिक्षक र इन्द्रावती माविमा सङ्गित शिक्षक शिक्षण अनुदानलाई निरन्तरता	पटक	९००	९०५	९०५	९१०	९१५	४५३५
३६	STEAM Education सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	पटक	१२०	१२५	१२५	१३०	१३५	६३५

३.४ अनौपचारिक शिक्षा तथा आजिवन सिकाई

३.४.१ परिचय

औपचारिक पद्धति भन्दा बाहिर फरक समयमा विभिन्न उमेर समुहमा दिइने शिक्षा नै अनौपचारिक शिक्षा हो।यो एउटा निरन्तर प्रक्रिया जस्तो पनि हो।औपचारिक शिक्षा प्रणालीको संरचना भन्दा बाहिर मानवजीवनका लागि आवश्यक ज्ञान, सीप र प्रक्रियाका प्रशोधन गर्न जीवनप्रयन्त अर्थात आजीवन सिकाई प्रणाली अनौपचारिक शिक्षा हो।अनौपचारिक शिक्षा त्यस्तो सांस्कृतिक केन्द्र हो जहाँ सहभागीहरू आफ्ना जीवनमा आइपर्ने समस्याहरूको बारेमा छलफल र समाधानका उपायहरू खोजी निर्णय कार्यान्वयन गर्दैछन।आफ्नो जीवनको इतिहास आफै लेख्छन।तसर्थ सिकाई जीवन पद्धतिसंग जोडिएको हुनेछ।अनौपचारिक एवं आजीवन शिक्षाले समाजमा विद्यमान विभिन्न किसिमका समुहका लागि आफ्ना लक्ष्य बनाई सेवा प्रदान गर्दछ।निरक्षरका लागि साक्षरता साक्षरका लागि साक्षरोत्तर सिकाई अवसरका लागि स्तरबृद्धि शिक्षासंग सीप र आम्दानी जोड्दै शिक्षित समाजको विकासका लागि अनौपचारिक एवं आजीवन शिक्षाले काम गर्दछ।

संविधानले सुनिश्चित गरेको शिक्षा पाउने हक, राष्ट्रिय शिक्षा नीतिका सिद्धान्त, दिगो विकासको लक्ष्यमा समेत नागरिकले शिक्षा पाउने हकको कार्यान्वयन गर्न औपचारिक शिक्षासंग अनौपचारिक शिक्षा प्रणालीले समेत योगदान गर्दछ। विभिन्न सिकाई अवस्थाको आधारमा थप सिकाई अवसरको निर्माण गरी आजीवन सिकाई संस्कृतिको विकास गर्न आवश्यक छ।राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले नेपाललाई पूर्ण साक्षर मुलुक तुल्याइ अनौपचारिक वैकल्पिक परम्परागत र खुला शिक्षाको माध्यमबाट आजीवन सिकाई संस्कृतिका विकास गर्न, सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गरी जीवन पर्यन्त शिक्षाका माध्यमबाट मर्यादित जीवनयापन गर्न सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार पार्ने निर्धारण गरेको छ ।

३.४.२ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकामा १५ देखि ६० वर्ष सम्मका विद्यालयको पहुँच बाहिर रहेको व्यक्तिलाई लक्षित गरी विभिन्न वर्षमा सञ्चालन गरिएको साक्षरता कक्षाहरूबाट गाउँपालिकाको १५ देखि ६० वर्ष उमेरका जनसंख्यामा कुल साक्षरता ७० प्रतिशत भन्दा माथि पुगेको छ ।गाउँपालिकामा १ वटा सिकाई केन्द्र सञ्चालनमा छ ।विभिन्न कारणले औपचारिक शिक्षाबाट वञ्चित भएका नागरिकहरूका लागि अनौपचारिक शिक्षा र

वैकल्पिक सिकाइको अवसर सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य राखेको छ।सबै उमेर समूहलाई शिक्षाको मूल प्रवाहमा जोड्दै जीवन पर्यन्त सिकाइलाई प्रोत्साहन गर्ने उद्देश्य लिएको छ।औपचारिक शिक्षाबाट बाहिर रहेका नागरिकहरूलाई समेट्ने संस्थागत संरचना सुदृढ गर्न आवश्यक देखिएको छ।केही सामुदायिक सिकाइ केन्द्र र पुस्तकालय सञ्चालनमा रहे पनि सबै वडामा प्रभावकारी पहुँच विस्तार गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ।मदरसा, गुरुकुल, गुम्बा, विहार र वेद विद्याश्रमजस्ता वैकल्पिक संस्थाहरूको समन्वय रस्रोत सुदृढीकरणआवश्यकरहेकोप्रौढ साक्षरता, खुला तथा दूर शिक्षामा सहभागिता बढाउन थप सहजीकरण आवश्यक रहेको छ।

३.४.३ उद्देश्य

क) अनौपचारिक शिक्षा एवम् आजीवन सिकाइको माध्मबाट जीवनोपयोगी, सीपमूलक र निरन्तर सिकाइका कार्यक्रम विस्तार गर्नु

ख) सामुदायिक सिकाई केन्द्रको सबलीकरण गरी अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु,

ग) औपचारिक, अनौपचारिक तथा अरितिक माध्यमबाट प्राप्त ज्ञान, सिपको अभिलेखीकरण गरी परीक्षण तथा प्रमाणीकरण गर्नु

३.४.४ रणनीतिहरू

क) घरधुरी सर्वेक्षण गरी साक्षर तथा निरक्षर जनसंख्याको पहिचान र अभिलेखीकरण गर्ने

ख) औपचारिक शिक्षाबाट वञ्चित सबै उमेर समूहलाई लक्षित गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

ग) प्रत्येक वडामा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना, समायोजन तथा सुदृढीकरण गर्ने

घ) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई बहुउद्देश्यीय केन्द्रका रूपमा विकास गर्दै विद्युतीय पुस्तकालय, सूचना केन्द्र तथा अन्य सेवा विस्तार गर्ने

ङ) "एक वडा एक पुस्तकालय" अवधारणा कार्यान्वयन गरी गाउँस्तरीय पुस्तकालय सञ्जाल निर्माण गर्ने

च) सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गरी डिजिटल सिकाइ पहुँच बढाउने

छ) प्रौढ साक्षरता, साक्षरोत्तर तथा निरन्तर शिक्षा कार्यक्रम समुदायको सहकार्यमा सञ्चालन गर्ने

ज) संघीय, प्रदेश सरकार तथा अन्य संघसंस्थासँग सहकार्य र साझेदारीमा कार्यक्रम विस्तार गर्ने

झ) नवसाक्षर महिला तथा पुरुषलाई आयआर्जन र सीपमूलक कार्यक्रमसँग जोडेर आत्मनिर्भर बनाउने

ञ) नागरिकहरूको आवश्यकता अनुसार तहगत पाठ्यक्रम, सिकाइ मोडुल र भाषिक विविधताअनुसार सामग्री विकास तथा प्रयोग गर्ने

ट) खुला, वैकल्पिक, परम्परागत विद्यालय तथा मदरसा, गुरुकुल, गुम्बा, विहार र वेद विद्याश्रमसँग समन्वय र सुदृढीकरण गर्ने

ठ) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, अभिलेखीकरण र प्रवर्द्धन गर्ने

ड) सरोकारवालाको समन्वयमा साक्षरता तथा साक्षरोत्तर कक्षा सञ्चालन गर्ने

ढ) समुदायमा रहेका परम्परागत ज्ञान तथा सीपहरुको अभिलेखीकरण गरी परीक्षण तथा प्रमाणीकरण गर्ने

ण) अनौपचारिक तथा वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रमको नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन र अभिलेखीकरण प्रणाली सुदृढ गर्ने

त) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत आयआर्जन तथा सीपमूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

थ) गाउँपालिकालाई पूर्ण साक्षर तथा शिक्षित पालिका घोषणा गर्ने लक्ष्यसहित चरणबद्ध कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्ने

३.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धिः सबै नागरिकहरूलाई साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यान्त सिकाइको अवसर प्राप्त भएको हुनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण								
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ/ लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	परम्परागत तथा धार्मिक विद्यालय अनुदान (कक्षा १-५)	पटक	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
२	परम्परागत तथा धार्मिक विद्यालय अनुदान (कक्षा १-८)	पटक	८००	८००	८००	८००	८००	४०००
३	परम्परागत तथा धार्मिक विद्यालय अनुदान (कक्षा १-१०, १-१२)	पटक	१८००	१८००	१८००	१८००	१८००	९०००
४	अति विकट हिमाली जिल्लाका लागि घुम्ती विद्यालय अनुदान	पटक	३५०	३५०	३५०	३५०	३५०	१७५०
५	खुला विद्यालय सञ्चालन अनुदान तह १ र २ (कक्षा ६-८)	पटक	११०	११०	११०	११०	११०	५५०
६	अनौपचारिक विद्यालय सञ्चालन अनुदान (कक्षा १-५)	पटक	३००	३००	३००	३००	३००	३००
७	अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय सञ्चालन अनुदान (कक्षा १-८)	पटक	८००	८००	८००	८००	८००	८००
८	अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय (कक्षा ९-१०)	पटक	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००
९	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन अनुदान	पटक	३००	३००	३००	३००	३००	३००
१०	युवाका लागि कानूनी साक्षरता कार्यक्रम	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५
११	युवाहरूलाई लागु पदार्थ र दुर्व्यसनबाट जोगाउन सचेतनामूलक कार्यक्रम	पटक	८०	८५	८५	९०	९५	४३५
१२	तुम्बेवा युवा मेला तथा महोत्सव	पटक	२००	२०५	२०५	२१०	२१५	१०३५
१३	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र र पुस्तकालयको लागि विभिन्न विधाका पुस्तक खरिद तथा वितरण	पटक	१००	१०५	१०५	११०	११५	५३५
१४	अनौपचारिक शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५
१५	घरधुरी सर्वेक्षण गरी साक्षरता तथा अनौपचारिक शिक्षाको तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने	पटक	७०	७५	७५	८०	८५	३८५

१६	अनौपचारिक शिक्षाको एकीकृत तथ्याङ्क व्यवस्थापन प्रणाली विकास गर्ने	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५
१७	प्रत्येक वडामा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना र सुदृढीकरण गर्ने	पटक	१५०	१५५	१५५	१६०	१६५	७८५
१८	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई व्यवस्थापन अनुदान र क्षमता अभिवृद्धि प्रदान गर्ने	पटक	७०	७५	७५	८०	८५	३८५
१९	सिकाइ केन्द्रहरूमा इन्टरनेट र सूचना प्रविधि सुविधा उपलब्ध गराउने	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५
२०	"एक वडा एक पुस्तकालय" स्थापना गरी पुस्तकालय सञ्जाल विकास गर्ने	पटक	२५०	२५५	२५५	२६०	२६५	१२८५
२१	वैकल्पिक शैक्षिक संस्थाहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन र सुदृढीकरण गर्ने	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५
२२	वडा र टोलमा प्रौढ साक्षरता कक्षा सञ्चालन गर्ने	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५
२३	सहभागीहरूको व्यक्तिगत सूचना प्रणाली विकास गर्ने	पटक	३५	४०	४०	४५	५०	२१०
२४	आवश्यकता अनुसार जीवनोपयोगी र सीपमूलक पाठ्यक्रम सञ्चालन गर्ने	पटक	४०	४५	४५	५०	५५	२३५
२५	तह १ र २ को सिकाइको प्रमाणीकरण गर्ने	पटक	३०	३५	३५	४०	४५	१८५
२६	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत सीप विकास र आयआर्जन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	पटक	३५	४०	४०	४५	५०	२१०
२७	खुला तथा दूर शिक्षामा सहजीकरण गर्ने	पटक	३५	४०	४०	४५	५०	२१०
२८	परम्परागत ज्ञानको संरक्षण र अभिलेखीकरण गर्ने	पटक	४०	४५	४५	५०	५५	२३५
२९	बहु–सञ्चार केन्द्र स्थापनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने	पटक	४५	५०	५०	५५	६०	२६०

परिच्छेद ४

अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रहरु

४.१ पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन

४.१.१ परिचय

नेपालमा विद्यमान संविधान, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, शिक्षा ऐन तथा सम्बन्धित नियम–निर्देशनले पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने प्रमुख माध्यमका रूपमा लिएको छ। यी कानुनी प्रावधानअनुसार पाठ्यक्रमले विद्यार्थीको सैद्धान्तिक ज्ञानसँगै व्यवहारिक, जीवनोपयोगी सीप विकास गर्न लक्षित छ भने मूल्याङ्कन प्रणालीले सिकाइ उपलब्धि, दक्षता र सिकाइ प्रक्रियामा प्रगतिको मापन गर्दै विद्यार्थीको पूर्ण मूल्याङ्कन गर्न सुनिश्चित गर्दछ। यसले शिक्षक र विद्यालयलाई पनि जिम्मेवार बनाउँदै शिक्षा प्रणालीमा पारदर्शिता, समावेशिता र गुणस्तरीय सुधारको वातावरण सिर्जना गर्ने कार्य गर्दछ।

नेपालमा वि.सं. २०२८ को राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजनामा सर्वप्रथम विद्यालय तहमा आवश्यक जगहरूसहित पाठ्यक्रमलाई दस्तावेजीकरण गरिएको थियो भने पाठ्यक्रम विकासका लागि संस्थागत प्रबन्धका रूपमा शिक्षा मन्त्रालयअन्त्तगत पाठ्यक्रम विकास केन्द्र स्थापना भएको थियो । पाठ्यकम विकास केन्द्रको संरचनाको निरन्तरतासँगै विद्यालय तहको पाठ्यक्रम विकास, सुधार तथा अद्यावधिक गर्ने कार्य केन्द्रद्वारा भइरहेको सन्दर्भमा विद्यालय तहको शिक्षाको मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा वि.सं. २०६३ मा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप तयार गरी सोहीअनुसार पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन गर्ने परिपाटी सुरू गरियो । यसै क्रममा वि.सं.२०७६ सालमा नयाँ पाठ्यक्रम प्रारूप तयार भई सो विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ कार्यान्वयन गर्ने क्रममा विद्यालय तहमा नयाँ पाठ्यक्रम विकास गरी वि.सं. २०७७ देखि कक्षा १ र ११ मा कार्यान्वयन सुरू गरिएको र वि.सं. २०८० सम्ममा विद्यालय तहका सबै कक्षाहरू अर्थात् कक्षा १ देखि १२ सम्म यो पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गरिएको छ ।राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले आधारभूत तह (कक्षा १ देखि ८ सम्म) मा स्थानीय पाठ्यक्रमको व्यवस्था गरेको छ।

४.१.२ वर्तमान अवस्था

तुम्बेवागाउँपालिकामा हाल पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने माध्यमका रूपमा विकास गर्ने प्रयास भइरहेको छ। विद्यालयहरूमा स्थानीय आवश्यकता, भाषा, कला, संस्कृति, र सिप समेटिएको स्थानीय पाठ्यक्रम हाल पूर्ण रूपमा लागू नभएको अवस्थालाई गाउँपालिकाले कमजोरीका रूपमा स्वीकार गरेको छ। यसलाई सुधार्न गाउँपालिका स्थानीय पाठ्यक्रम विकास गरी लागू गर्ने लक्ष्य राखेको छ, जसले विद्यार्थीको जीवनोपयोगी सीप, नैतिक शिक्षा, अनुशासन र समाजसेवा जस्ता विशेष पाठ्यक्रमसँग जोडिनेछ।

मूल्याङ्कन र परीक्षा प्रणालीमा परम्परागत, केवल सैद्धान्तिक मूल्याङ्कनमा निर्भर अभ्यासलाई सुधार गर्दै वैज्ञानिक, व्यवस्थित र नतिजामुखी बनाउने प्रयास भइरहेको छ। आधारभूत र माध्यमिक तहका प्रत्येक कक्षा र विषयका लागि सिकाइ उपलब्धि मापन गर्ने सूचकहरू विकास गर्ने रणनीति लिइएको छ। शिक्षकको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र परीक्षाको परिणामसँग जोड्ने, अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि विशेष मूल्याङ्कन गर्ने, तथा प्रयोगात्मक अभ्यास र इन्टर्नसिपसमेत मूल्याङ्कनमा समावेश गर्ने व्यवस्था विकास भइरहेको छ।

गाउँपालिकाले मूल्याङ्कन र अनुगमनलाई चुस्त बनाउन स्थानीय संयन्त्र निर्माण गर्ने र भविष्यमा माध्यमिक तहसम्मको परीक्षा स्थानीय तहबाट सञ्चालन गर्न पूर्वाधार र जनशक्ति तयार गर्ने लक्ष्य राखेको छ। यसरी, तुम्बेवागाउँपालिकाले पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई स्थानीय परिवेश अनुकूल, समावेशी, गुणस्तरीय र नतिजामुखी बनाउन अग्रसर रहेको देखिन्छ।

४.१.३ उद्देश्य

क) विद्यालय तहको पठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु

ख) स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्नु

ग) पाठ्यक्रमले तोके बमोजिम विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कन गर्नु

४.१.४ रणनीतिहरू

क) राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ तदनुसारको पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गर्ने,

ख) विकास गरिएका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई सम्बन्धित शिक्षक तथा सरोकारवालाहरूलाई प्रबोधिकरण गर्ने,

ग) पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका लागि अत्यावश्यक संरचनागत तथा पेसागत सक्षमता अभिवृद्धि गर्ने,

घ) विपद्, महामारी तथा सङ्कटको अवस्थामा वैकल्पिक विधिबाट शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,

ङ) शिक्षकका लागि शिक्षक निर्देशिकातथा स्रोत सामग्री तथा विद्यार्थीका लागि सिकाइ सामग्री, स्वाध्यायन तथा सन्दर्भ सामग्रीहरू उपलब्ध हुने व्यवस्था गर्ने,

च) शिक्षकको पेसागत सक्षमता विकास गर्ने,

छ) सहभागितामूलक, अन्तरक्रियात्मक, खोजमूलक एवम् समस्या समाधान केन्द्रित शिक्षण विधिको प्रयोगलाई संस्थागत गर्ने,

ज) विद्यालयमा आधारित सहयोग पद्धति विकास गर्ने,

झ) सहपाठी सिकाइ समूह गठन गरी कमजोर सिकाइ क्षमता भएका बालबालिकालाई सहयोग गर्ने,

ञ) शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग बढाउने,

ट) स्थानीय तथा मातृभाषाको पाठ्यक्रम र पाठ्य सामग्रीको विकास तथा प्रयोगलाई व्यवस्थित गर्ने,

ठ) विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई शिक्षकको वृत्ति विकाससँग आबद्ध गरी पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने वातावरण सृजना गर्ने,

ड) स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको विकास एवमं कार्यान्यिन गर्ने,

ढ) स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयनको लागि शिक्षकको क्षमता विकास गर्ने,

४.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धिः

पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट दैनिक जीवनका लागि आवश्यक आधारभूत सक्षमतासहित सृजनशील, सकारात्मकसोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगारउन्मुख नागरिक तयार भएको हुनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारण

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण								
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ/ लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	कक्षा १-३ मा पढाइ तथा गणित क्षेत्रका थप सिकाइ सामग्री छपाइ तथा वितरण	पटक	३५१	३५१	३५१	३५१	३५१	१७५५
२	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डबाट विकास गरिएको कक्षा ८ को परीक्षा सञ्चालनसम्बन्धी मार्गदर्शन समेतका आधारमा परीक्षा सञ्चालन तथा विद्यार्थी मूल्याङ्कन	पटक	७०	७५	७५	८०	८५	३८५
३	एकीकृत पाठ्यक्रमसम्बन्धी कस्टमाइज्ड तालिम (अनलाइन समेत)	पटक	१९५	२००	२००	२०५	२१०	१०१०
४	पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक प्रोबोधीकरण (सबै तहका सबै विषय)	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
५	स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास र छपाइ	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०
६	मातृभाषा (तामाङ र लिम्बु भाषा) को पाठ्यक्रम, पाठ्यकपुस्तक विकास तथा शिक्षणमा सहजीकरण	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०
७	शैक्षिक पाठ्यक्रम, पठन सामग्री तथा निर्देशिका विकास तथा छपाइ	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
८	उत्कृष्ट नतिजा ल्याउने विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन तथा सम्मान कार्यक्रम (कक्षा ८ र १०)	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
९	Talent-Based Learning class -TBLC / पाठ्यपुस्तकविहीन कक्षा (क्षमता, सिप तथा कलामैत्री) सञ्चालन	पटक	७५	८५	८५	९५	१०५	४४५
१०	शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण मूल्याङ्कन कार्यक्रम	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
११	विद्यालय तहका परीक्षा (सबै कक्षाका त्रैमासिक, अर्धवार्षिक र वार्षिक) सञ्चालन गर्न खर्च व्यवस्थापन	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०
१२	सामुदायिक विद्यालयका सिकाइ क्षमता कमजोर भएका विद्यार्थीहरूका अभिभावकहरूका लागि परामर्श तथा अभिभावक सचेतनामूलक कार्यक्रम	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
१३	पाठ्क्रम अभिमुखिकरण	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०
१४	शिक्षक तालिम र पुनर्ताजगि तालिम	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
१५	शिक्षक पेसागत सहयोग	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०

१६	कक्षाकोठामा आधारित विद्यार्थी मूल्यांकन	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
१७	आवधिक मूल्यांकन	पटक	८०	९०	९०	१००	११०	४७०
१८	डिजिटल सामाग्रीको प्रयोग	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
१९	सूचना प्रविधिको प्रयोग	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०
२०	निःशुल्क पाठ्यपुस्तक	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
२१	स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
२२	माध्यम भाषाको रुपमा मातृभाषको प्रयोग	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
२३	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन	पटक	७५	८५	८५	९५	१०५	४४५
२४	पढाइ मैत्री शैक्षणिक सामग्री खरिद, सङ्कलन, निर्माण तथा प्रयोग जस्तै: विसङ्केतन किताब, ठूलो किताब, बाह्रखरी चार्ट, वर्ण तथा झ्याले पत्ती, शब्द चित्र पत्ती र अन्य सामग्रीको ब्यवस्था	पटक	२५०	२६०	२६०	२७०	२८०	१३२०
२५	सबै बालबालिकालाई पाठ्यपुस्तक तथा अभ्यास/कार्य पुस्तिकाको उपलब्धता	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
२६	स्थानीय पढाइ सामग्री र अन्य शैक्षणिक सामग्री निर्माण तथा प्रयोग	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०
२७	शिक्षण कार्यमा उपयोगी सामग्री जस्तै : पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका लगायत सन्दर्भ सामाग्रीको उपलब्धता	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०
२८	विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूपको अभिमुखिकरण	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
२९	विद्यार्थीको आवधिक मूल्यांकन	पटक	७५	८५	८५	९५	१०५	४४५
३०	सबै बालबालिकालाई पाठ्यपुस्तक तथा अभ्यास/कार्य पुस्तिकाको उपलब्धता	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
३१	स्थानीय पढाइ सामग्री र अन्य शैक्षणिक सामग्री निर्माण तथा प्रयोग	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
३२	शिक्षण कार्यमा उपयोगी सामग्री जस्तै : पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका लगायत सन्दर्भ सामाग्रीको उपलब्धता	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
३३	स्थानीय पाठ्यक्रम विकास र कार्यान्वयन	पटक	८०	९०	९०	१००	११०	४७०
३४	पाठ्यक्रम कार्यान्वयनसम्बन्धी शिक्षक क्षमता अभिवृद्धि तालिम सञ्चालन	पटक	८०	९०	९०	१००	११०	४७०
३५	सिकाइ उपलब्धि मापन तथा विश्लेषण प्रणाली सुदृढीकरण।	पटक	४५	५५	५५	६५	७५	२९५
३६	निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन (CAS) प्रभावकारी कार्यान्वयन	पटक	८०	९०	९०	१००	११०	४७०
३७	समावेशी तथा बहुभाषिक मूल्याङ्कन उपकरण विकास र प्रयोग	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
३८	प्रविधिमा आधारित (डिजिटल) मूल्याङ्कन प्रणालीको प्रवर्द्धन।	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
३९	कक्षा अवलोकन तथा शैक्षिक पृष्ठपोषण प्रणाली सुदृढीकरण	पटक	७०	८०	८०	९०	१००	४२०
४०	पाठ्यपुस्तक तथा सहायक शिक्षण सामग्रीको प्रभावकारी उपयोग सुनिश्चित	पटक	७५	८५	८५	९५	१०५	४४५
४१	विषयगत शिक्षक सञ्जाल तथा पेशागत सिकाइ समुदाय गठन	पटक	९०	१००	१००	११०	१२०	५२०
४२	परीक्षा नतिजा विश्लेषण गरी सुधारात्मक कार्ययोजना कार्यान्वयन	पटक	८०	९०	९०	१००	११०	४७०

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

४.२.१ परिचय

शिक्षाको गुणस्तर सुधारमा शिक्षक व्यवस्थापन र विकासको भूमिका निर्णायक हुन्छ। गुणस्तरीय शिक्षाका लागि शिक्षक योग्य, व्यावसायिक रूपमा दक्ष, प्रेरित, समर्पित र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही हुनु आवश्यक छ। शिक्षकको विषयगत ज्ञान, शिक्षण सिकाइमा दक्षता र नमुना व्यवहारले विद्यार्थीको सिकाइमा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ। यसका लागि शिक्षकको पेसागत विकास सुनिश्चित गर्दै विद्यालयमा प्रभावकारी शिक्षक व्यवस्थापन गर्न आवश्यक छ। प्राथमिक तहमा शिक्षक–विद्यार्थी अनुपात विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा, र माध्यमिक तहमा विषयगत मापदण्डअनुसार कायम गरिएको छ। शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि, तालिम, कार्यशाला, अवलोकन भ्रमण, मेन्टरिङ तथा प्रविधिको प्रयोगमार्फत शिक्षक पेसालाई रोजाइको पेशा बनाउने प्रयास गाउँपालिकाले गर्दै आएको छ। यसरी शिक्षक व्यवस्थापन र विकासले शिक्षाको गुणस्तर वृद्धि गर्न, शिक्षकलाई जिम्मेवार बनाउने र कक्षाकोठामा विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण–सिकाइ प्रवाह सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य राखिएको छ।

४.२.२ वर्तमान अवस्था

तुम्बेवागाउँपालिकाभित्रका अधिकांश विद्यालयहरूमा विषयगत शिक्षकहरूको दरबन्दी पर्याप्त नभएको देखिन्छ। विद्यार्थी संख्यासँग अनुपात मिलाएर शिक्षक दरबन्दीको पुनर्वितरण र व्यवस्थापन गर्न अहिले टड्कारो आवश्यकता छ। त्यस्तै, हाल कार्यरत शिक्षक तथा शिक्षिकाहरूका लागि नवीनतम् शिक्षण पद्धति, सूचना प्रविधि र बाल मनोविज्ञानसँग सम्बन्धित नियमित र गुणात्मक तालिमको अभाव रहेको छ। शिक्षकहरूको निरन्तर पेशागत विकासलाई अझ नतिजामुखी र नियमित बनाउन आवश्यक छ। साथै, शिक्षा क्षेत्रमा हुने राजनीतिक हस्तक्षेप र नियुक्ति विवादले शैक्षिक गुणस्तरमा ह्रास ल्याइरहेको र शिक्षक व्यवस्थापनलाई जटिल बनाएको देखिन्छ। शिक्षकहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग वैज्ञानिक रूपमा जोड्ने संयन्त्रको कमी भएको छ, जसले शिक्षकलाई थप जिम्मेवार, उत्तरदायी र नतिजामुखी बन्ने आवश्यकता देखाउँछ। गाउँपालिकामा दक्ष र तालिमप्राप्त शिक्षकहरूको आपूर्ति पर्याप्त छैन भने प्रधानाध्यापकहरूको छनोट प्रक्रियामा पनि योग्यता र क्षमतामाथि आधारित सुधार आवश्यक छ। यी चुनौतीहरूको समाधानका लागि गाउँपालिका शिक्षक दरबन्दी मिलान, कार्यसम्पादनमा आधारित पुरस्कार तथा प्रोत्साहन, र नियमित पुनर्ताजगी तालिमको माध्यमबाट दीर्घकालीन रणनीतिहरू लागू गर्दै आएको छ।

४.२.३ उद्देश्य

क) विषयगत र कक्षागत रूपमा शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन गर्नु,

ख) विद्यालय सुपरिवेक्षण, शिक्षक तालिम, शिक्षकको पेशागत विकास, शिक्षक सक्षमतालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु,

ग) शिक्षकलाई निरन्तर पेशागत विकासका अवसरहरूको सुनिश्चितता गर्नु,

४.२.४ रणनीतिहरू

क) विद्यार्थी संख्यासँग अनुपात मिलाएर तहगत र विषयगत रुपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान र आवश्यक अनुसार पुनर्वितरण गर्ने

ख) रिक्त शिक्षक दरबन्दीमा स्थानीय तहद्वारा शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने

ग) दक्ष र तालिमप्राप्त शिक्षकको आपूर्ति सुनिश्चित गर्ने र नियुक्ति प्रक्रिया पारदर्शी बनाउने

घ) शिक्षकहरूको नियमित पेशागत विकासका लागि तालिम, कार्यशाला, सेमिनार, अवलोकन भ्रमण र मेन्टरिङको व्यवस्था गर्ने

ङ) शिक्षकलाई ICT उपकरण, स्मार्ट बोर्ड र डिजिटल शिक्षण विधि प्रयोगमा प्रशिक्षित गर्ने

च) शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीमार्फत विषयगत शिक्षक सञ्जाल, विज्ञ समूह, शिक्षक सिकाइ समूह, स्रोत शिक्षक र अनुभवी शिक्षकबाट कोचिङ्ग तथा मेन्टोरिङ्ग उपलब्ध गराउने

छ) शिक्षकहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र मूल्याङ्कनसँग जोडेर वैज्ञानिक मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने

ज) उत्कृष्ट कार्यसम्पादन गर्ने शिक्षकलाई पुरस्कार र प्रोत्साहन कार्यक्रममार्फत प्रेरित गर्ने

झ) शिक्षकको उपस्थिति, नियमितता र कार्यसम्पादनमा सुधार गर्ने

ञ) प्रधानाध्यापकलाई नेतृत्व, विद्यालय व्यवस्थापन, लेखा तथा संसाधन व्यवस्थापनमा तालिम प्रदान गर्ने

ट) शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको पेशागत विकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ सुधारसँग सम्बन्धित गरी नतिजाप्रति जवाफदेही हुने पद्धति विकास गर्ने

ठ) नियुक्ति र पदस्थापन प्रक्रियामा राजनीतिक हस्तक्षेप न्यूनिकरण गरी योग्यता र अनुभव आधारित निर्णय सुनिश्चित गर्ने

ड) कार्ययोजना, शैक्षिक योग्यता र अनुभवको आधारमा प्रधानाध्यापकको छनौट गर्ने

ढ) नव प्रवेशी शिक्षकहरूका लागि अभिमुखीकरण मार्फत जिम्मेवार र उत्तरदायी बनाउने

ण) शिक्षकले कक्षा काठामा विताउने समय सुनिश्चित गर्न प्रधानाध्यापक जिम्मेवार हुने

त) शिक्षक व्यवस्थापन र विकासको प्रभावकारितालाई समय-समयमा अनुगमन गरी सुधारात्मक कदम चाल्ने

४.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि:

विषयगत र कक्षागत रूपमा शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन हुनेछ, विद्यालय सुपरिवेक्षण, शिक्षक तालिम, शिक्षकको पेशागत विकास, शिक्षक सक्षमतालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भएको हुनेछ र शिक्षकलाई निरन्तर पेशागत विकासका अवसरहरूको सुनिश्चितता भएको हुनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण								
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ/ लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	शिक्षक दरबन्दी तथा शिक्षक अनुदान प्राप्त नगरेका सामुदायिक विद्यालयहरूलाई गैर अनुदान	पटक	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	७५००
२	माध्यमिक तह कक्षा (९-१०) मा अङ्ग्रेजी,गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोग अनुदान	पटक	४६५०	४६५०	४६५०	४६५०	४६५०	२३२५०
३	आधारभूत तह कक्षा (६-८) मा अङ्ग्रेजी,गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोग अनुदान	पटक	४७००	४७००	४७००	४७००	४७००	२३५००
४	विद्यालय सुपरिवेक्षण तथा शिक्षकको निरन्तर पेशागत सहयोगका लागि मेन्टरिङ पद्धतिको कार्यान्वयन	पटक	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
५	स्थानीय तहमा शिक्षक बैङ्क स्थापना र कार्यान्वयन	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
६	शिक्षक तालिम (नयाँ प्रवेशी, पुनर्ताजगी, शैक्षिक केन्द्रित, शैक्षिक सामग्री निर्माण, ICT र मूल्याङ्कन)	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
७	विद्यालय किशोरी पोषण, मनोपरामर्श तथा प्रजनन् शिक्षा सम्बन्धी तालिम कार्यक्रम	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०
८	शिक्षक बैंक स्थापना तथा व्यवस्थापन (करार/अस्थायी/अन्य)	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०
९	गाउँपालिका शिक्षण अनुदान (गत आर्थिक वर्षमा कार्यरत रहेका सबै शिक्षक तथा कर्मचारीलाई निरन्तरता दिने)	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०
१०	शिक्षक दरबन्दीको पुनर्वितरण र विषयगत आवश्यकताअनुसार समायोजन गर्ने	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
११	शिक्षकको पेशागत क्षमता विकासका लागि कार्यशाला, तालिम, अवलोकन भ्रमण, क्लस्टर बैठक र अनलाइन फोरम सञ्चालन गर्ने	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०
१२	अनुभवी शिक्षकबाट कोचिङ्ग र मेन्टरिङ्ग प्रदान गर्ने	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
१३	शिक्षकको कार्यसम्पादन र विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धिसँग जोडेर नतिजामुखी मूल्याङ्कन लागू गर्ने	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
१४	प्रधानाध्यापकलाई विद्यालय व्यवस्थापन, लेखा र स्रोत व्यवस्थापनमा तालिम प्रदान गर्ने	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
१५	नयाँ प्रविधि र आधुनिक शिक्षण विधि प्रयोग प्रवर्द्धन गर्ने	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
१६	शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको निरन्तर मूल्याङ्कन र सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०
१७	शिक्षकको प्रेरणा, व्यावसायिक प्रतिबद्धता र जवाफदेहिता बढाउने कार्यक्रम लागू गर्ने	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०
१८	शिक्षक बैंक / शिक्षक उपलब्धता प्रणाली स्थापना गरी तत्काल कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्ने	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
१९	कक्षा १–३ सम्म क्रमिक सिकाइ रणनीतिमा आधारित शिक्षण–सिकाइ तालिमको व्यवस्था गर्ने	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
२०	एकीकृत पाठ्यक्रम प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि पठन तत्व तथा ढाँचासम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने	पटक	२५०	२६०	२६०	२७०	२८०	१३२०
२१	शैक्षिक सामग्री निर्माण तालिम/कार्यशालाको व्यवस्था गर्ने	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
२२	एकीकृत पाठ्यक्रममा पठन तत्व तथा ढाँचासम्बन्धी पुनर्ताजगी तालिम सञ्चालन गर्ने	पटक	२५०	२६०	२६०	२७०	२८०	१३२०
२३	प्रविधि–मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्प्युटर, इन्टरनेट प्रयोग तालिमको व्यवस्था गर्ने	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
२४	शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली विकास र कार्यान्वयन गर्ने	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०

२५	निरन्तरता सुनिश्चित गर्न स्थानीय स्तरमा निगरानी र सुधारात्मक कदम चाल्ने	पटक	१८०	१९०	१९०	२००	२१०	९७०
२६	सामुदायिक विद्यालयमा थप प्र.अ. भत्ता व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने	पटक	६००	६१०	६१०	६२०	६३०	३०७०

४.३ समता र समावेशीकरण

४.३.१ परिचय

शिक्षा क्षेत्रमा समता र समावेशीकरण विशेष रूपमा महत्वपूर्ण छन्। समावेशी शिक्षा प्रणालीले सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर प्रदान गर्दछ। विद्यालयले विद्यार्थीहरूको विविध आवश्यकता अनुसार पाठ्यक्रम, शिक्षण विधि, मूल्याङ्कन र भौतिक वातावरण अनुकूल बनाउँछ। यसले विशेष आवश्यकता भएका, अपाङ्गता भएका, भाषिक वा सांस्कृतिक रूपमा फरक पृष्ठभूमिका तथा वञ्चित समुदायका बालबालिकालाई शिक्षा प्रणालीमा समावेश गर्न मद्दत गर्दछ।

समता र समावेशीकरणको प्रभावकारी कार्यान्वयनले सामाजिक न्याय, समान अवसर, मानव अधिकारको संरक्षण र दिगो विकासलाई प्रवर्द्धन गर्दछ। यसले समाजमा रहेका विभेद र असमानता कम गर्दै सबै नागरिकलाई समान रूपमा सम्मानजनक र सक्रिय जीवन जीउने अवसर प्रदान गर्दछ। त्यसैले, समता र समावेशीकरणलाई नीति, योजना र कार्यक्रमहरूको मुख्य आधारका रूपमा ग्रहण गर्नु आवश्यक हुन्छ।

४.३.२ वर्तमान अवस्था

तुम्बेवागाउँपालिकाले शिक्षा तथा सामाजिक सेवामा समता र समावेशीकरणलाई प्राथमिकता दिँदै विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ। गाउँपालिकामा हाल ३९वटा सामुदायिक विद्यालय र १वटा संस्थागत विद्यालय रहेका छन्, जसमा करिब २१२२ जना विद्यार्थी अध्ययनरत छन्। तीमध्ये छात्राको संख्या करिब ५२. २१ प्रतिशत रहेको छ भने दलित, जनजाति तथा अन्य वञ्चित समुदायका विद्यार्थीहरूको संख्या करिब ६९.५० प्रतिशत रहेको अनुमान छ।

गाउँपालिकाले आर्थिक रूपमा कमजोर तथा वञ्चित समुदायका विद्यार्थीहरूका लागि छात्रवृत्ति कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ। हालसम्म करिब ५० जना विद्यार्थीले छात्रवृत्ति सुविधा प्राप्त गरेका छन्। त्यसैगरी अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूको संख्या करिब १२ जना रहेको छ र उनीहरूका लागि समावेशी शिक्षालाई प्रवर्द्धन गर्ने प्रयास भइरहेको छ।

यद्यपि, केही विद्यालयहरूमा शिक्षक दरबन्दी, स्रोतसाधन तथा पूर्वाधारको असमानता देखिन्छ। विशेष गरी दुर्गम बस्तीका बालबालिकाको नियमित उपस्थिति, सिकाइ उपलब्धि तथा डिजिटल स्रोतमा पहुँच अझै चुनौतीपूर्ण रहेको छ।

समग्रमा हेर्दा, तुम्बेवागाउँपालिकाले समता र समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्न प्रयास गरे पनि सबै समुदाय र समूहसम्म सेवाको समान पहुँच सुनिश्चित गर्न थप तथ्यमा आधारित योजना, लक्षित कार्यक्रम तथा प्रभावकारी अनुगमन आवश्यक देखिन्छ।

४.३.३ उद्देश्य

क) शिक्षा तथा सामाजिक सेवामा सबै बालबालिका र समुदायको समान पहुँच सुनिश्चित गर्दै विशेषगरी वञ्चित, सीमान्तकृत तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सहभागिता वृद्धि गर्नु

ख) जात, लिङ्ग, भाषा, आर्थिक अवस्था, अपाङ्गता तथा भौगोलिक अवस्थाका कारण हुने विभेदलाई न्यूनीकरण गर्दै समावेशी, सुरक्षित र समान अवसरयुक्त वातावरण निर्माण गर्नु

४.३.४ रणनीतिहरू

क) विद्यालयमा हुने सबै प्रकारका विभेदको अन्त्य गर्न शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावक लगायत सबै सरोकारवालाहरूलाई नियमित अभिमुखीकरण तथा सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

ख) विद्यालयका सबै शैक्षिक तथा अतिरिक्त गतिविधिहरूमा बालबालिकाको समावेशी तथा समान सहभागिता सुनिश्चित गर्ने

ग) विद्यालयमा विशेषगरी छात्राहरूलाई हुने विभेद कम गर्न र गुनासो सुन्नका लागि 'जेन्डर फोकल पर्सन' वा गुनासो सुन्ने अधिकारीको व्यवस्था गर्ने

घ) प्रत्येक विद्यालयमा गुनासो पेटिका राखी विद्यार्थी तथा सरोकारवालाहरूका गुनासो सङ्कलन र समाधानको व्यवस्था गर्ने

ङ) सबै तह र प्रकारका विद्यालयहरूमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचनाहरू (शौचालय, र्याम्प, सुरक्षित कक्षा कोठा आदि) निर्माण तथा सुधार गर्ने

च) घरधुरी सर्वेक्षणमार्फत बालबालिकासम्बन्धी आवश्यक विवरण सङ्कलन गरी तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने र सोही आधारमा योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

छ) साधारण विद्यालयमा भर्ना भएर अध्ययन गर्न नसक्ने विशेष प्रकृतिका बालबालिकाका लागि स्रोत कक्षा वा आवश्यक सहयोगी सेवा उपलब्ध गराउने

ज) समावेशी र समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न लक्षित विद्यार्थीहरूका लागि आवश्यक छात्रवृत्ति तथा अन्य सहयोग कार्यक्रम उपलब्ध गराउने

झ) विशेषगरी किशोरीहरूलाई हुने विभेद, हिंसा तथा हेपाइ न्यूनीकरण गर्न सचेतनामूलक कार्यक्रम, अनुगमन, निरीक्षण तथा आवश्यक अनुसन्धान सञ्चालन गर्ने र विभेद गर्ने व्यक्तिलाई कानुनी दायरामा ल्याउने

४.३.५ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि:

समाजमा पछाडि परेका र आर्थिक तथा सामाजिक रुपले कमजोर अपाङ्गता भएका र सहारा विहीन बालबालिकाहरूको विद्यालयमा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भएको हुनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण								
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ/ लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	दलित छात्रवृत्ति (कक्षा १-५) गैर आवसीय	पटक	३०	३०	३०	३०	३०	१५०
२	अपाङ्ग छात्रवृत्ति (कक्षा १-१२) गैर आवासीय	पटक	४०	४०	४०	४०	४०	२००
३	अपाङ्ग विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति (कक्षा १-१२) (आवासीय)	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
४	फिडर छात्रावासमा अध्ययनरत छात्रालाई छात्रवृति आवासीय	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
५	सार्वजनिक निजी साझेदारीमा सञ्चालित नमुना विद्यालयमा स्वीकृत कोटामा अध्यनरत छात्रछात्रालाई छात्रवृति आवासीय (६ओटा)	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
७	HIV प्रभावित बालाबालिका तथा बादी समुदायका विद्यार्थीका लागि आवासीय प्रबन्ध	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
८	सडक बालाबालिका तथा बालश्रमिकका लागि आवासीय शैक्षिक प्रवन्धका लागि छात्रवृति	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
९	विपन्न लक्षित छात्रवृत्तिकालागि छनोट भएका (कक्षा ६-१२ मा अध्ययनरत) विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१०	आवासीय छात्रवृति प्राप्त बालबालिकालाई आवास सञ्चालन अनुदान	पटक	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
११	स्रोत कक्षा व्यवस्थापन अनुदान	पटक	४०	४०	४०	४०	४०	२००
१२	विशेष आवश्यकत्ता भएका विद्यार्थी अध्ययनरत विद्यालय अनुदान (अनुसूची अनुसारका विद्यालय)	पटक	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
१३	विशेष शिक्षा परिषद् अन्तर्गत सञ्चालित विद्यालयका लागि शैक्षिक सामग्री तथा मसलन्द खर्च	पटक	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
१४	हाल सञ्चालनमा रहेका बहुभाषिक शिक्षा विद्यालय अनुदान	पटक		०	०	०	०	०
१५	बालिका तथा समावेशी शिक्षा सञ्जाल परिचालनको लागि स्थानिय तहलाई अनुदान	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
१६	बालिका तथा समावेशी शिक्षा सञ्जाल गठन तथा सञ्चालन अनुदान	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
१७	बालबालिकाको अपाङ्गताको प्रारम्भिक पहिचानका (Disability Screening) गर्न स्थानीय तह एवम् विद्यालयका लागि कार्यक्रम	पटक	८०	८०	८०	८०	८०	४००
१८	विपन्न, अपाङ्गता, असहाय र सीमान्तकृत विद्यार्थीहरूको शिक्षणको लागि नितेन मेमोरियल तथा स्कोलास्टिक एकेडेमीलाई एकमुष्ठ अनुदान	पटक	८०	८०	८०	८०	८०	४००
१९	गाउँपालिका छात्रवृत्ति कोष स्थापना (जेहनदार, असहाय, विपन्न र समस्याग्रस्त विद्यार्थीहरूका लागि) तथा संचालन	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
२०	समता र समावेशीकरणसम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
२१	विद्यालयमा जेन्डर फोकल पर्सन तोक्ने।	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
२२	प्रत्येक विद्यालयमा गुनासो पेटिका राख्ने।	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
२३	गुनासो व्यवस्थापन तथा समाधान प्रणाली सञ्चालन गर्ने।	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०

२४	विद्यालयमा लैङ्गिकमैत्री शौचालय निर्माण गर्ने।	पटक	६०	७०	७०	८०	९०	३७०
२५	अपाङ्गमैत्री संरचना (र्याम्प, रेलिङ आदि) निर्माण गर्ने।	पटक	४००	४१०	४१०	४२०	४३०	२०७०
२६	घरधुरी सर्वेक्षणमार्फत बालबालिकाको विवरण सङ्कलन गर्ने।	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
२७	विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको पहिचान गर्ने।	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
२८	विशेष आवश्यकता भएका बालबालिकाका लागि स्रोत कक्षा सञ्चालन गर्ने।	पटक	८०	९०	९०	१००	११०	४७०
२९	वञ्चित तथा सीमान्तकृत समूहका लागि छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने।	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
३०	किशोरीहरूका लागि सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
३१	विद्यालयमा विभेद तथा हिंसा न्यूनीकरण अभियान सञ्चालन गर्ने।	पटक	६०	७०	७०	८०	९०	३७०
३२	विद्यालय व्यवस्थापन समिति र अभिभावकसँग अन्तरक्रिया गर्ने।	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
३३	समता र समावेशीकरणसम्बन्धी नियमित अनुगमन गर्ने।	पटक	६०	७०	७०	८०	९०	३७०
३४	आवश्यक परेमा विभेदसम्बन्धी घटनामा अनुसन्धान तथा कारबाही गर्ने।	पटक	७०	८०	८०	९०	१००	४२०
३५	बालिका तथा समावेशी शिक्षा रणनीति २०८० र व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदणंड २०८० कार्यान्वयन गर्ने	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०

४.४ विद्यालय दिवाखाजा, स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम

४.४.१ परिचय

विद्यालय दिवाखाजा, स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम विद्यालय उमेरका बालबालिकाको समग्र विकास, नियमित उपस्थिती र सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्न सञ्चालन गरिने महत्वपूर्ण कार्यक्रम हो। यस कार्यक्रमअन्तर्गत विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकालाई पोषणयुक्त दिवाखाजा उपलब्ध गराउने, स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्ने, व्यक्तिगत तथा वातावरणीय सरसफाइका व्यवहारहरू प्रवर्द्धन गर्ने तथा विद्यालयमा सुरक्षित र स्वच्छ वातावरण निर्माण गर्ने कार्यहरू गरिन्छन्। यसले बालबालिकाको स्वास्थ्य अवस्था सुधार गर्न, कुपोषण न्यूनीकरण गर्न तथा विद्यालयमा नियमित उपस्थिति र सक्रिय सहभागिता बढाउन महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ। साथै, विद्यालय, अभिभावक र समुदायको सहकार्यमा स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइसम्बन्धी सकारात्मक व्यवहार विकास गर्न पनि यस कार्यक्रमले सहयोग गर्दछ।

४.४.२ वर्तमान अवस्था

तुम्बेवागाउँपालिकाले बालबालिकाको स्वास्थ्य, पोषण र समग्र विकास सुनिश्चित गर्न विद्यालय स्तरमा विविध कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ। सामुदायिक विद्यालयहरूमा बालविकासदेखि कक्षा ५ सम्मको दिवाखाजा नेपाल सरकारको व्यवस्थापनमा रहेको छ।

गाउँपालिकाका सबै माध्यमिक तथा केही आधारभूत विद्यालयमा छात्र र छात्राका लागि अलग-अलग शौचालय निर्माण भइसकेको छ र बाँकी विद्यालयमा निर्माण प्रक्रिया जारी छ। कक्षा ६–१२ सम्म अध्ययनरत छात्राहरूका लागि महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्न निःशुल्क सेनिटरी प्याड वितरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ। साथै, सबै विद्यालयमा प्राथमिक उपचार सामाग्रीको बाकस राखिएको छ र बालिकाहरूका लागि आइरन चक्की वितरण गरी पोषण सुधारमा सहयोग पुऱ्याइएको छ। यी कार्यक्रमहरूले बालबालिकाको स्वास्थ्य सुधार, कुपोषण न्यूनीकरण, नियमित उपस्थिती र सिकाइ उपलब्धिमा सकारात्मक प्रभाव पुऱ्याउँदै समता र समावेशीकरणलाई प्रवर्द्धन गर्ने महत्वपूर्ण भूमिका खेलेका छन्।

४.४.३ उद्देश्यहरु

क) बालबालिकाहरुलाई स्वस्थ एवं पोषणयुक्त पौष्टिक खाना प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्नु,

ख) विद्यालयमा अध्ययन गर्ने बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई तथा स्वच्छता सम्बन्धी सेवाको गुणस्तर बृद्धि गरी बालबालिकाको पोषण, स्वास्थ्य र सिकाई उपलब्धीमा सुधार गर्नु

४.४.४ रणनीतिहरू

क) सबै सामुदायिक विद्यालयमा बालविकासदेखि कक्षा १२ सम्म पोषिलो र ताजा दिवाखाजा उपलब्ध गराउने।

ख) विद्यालय भान्सा, भण्डार, भान्सामा प्रयोग हुने भाँडावर्तन र सामाग्री सुधार्ने, समूहमा हात धुने सुविधा विस्तार गर्ने।

ग) पर्याप्त पानी, साबुन, सफाइ सामाग्री, अलग–अलग शौचालय र युरिनल, किशोरीका लागि चेन्ज रुम, कक्षा र परिसर सरसफाइ सुनिश्चित गर्ने।

घ) प्राथमिक उपचार किट वितरण, बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, जुकाको औषधि तथा सूक्ष्मपोषक तत्व वितरण नियमित गर्ने।

ङ) किशोरीहरूको महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनका लागि सेनिटरी प्याड वितरण प्रभावकारी बनाउने।

च) विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकलाई पोषण, स्वास्थ्य, स्वच्छता र महिनावारी व्यवस्थापन सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

छ) अपाङ्गता भएका, वञ्चित र आर्थिक रूपमा कमजोर विद्यार्थीहरूलाई लक्षित गरी कार्यक्रम पहुँच सुनिश्चित गर्ने।

ज) शिक्षक र कर्मचारीलाई तालिम दिई क्षमता विकास गर्ने।

झ) अभिभावक र समुदायलाई अनुगमन, सुधार र मूल्याङ्कनमा सक्रिय सहभागी बनाउने।

ञ) स्वास्थ्य, पोषण, सरसफाइ र किशोरी स्वच्छता कार्यक्रमलाई स्वास्थ्य र कृषि क्षेत्रसँग समन्वय गरी संयुक्त कार्ययोजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने।

ट) कार्यक्रमको अनुगमन, मूल्याङ्कन र पुनरावलोकन गर्दै प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने।

४.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धिः

विद्यालयमा अध्ययन गर्न सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार, मनोसामाजिक कुशलतामा अभिवृद्धि तथा सिकाईमा सुधार सहित सुरक्षित तथा रमाइलो सिकाई वातावरणमा समतामूलक पहुँच तथा सहभागिता भएको हुनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण								
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ/ लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	तोकिएका जिल्लाका लागि दिवा खाजा कार्यक्रम (बालविकासदेखि कक्षा ५ सम्म)	पटक	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००
२	सामुदायिक विद्यालयका छात्राहरूलाई निःशुल्क स्यानिटरी प्याड व्यवस्थापनका लागि प्रति विद्यार्थी अनुदान	पटक	५००	५००	५००	५००	५००	२५००

३	सङ्घबाट सञ्चालित सामुदायिक विद्यालयका बालविकास कक्षादेखि कक्षा ५ सम्मका बालबालिकाहरूको दिवा खाजामा रु ५ थप गरी सञ्चालन गर्ने	पटक	९००	९००	९००	९००	९००	४५००
४	सामुदायिक विद्यालयका कक्षा ६-१० मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि अध्यक्ष दिवा खाजा कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	४००३	४००३	४००३	४००३	४००३	२००१५
५	सामुदायिक विद्यालयका किशोरीहरुलाई निःशुल्क उपलब्ध गराउन सेनेटरी प्याड खरिद तथा वितरण	पटक	५६१	५६१	५६१	५६१	५६१	२८०५
६	विद्यालय पोषण र दिवाखाजा सम्बन्धी कार्यविधि तयार गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने।	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
७	बालविकासदेखि कक्षा १२ सम्म पोषिलो दिवाखाजा उपलब्ध गराउने।	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
८	खाजाका लागि अतिरिक्त वित्तीय स्रोत खोज्ने र व्यवस्थापन गर्ने।	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०
९	साबुन, पानी, सरसफाइ सामग्री र सेनेटरी प्याड उपलब्ध गराउने।	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
१०	प्राथमिक उपचार कक्ष सञ्चालन, स्वास्थ्य जाँच र पोषण तत्व वितरण गर्ने।	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
११	विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकलाई पोषण, स्वास्थ्य र स्वच्छतासम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम दिने।	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
१२	अपाङ्गता र आर्थिक रूपमा कमजोर विद्यार्थीको पहुँच सुनिश्चित गर्ने।	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
१३	अभिभावक र समुदायलाई अनुगमन र सुधारमा सहभागी बनाउने।	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
१४	कार्यक्रमको नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार गर्ने।	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०

४.५आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा

४.५.१ परिचय

आपतकालीन अवस्था, जस्तै प्राकृतिक प्रकोप, महामारी, द्वन्द्व वा अन्य संकटका बेला बालबालिकाको शिक्षा निरन्तरता सुनिश्चित गर्नु अत्यन्त महत्वपूर्ण हुन्छ। यस क्रममा विद्यालय भवन क्षतिग्रस्त भए पनि वैकल्पिक कक्षा, अनलाइन वा सामुदायिक आधारमा सिकाइको व्यवस्था गरिनु पर्छ। शिक्षण सामग्री, शिक्षक प्रशिक्षण र विद्यार्थीहरूको पहुँचमा ध्यान दिँदै सबै बालबालिकाले समान अवसर पाउनुपर्छ। आपतकालीन शिक्षाले मात्र बालबालिकाको सिकाइ निरन्तरता सुनिश्चित गर्दैन, उनीहरूको मानसिक स्वास्थ्य, सुरक्षा र सामाजिक सुरक्षा पनि प्रवर्द्धन गर्छ। यसले दीर्घकालीन विकास र समावेशी समाज निर्माणमा योगदान पुऱ्याउँछ।

४.५.२ वर्तमान अवस्था

तुम्बेवागाउँपालिकामा आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षा निरन्तरता सुनिश्चित गर्न विभिन्न तयारी र कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन्। प्राकृतिक प्रकोप वा स्वास्थ्य संकट जस्ता अवस्थाका बेला विद्यालय भवन क्षतिग्रस्त भए पनि वैकल्पिक कक्षा, सामुदायिक केन्द्र वा घरमा आधारित सिकाइको व्यवस्था गरिन्छ। स्थानीय सरकार, शिक्षक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सहकार्यमा संकटमा रहेका बालबालिकाका लागि आवश्यक शैक्षिक सामग्री वितरण, अनलाइन वा टेलिफोन माध्यममार्फत सिकाइको सुविधा उपलब्ध गराउने व्यवस्था छ।

साथै, शिक्षकहरूलाई आपतकालीन शिक्षासम्बन्धी तालिम दिइरहेको र अभिभावक तथा समुदायलाई बालबालिकाको सिकाइ निरन्तरतामा सहकार्य गर्न अभिमुखीकरण गरिएको छ। यद्यपि, केही दुर्गम क्षेत्रका बालबालिकाले अनलाइन पहुँच, उपकरण र स्रोत अभावका कारण प्रभावकारी सिकाइमा चुनौती भोगिरहेका छन्। गाउँपालिकाले आपतकालीन शिक्षामा पहुँच, सामग्री वितरण र समावेशीता सुनिश्चित गर्न थप योजना र स्रोत व्यवस्थापन गर्दै आएको छ।

४.५.३ उद्धेश्य

क) प्राकृतिक प्रकोप, महामारी वा अन्य संकटका बेला पनि सबै बालबालिकाले समान रूपमा निरन्तर शिक्षा प्राप्त गर्न पहुँच र अवसर सुनिश्चित गर्नु

ख) आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको सुरक्षा, मानसिक स्वास्थ्य र समावेशी सिकाइ प्रवर्द्धन गर्दै दीर्घकालीन विकासमा योगदान पुऱ्याउनु

४.५.४ रणनीति

क) संघीय सरकारले बनाएको विपद्/आपतकालीन कार्यविधि स्थानीय स्तरमा लागू गर्ने संयन्त्र विकास गर्ने।

ख) स्थानीय सरकार र विज्ञहरूसँग अन्तरक्रिया गरी तहगत वैकल्पिक सिकाइ पाठ योजना तयार गर्ने।

ग) स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन र अन्य सञ्चार माध्यमसँग समन्वय गर्ने।

घ) विपद् प्रतिरोधी विद्यालय पूर्वाधार निर्माणमा जोड दिने।

ङ) गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने, जसमा विद्यालय शिक्षा उपसमिति पनि रहने।

च) प्रत्येक विद्यालयमा आपतकालीन प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने।

छ) महामारी वा संकटका समयमा वैकल्पिक शिक्षण–सिकाइ उपाय तयार गर्ने।

ज) स्थानीय तह र विद्यालयका कर्मचारी/शिक्षकहरूको आपतकालीन क्षमता विकास गर्ने।

झ) विद्यालय सुधार योजनामा विपद् व्यवस्थापन समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने।

ञ) हरित विद्यालय, जलवायु परिवर्तन र दिगो विकाससम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

ट) संकट/आपतकालिन अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षा पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्दै सिकाइ निरन्तरता कायम गर्ने।

ठ) Covid-19 जस्ता संकटले पार्ने छोटो र लामो अवधि प्रभाव पहिचान गरी समाधान गर्ने।

ड) विपद् पूर्व तयारी, प्रतिकार्य र ड्रिल अभ्यासलाई विद्यालयको वार्षिक योजना समावेश गर्ने।

ढ) शिक्षक र विद्यार्थीलाई विपद्, जलवायु परिवर्तन र आपतकालीन तयारी सम्बन्धी ज्ञान र व्यवहारिक तालिम दिने।

ण) अभिभावक र समुदायलाई आपतकालीन शिक्षामा सक्रिय सहभागी बनाउने।

त) संकट–आपतकालिन अवस्था व्यवस्थापनका लागि नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार गर्ने।

४.५.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धी:आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको सुरक्षा, मानसिक स्वास्थ्य र समावेशी सिकाइ प्रवर्द्धन गर्दै दीर्घकालीन विकासमा योगदान पुगेको हुनेछ

ख) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण								
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ/ लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	स्थानीय कार्यविधि अनुसार आपतकालीन शिक्षा योजना लागू गर्ने।	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
२	गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने।	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
३	विद्यालय शिक्षा उपसमितिसहित व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने।	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
४	स्रोत शिक्षक र प्रधानाध्यापकलाई तालिम दिने।	पटक	१३०	१४०	१४०	१५०	१६०	७२०
५	विद्यार्थी र शिक्षकमा विपद् सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
६	अभिभावकलाई पनि सचेतनामा सहभागी बनाउने।	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०
७	वैकल्पिक सिकाइ उपाय तयार राख्ने।	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
८	स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन र सञ्चारसँग समन्वय गर्ने।	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
९	विपद् प्रतिरोधी विद्यालय पूर्वाधार निर्माण गर्ने।	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
१०	नियमित ड्रिल अभ्यास र आपतकालीन अभ्यास गर्ने।	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
११	विद्यालय सुधार योजनामा विपद् व्यवस्थापन समावेश गर्ने।	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
१२	अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधारको माध्यमबाट प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने।	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०

४.६ **विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास**

४.६.१ परिचय

विद्यालयमा बालबालिकाले सुरक्षित र गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्न भौतिक पूर्वाधार अत्यन्त महत्वपूर्ण हुन्छ।**शिक्षा नियमावली २०५९** अनुसार, प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत तहका प्रारम्भिक कक्षामा प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर र उच्च आधारभूत तथा माध्यमिक तहमा प्रति विद्यार्थी १.०० वर्ग मिटर क्षेत्रफल तोकिएको छ। यसले प्रत्येक विद्यार्थीले पर्याप्त स्थानमा पठनपाठन गर्न सक्ने वातावरण सुनिश्चित गर्छ।विद्यालयका आधारभूत भौतिक पूर्वाधारमा सुरक्षित विद्यालय भवन, पढ्नका लागि कक्षाकोठा, खेलकुदका लागि खेलमैदान, शौचालय, स्वच्छ पानी, सफाइ र पुस्तकालय/बुक कर्नर जस्ता सुविधा समावेश हुन्छन्।**राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६**ले विद्यालयलाई बालमैत्री, सुरक्षित, हरित र विपद् जोखिममुक्त बनाउन भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, शौचालय, पानी र पुस्तकालय जस्ता सम्पूर्ण पूर्वाधार विकास गर्ने नीतिगत व्यवस्थापन गरेको छ।यी पूर्वाधारले मात्र शिक्षा पहुँच सुनिश्चित नगरी बालबालिकाको सिकाइ अनुभव, स्वास्थ्य र समग्र विकासमा पनि योगदान पुऱ्याउँछ।

४.६.२ वर्तमान अवस्था

तुम्बेवागाउँपालिकामा बालबालिकाको सुरक्षित र गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्न विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकासमा लगातार प्रयास भइरहेका छन्। गाउँपालिकाभित्र रहेका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा कक्षाकोठा, खेलमैदान, शौचालय, पिउने पानी, फर्निचर, पुस्तकालय/बुक कर्नर लगायतका आधारभूत संरचना उपलब्ध छन्। प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत तहका कक्षामा प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर र उच्च आधारभूत तथा माध्यमिक तहमा प्रति विद्यार्थी १.०० वर्ग मिटर क्षेत्रफल सुनिश्चित गरिएको छ।

गाउँपालिकाले विद्यालय भवन र अन्य पूर्वाधारलाई सुरक्षित, बालमैत्री तथा हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने नीति अनुसार काम गर्दै आएको छ। केही विद्यालयमा भवन विस्तार, खेलमैदान सुधार र शौचालय/स्वच्छता सुविधा सुधार गर्न आवश्यक देखिन्छ। यद्यपि, सबै विद्यालयमा विपद् प्रतिरोधी पूर्वाधार निर्माण, पर्याप्त खेल क्षेत्र र पुस्तकालय सुविधा सुनिश्चित गर्न थप प्रयास जारी छ।

समग्रमा, तुम्बेवागाउँपालिकाले विद्यालय भौतिक पूर्वाधारको विकासमा ठोस कदम चाल्दै आएको भए पनि विद्यालयहरूको भौतिक वातावरण सुधार, समावेशी पहुँच र विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा अझै योजना र स्रोतको आवश्यकता देखिन्छ।

४.६.३ उद्देश्य

- सबै विद्यालयमा बालबालिकाको सिकाइ, स्वास्थ्य र खेलकुदका लागि पर्याप्त, सुरक्षित र समावेशी भौतिक पूर्वाधार सुनिश्चित गर्नु

- विद्यालय भवन र अन्य पूर्वाधारलाई बालमैत्री, हरित र विपद् जोखिममुक्त बनाउँदै दीर्घकालीन टिकाउ विकास प्रवर्द्धन गर्नु

४.६.४ रणनीतिहरू

क) विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा पूर्वाधार विकासका मापदण्ड तयार गर्ने।

ख) पूर्वाधार निर्माण र स्तरोन्नतिका लागि संघसंस्था, सरोकारवालासँग लागत साझेदारी गर्ने।

ग) कक्षाकोठा, शिक्षक/प्रधानाध्यापक कक्ष, प्रशासनिक कक्ष, पानी, शौचालय, भान्सा/खाजाका घरलगायत पूर्वाधार समावेश गरेर डिजाईन गर्ने।

घ) प्रकोपको सिकार भएका विद्यालय भवनलाई तुरून्त वैकल्पिक व्यवस्थासहित स्तरोन्नति गर्ने।

ङ) पूर्वाधार निर्माणसँगै विद्यालय व्यवस्थापन र संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

च) विद्यालय भौतिक पूर्वाधारका लागि सूचकतयार गरी अनुगमन गर्ने।

छ) आंशिक क्षति भएका विद्यालय संरचनाको मर्मत सम्भार नियमित गर्ने।

ज) विद्यालय भवन र पूर्वाधारलाई विपद् जोखिममुक्त, सुरक्षित र हरित बनाउने।

झ) विद्यालयलाई बालमैत्री, छात्रामैत्री, अपाङ्गतामैत्री र हिंसा रहित सुरक्षित सिकाइ केन्द्रको रूपमा विकास गर्ने।

ञ) खेलकुद मैदान, पुस्तकालय/बुक कर्नर र अन्य सिकाइ स्रोत सुनिश्चित गर्ने।

ट) विद्यार्थीहरूको पहुँच र समावेशीता सुनिश्चित गर्दै सबै पूर्वाधार डिजाइन गर्ने।

ठ) अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार मार्फत पूर्वाधारको टिकाउपन र प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने।

४.६.५उपलब्धि, नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य

क) उपलब्धिः सबै विद्यार्थीहरूलाई सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक वातावरणमा अध्ययन गर्ने अवसर प्राप्त भएको हुनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण								
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ/ लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
२	स्थानीय तहको साझेदारीमा विद्यालय भवन निर्माण अनुदान	पटक	१५००	१५१०	१५१०	१५२०	१५३०	७५७०
३	अपाङ्गताको प्रकृति (अटिजमसमेत) अनुरूप आवश्यकताका आधारमा प्रत्येक प्रदेशमा पूर्वाधारयुक्त विशेष शिक्षा आवासीय विद्यालय सञ्चालन	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
४	विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा पूर्वाधार मापदण्ड निर्धारण गर्नु।	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
५	संघसंस्था र सरोकारवालासँग समन्वय गरी पूर्वाधार निर्माणको लागत साझेदारी गर्नु।	पटक	१०००	१०१०	१०१०	१०२०	१०३०	५०७०
६	कक्षाकोठा, शिक्षक/प्रधानाध्यापक कक्ष, प्रशासनिक कक्ष, शौचालय, पानी, भान्सा/खाजा घर लगायत समग्र पूर्वाधार डिजाईन र निर्माण गर्नु।	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०
७	प्रकोप प्रभावित विद्यालय भवनको तुरून्त स्तरोन्नति र वैकल्पिक व्यवस्थाको आयोजना गर्नु।	पटक	४००	४१०	४१०	४२०	४३०	२०७०
८	विद्यालय व्यवस्थापन र कर्मचारीको क्षमता विकास गरी पूर्वाधार टिकाउपन सुनिश्चित गर्नु।	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०
९	आंशिक क्षति भएका विद्यालय संरचनाको मर्मत सम्भार नियमित सञ्चालन गर्नु।	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
१०	विद्यालयलाई बालमैत्री, छात्रामैत्री, अपाङ्गतामैत्री, हिंसा रहित, सुरक्षित र हरित विद्यालय, वातावरण संरक्षण तथा जलवायु अनुकूल सिकाइ केन्द्रको रूपमा विकास गर्नु।	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०

४.७ विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

४.७.१ परिचय

विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर सुधार गरी सहरी तथा ग्रामीण, सुगम तथा दुर्गम र निजी तथा सामुदायिक विद्यालयहरूबीच देखिएको शैक्षिक गुणस्तरको दुरी घटाउन एवम् विश्व ज्ञानभण्डारमा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार गरी उनीहरूको सिकाइको दायरा फराकिलो पार्न,विशेष गरी शिक्षण सिकाई क्रियाकलापमा सुधार गर्न, सिकाइ सामग्रीको प्रयोगमा पहुँच बढाउन र शैक्षिक प्रशासन र व्यवस्थापनलाई सुदृढ तुल्याउन वर्तमान समयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि अपरिहार्य रहेको छ ।नेपालको संविधान, २०७२ ले सूचनाको हकमा प्रत्येक नागरिकको आफनो वा सार्वजनिक सरोकारको कुनै पनि विषयको सुचना माग्ने र प्राप्त गर्ने हक हुनेछ भनि मौलिक हकमा उल्लेख गरेको छ । शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास तथा प्रयोगले सबै विद्यार्थीका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आधारभूत पहुँच पुर्याइ डिजिटल भिन्नता कम गर्ने, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई शिक्षा सिकाइको साधनका रूपमा प्रयोग गरी सिकाइ सुधार गर्ने सबैका लागि शिक्षामा पहुँच पुर्याउने र शिक्षाको व्यवस्थापकीय तथा शासकीय पद्धतिलाई कुशल र प्रभावकारी बनाइ सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई सहयोग पुर्याउनु पर्दछ । त्यसैगरी नेपालको सूचना तथा सञ्चार प्रविधि नीति, २०७२ ले सूचना तथा सञ्चारका संरचनामा पहुँच पुर्याउने विषयमा नीति निर्धारण गरेको छ ।

सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) विद्यालय शिक्षामा सिकाइ प्रक्रियालाई थप प्रभावकारी, सहभागी र आधुनिक बनाउन प्रयोग गरिन्छ। ICT मार्फत शिक्षकहरूले बहु-माध्यमिक सामग्री, अनलाइन स्रोत, डिजिटल कक्षाकोठा र शिक्षण सफ्टवेयरको प्रयोग गरी पाठ्यक्रमअनुसार सिकाइ अनुभव समृद्ध बनाउन सक्छन्। विद्यार्थीहरूलाई खोज, अनुसन्धान, प्रोजेक्ट कार्य र संवादात्मक सिकाइमा सहभागी गराउने ICT ले सिकाइलाई सक्रिय र रचनात्मक बनाउँछ।विद्यालय शिक्षामा ICT को प्रयोगले शिक्षण–सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउँछ, सूचना पहुँच सजिलो बनाउँछ, सहकार्य र सञ्चार प्रवर्द्धन गर्छ र डिजिटल सीप विकासमा सहयोग पुऱ्याउँछ। यसले मात्र ज्ञान प्राप्तिमा सहजता ल्याउने होइन, भविष्यका दक्ष र सृजनशील नागरिक तयार पार्नमा पनि महत्वपूर्ण योगदान दिन्छ।

४.७.२ वर्तमान अवस्था

तुम्बेवा गाउँपालिकामा विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) को प्रयोग विस्तार हुँदै आएको छ। केही माध्यमिक र आधारभूत विद्यालयमा कम्प्युटर ल्याब, प्रोजेक्टर, स्मार्ट बोर्ड र इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध छन्। शिक्षकहरूले सिकाइ प्रक्रियामा डिजिटल स्रोत, अनलाइन सामग्री र प्रस्तुति प्रविधिको प्रयोग गर्दै पाठ्यक्रम अनुसार पाठ सञ्चालन गरिरहेका छन्। तर, सबै विद्यालयमा ICT पहुँच समान छैन। दुर्गम क्षेत्रका विद्यालयहरूमा उपकरण, इन्टरनेट र प्रशिक्षित शिक्षकको अभावले डिजिटल

शिक्षामा चुनौती देखा परेको छ। गाउँपालिकाले ICT पहुँच, उपकरण उपलब्धता, शिक्षक तालिम र डिजिटल पाठ्य सामग्री विकासमा काम गर्दै आएको छ।

समग्रमा, तुम्बेवागाउँपालिकामा ICT को प्रयोगले शिक्षक र विद्यार्थी दुवैका लागि सिकाइ अनुभव समृद्ध बनाउने क्रम जारी छ, तर समावेशी र पूर्ण पहुँच सुनिश्चित गर्न अझ योजना र स्रोतको आवश्यकता देखिन्छ।

४.७.३ उद्देश्य

क) सबै विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँच सुनिश्चित गरी शिक्षक र विद्यार्थीको सिकाइ अनुभव प्रभावकारी बनाउनु

ख) ICT प्रयोगमार्फत डिजिटल क्षमता, अनुसन्धान, सहकार्य र रचनात्मक सोच विकास गर्दै गुणस्तरीय र समावेशी शिक्षा प्रवर्द्धन गर्नु

४.७.४ रणनीतिहरू

क) सबै विद्यालयमा ICT को आधारभूत संरचना र उपकरण (कम्प्युटर, प्रोजेक्टर, स्मार्ट बोर्ड आदि) उपलब्ध गराउने।

ख) शिक्षकहरूको ICT प्रयोग क्षमता वृद्धि गर्न तालिम र कार्यशाला सञ्चालन गर्ने।

ग) कक्षा र विषय अनुसार तयार गरिएका अन्तरक्रियात्मक डिजिटल पाठ्य सामग्रीको प्रयोग बढाउने।

घ) शिक्षक सहायता, मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्रणालीमा ICT को प्रयोग गर्ने।

ङ) शैक्षिक स्रोत र सामग्रीमा इन्टरनेट सुविधा मार्फत विद्यालय र विद्यार्थीहरूको पहुँच विस्तार गर्ने।

च) विद्यालय प्रशासन, सूचना व्यवस्थापन र शिक्षासम्बन्धी सेवा प्रवाहमा ICT प्रयोग विस्तार गर्ने।

छ) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूमा ICT स्थापना गर्ने।

ज) दुर्गम क्षेत्रका विद्यालयमा ICT पहुँच सुनिश्चित गर्न मोबाइल/साझा उपकरण वा अनलाइन समाधानको व्यवस्था गर्ने।

झ) ICT मार्फत विद्यार्थी केन्द्रित, अनुसन्धान र परियोजना आधारित सिकाइ प्रवर्द्धन गर्ने।

ञ) ICT सम्बन्धी अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार कार्य योजनामा समावेश गरी प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने।

४.७.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) **उपलब्धिः** विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार भइ सिकाइलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन सहयोग पुग्नुका साथै विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापनमा सुधार आइ सुशासन प्रबर्द्धन हुनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ/ लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	विद्यालयमा ICT संरचना विस्तार र आधुनिक उपकरण उपलब्ध गराउने।	पटक	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००
२	प्रत्येक विद्यालयमा इन्टरनेट कनेक्टिविटीको व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने।	पटक	७८०	७८०	७८०	७८०	७८०	३९००
३	शिक्षकहरूको ICT क्षमता विकासका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने।	पटक	२३४	२३४	२३४	२३४	२३४	११७०
४	विद्यालयमा अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्री उपलब्ध गराउने।	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
५	IEMIS (शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली) को सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने।	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
६	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको ICT क्षमता विकास गर्ने।	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
७	विद्यालयमा ई-हाजिरी प्रणाली कार्यान्वयन गर्ने।	पटक	४००	४१०	४१०	४२०	४३०	२०७०
८	माध्यमिक तहका अनिवार्य विषयहरूको भर्चुअल कक्षा सञ्चालन गर्ने।	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०
९	प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्प्युटर, इन्टरनेट लगायतको व्यवस्थापन गर्ने (लागत साझेदारीको आधारमा)।	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
१०	प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि शिक्षक र विद्यार्थीलाई तालिमको व्यवस्था गर्ने।	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
११	विद्यालयमा भर्चुअल शिक्षण, इलर्निङ, पुस्तकालय र विज्ञान प्रयोगशालाका लागि सामग्री तथा उपकरण व्यवस्थापन र सञ्चालन	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
१२	विद्यालय शिक्षकका लागि सूचना प्रविधिसम्बन्धी क्षमता विकास	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
१३	सबै सामुदायिक विद्यालयमा बिजुली तथा इन्टरनेट सुविधाका लागि अनुदान	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
१४	"एक विद्यार्थी, एक क्षमता" कार्यक्रम सञ्चालन गर्न विद्यार्थी प्रतिभा फाइल (Students digital Profile) निर्माण र प्रतिभा प्रदर्शन	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
१५	सबै सामुदायिक विद्यालयमा विद्यार्थी डिजिटल/स्मार्ट हाजिरी व्यवस्थापन	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
१६	नमुनाको रूपमा डिजिटल सिकाइ कक्षा व्यवस्थापन तथा सञ्चालन	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०

परिच्छेद ५

विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन

शिक्षा जस्तो महत्त्वपूर्ण सार्वजनिक सेवालाई सबल, चुस्त, सेवाउन्मुख तथा परिणाममुखी बनाउनका लागि सुशासन र व्यवस्थापनको भूमिका ज्यादै महत्त्वपूर्ण रहन्छ । सामान्यतया सुशासन तथा व्यवस्थापनले उत्तरदायित्त्व, पारदर्शिता, जिम्मेवारीबोधवा जवाफदेहीपन, विधिको शासन, समता तथा समावेशिता र व्यापक सहभागिता सुनिश्चित गरी योजनाका उद्देश्यहरू प्राप्तिमा सहयोग पुऱ्याउन तयार गरिएका संरचना तथा प्रकियाहरू जनाउँदछ । सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सहभागिता तथा सहमतिमा निर्णय तथा कार्यान्वयन गर्न, निश्चित दृष्टिकोण वा उद्देश्यमा आधारित भई कार्य गर्न, कार्यसम्पादनमा प्राथमिकता दिई उत्तरदायित्त्व वहन गर्न, कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलता कायम गर्न, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही बन्न र पारदर्शितातथा विधिको सर्वोच्चता कायम गर्न सहयोग पुग्ने गरी संरचना तथा कार्य प्रक्रियाहरूव्यवस्थित गरिनु पर्दछ । शिक्षामा तीनै तहका सरकार, विद्यालय तथा समुदाय, गैरसरकारी निकाय तथा विकास साझेदारहरूको भूमिका रहने भएकाले आआफ्नो भूमिकाअनुसार सुशासन कायम गर्न यी सबैको योगदान आवश्यक हुन्छ ।नेपालको संविधानमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहका सरकारका एकल र साझा अधिकारका सूचीसहित शिक्षाको शासकीय प्रबन्ध तथा व्यवस्थापन हुने व्यवस्था छ । विद्यालय शिक्षाको यस योजनाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संस्थागत संरचनासहित क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको जिम्मेवारीसहितको व्यबस्थापकीय प्रबन्ध र उपयुक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

यस परिच्छेदमा सुशासन तथा व्यवस्थापन अन्तर्गत संस्थागत क्षमता विकास, स्थानीय शिक्षा योजनाको कार्यान्वयनको प्रबन्ध र अनुमगन तथा मूल्यांकन जस्ता क्षेत्रहरु समावेश गरिएको छ ।

५.१ संस्थागत क्षमता विकास

५.१.१ परिचय

नेपालको शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान सस्थागत संरचना संघीय स्वरूपमा तीनै तहमा प्रवाह गर्ने शैक्षिक सेवालाई निरन्तर गर्न तत्कालीन समस्या समाधानका लागी कर्मचारीको व्यवस्थापन र संगठनात्मक स्वरूपमा केही परिवर्तन गरी व्यवस्थापन गरिएको छ । बदलिदो परिवेशअनुसार शासकीय संरचना, प्रकिया र क्षमता सुधार गरिएमा मात्र शैक्षिक गतिविधि प्रभावकारी भई सुशासन कायम हुने भएकाले संघीय संरचनाअनुसार तीन तहको सरकारका अधिकार तथा दायित्व,शिक्षामा भएको सङ्ख्यात्मक विस्तार,ज्ञान, विज्ञान, प्रविधि र सञ्चारमा भएको विकास, सामाजिक चेतनामा आएको परिवर्तन लगायतका पक्षहरूलाई समेत विचार गरेर संस्थाग्त संरचना र क्षमता विकास गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नु आवश्यक देखिएको छ ।

योजना कार्यान्वयनका लागि गाउँ कार्यपालिका, गाउँसभा, गाउँ शिक्षा समिति, वडा शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ, विद्यालय मुख्य संयन्त्रका रुपमा रहेका छन् ।

शिक्षा योजनामा उल्लेख नीति तथा कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्वयनका लागि सरोकारवालको क्षमता विकास हुन जरुरी हुन्छ। त्यसका लागि सहभागितामूलक योजना निर्माण, सुझाव सङ्कलनर प्रबोधिकरण मार्फत कार्यान्वयन संयन्त्रको क्षमता विकास गरिनेछ। योजनामा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको स्पष्टता विना सफल कार्यान्वयन हुन सक्दैन। त्यसका लागि सरोकारवाला संयन्त्रको क्षमता विकास हुनुमा यसको औचित्य ठहर्छ।

नेपालको संविधानमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहका एकल र साझा अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ जमा स्थानीय तहका २३ वटा अधिकारहरूको व्यवस्था गरेको छ। विभिन्न ऐन र कानुनमार्फत स्थानीय तहका अधिकारहरूलाई स्पष्ट पारेको छ।

नेपालमा शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान संस्थागत संरचनातर्फ दृष्टिगोचर गर्दा सङ्घमा शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय रहेको छ। सो अन्तर्गत शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र र शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र रहेका छन्। त्यसैगरी स्वायत्त निकायका रूपमा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड र शिक्षक सेवा आयोग पनि क्रियाशील छन्। साविकमा शैक्षिक जनशक्ति विकास अन्तर्गतका रहेका २९ शैक्षिक तालिम केन्द्रमध्ये ७ वटा केन्द्र प्रदेश मातहतमा हस्तान्तरण भई प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्रका रूपमा क्रियाशील रहेका छन्।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐन बमोजिम तोकिएका २३ वटा कार्य बाहेक अन्य कार्यका लागि जिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ राखिएको छ। प्रत्येक तहमा शिक्षा युवा तथा खेलकुद महाशाखा / शाखाको व्यवस्था गरिएको छ।

५.१.२ वर्तमान अवस्था

यस गाउँपालिकामा रहेका शाखाहरूमध्ये शिक्षा, युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी काम शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले गर्दै आएको छ । शिक्षाको कार्यक्रम हेर्ने अलग्गै लेखाको कर्मचारी व्यवस्था नहुँदा शिक्षा क्षेत्रको आर्थिक श्रेस्ताको अभिलेखीकरण अपेक्षाकृत रुपमा व्यवस्थित बन्न सकेको छैन।

सबै विद्यालयहरूमा विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नका लागिविद्यालय व्यवस्थापन समितिर शिक्षक अभिभावक सङ्घको कार्यकारी समिति रहेका छन्। सबै विद्यालयहरूमा विद्यालय सहयोगी र माध्यमिक तहसञ्चालन भएका सामुदायिक विद्यालयमा एकएक जना विद्यालय सहायकको व्यवस्थापन गरिएको छ । प्रायजसो विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठक नियमित बसेको देखिन्छ भने शिक्षक अभिभावक सङ्घको बैठक अपेक्षाकृत रुपमा बस्न सकेको पाइदैन। सबै विद्यालयहरूले सामाजिक परीक्षण र अन्तिम लेखा परिक्षण गर्ने गर्दछन्।

विद्यालयमा नागरिक बडापत्र राख्ने, गुनासो सुनुवाइ संयन्त्रको विकास, विविधता व्यवस्थापन, अभिभावक भेला र छलफलजस्ता पक्षमा विद्यालयहरूले उपलब्धिपूर्ण तरिकाले काम गरेका छन्। यसमा योजनाका प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षामा सबैको

पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरी गुणास्तरमा सुधार, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरूको विस्तार र समता तथा समावेशिताको प्रवर्धनसहित जवाफदेही शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने उद्देश्यले आवश्यक संस्थागत संरचना र प्रक्रिया स्थापित गर्न खोजिएको छ । त्यसका लागि आवश्यक पर्ने क्षमता विकासको आवश्यकता पनि पहिचान गरिएको छ। शिक्षा विकासका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि विद्यमान पद्धतिकोसमीक्षा गरी यस शिक्षा क्षेत्र योजनाको प्रभावकारी र कुशल कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचना, क्षमता र प्रक्रियामा देखिएका चुनौतीहरू पहिचान गरिरएको छ । पहिचान गरिएका चुनौतीहरू सामना गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नका लागि आवश्यक संरचना, क्षमता र प्रक्रियाको विकास तथा परिवर्तनको प्रस्ताव पनि गरिएको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐनबमोजिम तोकिएका २३ ओटा कार्यबाहेक अन्य कार्यका लागिजिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइ र लुम्बिनी प्रदेशले सामाजिक विकास डिभिजन कार्यालयको स्थापना गरी शिक्षा प्रशासनका निकायहरू एकातिर कामविहिन भएको पाइन्छभने अर्कोतिर तीनवटै तहका विभिन्न निकायहरूबीचको समन्वय, सहकार्य र सहसम्बन्ध कमजोर भएको देखिन्छ।

५.१.३ उद्देश्य

क) स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र अनुसार संस्थागत संरचना बनाउनु

ख) तीनै तहका सरकारबीचको अन्तरसम्बन्धलाई सुदृढ बनाउनु

ग) स्थानीय तहमा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु

घ) जनशक्तिहरुको संस्थागत क्षमता विकास गर्नु

५.१.४ रणनीतिहरू

क) स्थानीय तहमा शिक्षा व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन आवश्यक नीति तर्जुमा गर्ने।

ख) संस्थागत संरचनाअनुसार आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने।

ग) कार्यरत शिक्षक, कर्मचारी र प्रधानाध्यापकको क्षमता विकास गर्ने।

घ) शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणाली स्थापन गरी उनीहरूको व्यावसायिक विकास सुनिश्चित गर्ने।

ङ) प्रधानाध्यापकलाई थप जिम्मेवार बनाई नेतृत्व र क्षमता विकास गर्ने।

च) विद्यालय कार्यक्रम प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन गर्न आवश्यक स्रोत र साधनको व्यवस्था गर्ने।

छ) विद्यालय प्रशासन र व्यवस्थापन संरचना सुधार गर्ने।

ज) शिक्षक, प्रधानाध्यापक र कर्मचारीको पेशागत क्षमता विकासका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने।

झ) विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीको कार्यसम्पादन नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने।

ञ) मानव, वित्तीय र भौतिक स्रोतको प्रभावकारी व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने।

ट) स्थानीय सरकार, समुदाय र सरोकारवालासँग सहकार्य र समन्वय बढाउने।

ठ) ICT र डिजिटल प्रणालीमार्फत प्रशासन र शिक्षण–सिकाइ प्रक्रियालाई सुदृढ गर्ने।

ङ) विद्यालय सुधार योजना, बजेट र नीति निर्माणमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

ढ) विपद् र आपतकालीन अवस्थामा विद्यालय व्यवस्थापन र शिक्षकहरूको तयारी क्षमता विकास गर्ने।

५.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धिः शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यलयमा सुशासन प्रबर्द्धन भई बालबालिकाको सिकाइ प्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुनेछ

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ/ लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्न, विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहलाई विदयालय भर्ना र सिकाइ निरन्तरता ,Equity Index वृद्धिका लागि र लागत साझेदारीमा आधारित साक्षरता कार्यक्रम तथा अनौपचारिक शिक्षा/ आजीवन सिकाइ कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	३००	३००	३००	३००	३००	१५००
२	स्थानीय शिक्षा योजना अद्यावधिक एवम् कार्यान्वयनको लागि स्थानीय तहलाई अनुदान	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
३	शैक्षिक सुशासन प्रवर्धन कार्यक्रम, वार्षिक, त्रैमासिक प्रतिवेदन तयारी,IEMIS व्यवस्थापन, शैक्षिक अभिलेख व्यवस्थापन	पटक	४००	४१०	४१०	४२०	४३०	२०७०
४	बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा कार्यविधि,२०७९ कार्यान्वयन	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
५	नविनतम शिक्षण विधि तथा पद्धति सम्बद्ध कार्यशाला/तालिम गोष्ठी	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
६	ऐन नियम निर्देशिकामा निर्दिष्ट गरिएका विभिन्न समिति तथा कार्यदल र अन्य नतोकिएका समन्वय बैठक व्यवस्थापन	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
७	सामुदायिक विद्यालयहरूको स्तरोन्नति तथा शिक्षाको गुणस्तर विकासका गर्नको लागि उत्प्रेरणा तथा सकारात्मक सोचको विकासका लागि गोष्ठी/तालिम तथा सेमिनार	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०
८	विषयगत शिक्षक कार्यशाला तथा गोष्ठी	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
९	विभिन्न दिवस व्यवस्थापन (शिक्षा सम्बन्धी)	पटक	२५०	२६०	२६०	२७०	२८०	१३२०
१०	सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका असल अभ्यासहरुको आदान प्रदानका लागि साझा अभ्यास फोरम गठन र साझा अभ्यास मेला सञ्चालन	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
११	"एक शिक्षक एक ल्यापटप" कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०
१२	प्रधानाध्यापक तथा विषय शिक्षकहरूको नियमित बैठक सञ्चालन खर्च	पटक	३५०	३६०	३६०	३७०	३८०	१८२०
१३	शिक्षा शाखाबाट विद्यालय सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन	पटक	३५०	३६०	३६०	३७०	३८०	१८२०
१४	परीक्षा अनुगमन र निरीक्षण (त्रैमासिक, एसइइ, एसएलसी र अन्य) तथा शैक्षिक कार्यक्रम	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
१५	शैक्षिक क्रियाकलाप सम्बन्धी समन्वय बैठक (सबै वडाहरूसँग)	पटक	२७०	२८०	२८०	२९०	३००	१४२०
१६	खेलकुद, योग, ध्यान तथा व्यायमका लागि स्थानीय संस्थाहरूको समन्वयमा अभिमुखीकरण तालिम	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
१७	सामुदायिक/संस्थागत विद्यालयमा स्काउट कार्यक्रम सञ्चालन तथा विद्यार्थीहरूको क्षमता/नेतृत्व अभिवृद्धि कार्यक्रम	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
१८	गाउँपालिका स्तरीय शैक्षिक मेला	पटक	४००	४१०	४१०	४२०	४३०	२०७०

१९	लोक सेवा तथा शिक्षक सेवा आयोगका विभिन्न पद/तहका कक्षाहरू सञ्चालन (खरिदार, नायब सुब्बा, शाखा अधिकृत लगायत अन्य)	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
२०	विद्यालय सुधार योजना निर्माण र विकास तथा समीक्षा	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
२१	सामुदायिक विद्यालयको स्मार्ट बोर्ड/ डिजिटल बोर्ड (ठेक्का नं 32/NCB/TM/G/208१-8२)	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०
२२	गाउँपालिका खेलकुद बैठक, विभिन्न विधाका खेलकुद सञ्चालन, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतियोगितामा सहभागिता तथा सम्मान र पुरस्कार	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
२३	शैक्षिक जागरण अभियान, अभिभावक शिक्षा तथा विद्यार्थी क्षमता अभिबृद्धि तथा नेतृत्व विकास प्रशिक्षण	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
२४	सबै तहका शिक्षकहरूको लागि परामर्श सेवा सम्बन्धी तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
२५	जिल्ला स्तरीय राष्ट्रपति रनिङ्ग प्रतियोगतामा सहभागिता	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
२६	राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड प्रतियोगिता संचालन	पटक	८००	८१०	८१०	८२०	८३०	४०७०
२७	अध्यक्षसँग विद्यार्थी कार्यक्रम संचालन	पटक	२५०	२६०	२६०	२७०	२८०	१३२०
२८	अध्यक्ष कप फुटबल प्रतियोगिता संचालन (गाउँपालिका स्तरीय, अन्तर वडा)	पटक	१५००	१५१०	१५१०	१५२०	१५३०	७५७०
२९	स्थानीय तहमा शिक्षा व्यवस्थापन सुधार गर्न नीति तथा दिशानिर्देश तयार पार्ने।	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
३०	विद्यालय व्यवस्थापन संरचना अनुसार आवश्यक जनशक्ति नियुक्ति र व्यवस्थापन गर्ने।	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
३१	शिक्षक, प्रधानाध्यापक र कर्मचारीको पेशागत क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गर्ने।	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
३२	शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणाली स्थापना गरी शिक्षकहरूको व्यावसायिक विकास सुनिश्चित गर्ने।	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
३३	प्रधानाध्यापकलाई नेतृत्व, योजना निर्माण र कार्यान्वयनका लागि जिम्मेवार बनाउने।	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
३४	विद्यालय कार्यक्रम सञ्चालनका लागि आवश्यक वित्तीय, भौतिक र मानव स्रोत व्यवस्थापन गर्ने।	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
३५	विद्यालय प्रशासन र व्यवस्थापन सुधारका लागि अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने।	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
३६	ICT र डिजिटल प्रणालीमार्फत प्रशासन, पाठ्यक्रम र सिकाइ प्रक्रियालाई सुदृढ गर्ने।	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०
३७	स्थानीय सरकार, अभिभावक, समुदाय र सरोकारवालासँग सहकार्य र समन्वय बढाउने।	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
३८	विपद् र आपतकालीन अवस्थामा विद्यालय व्यवस्थापन र शिक्षकहरूको तयारी क्षमता विकास गर्ने।	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

५.२.१परिचय

संघीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षाको व्यवस्थापन, सञ्चालन र विकासको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ। यस सन्दर्भमा स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रभित्रको शैक्षिक आवश्यकता, प्राथमिकता र स्रोत साधनलाई ध्यानमा राखी**शिक्षा योजना** तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ।

स्थानीय शिक्षा योजना भनेको स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रलाई व्यवस्थित, गुणस्तरीय र समावेशी बनाउने उद्देश्यले तय गरिएको**रणनीतिक र कार्यान्वयनमुखी योजना**हो।यसले विद्यालय शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास, वैकल्पिक शिक्षा, साक्षरता, समावेशी शिक्षा, शिक्षक व्यवस्थापन, भौतिक पूर्वाधार, सिकाइ उपलब्धि सुधार लगायतका विषयलाई समेट्छ।

स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध अन्तर्गत योजना निर्माण, स्रोत व्यवस्थापन, कार्यान्वयन, समन्वय, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका स्पष्ट प्रक्रिया र संरचनाहरू तय गरिन्छ। यस प्रक्रियामा स्थानीय सरकार, विद्यालय, शिक्षक, अभिभावक, समुदाय तथा सम्बन्धित सरोकारवालाको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गरिन्छ।

५.२.२वर्तमान अवस्थाः

गाउँपालिकाले स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रअनुसार शिक्षा क्षेत्रको व्यवस्थित विकासका लागि**स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध**गर्नेछ। गाउँपालिकाले शिक्षा शाखामार्फत विद्यालय शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास, समावेशी तथा वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रमहरूको समन्वय र व्यवस्थापन गर्नेछ। योजना कार्यान्वयन अन्तर्गत गाउँपालिकाले विद्यालयहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा विश्लेषण गर्ने, विद्यालय सुधार योजना कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने, शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन तथा आवश्यकता अनुसार पुनर्वितरण गर्ने, रिक्त पदमा शिक्षक नियुक्ति प्रक्रियामा सहजीकरण गर्ने तथा शिक्षकहरूको पेशागत क्षमता विकासका लागि तालिम, कार्यशाला, क्लस्टर बैठक र मेन्टरिङ कार्यक्रम सञ्चालन गर्नेछ। साथै सिकाइ उपलब्धि सुधार, समावेशी तथा समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, विद्यालय पूर्वाधार विकास गर्ने, शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने तथा नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने कार्यहरू पनि गरिनेछन्।

यसका अतिरिक्त गाउँपालिकाले सरोकारवालासँग समन्वय गरी स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा शिक्षा योजना कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउने तथा आवश्यक जनशक्ति, स्रोत व्यवस्थापन र तथ्याङ्कमा आधारित निर्णय प्रक्रियालाई सुदृढ गर्ने प्रयास गर्नेछ। जनशक्ति व्यवस्थापन कानुन कार्यविधि निर्माण वजेटको सुनिश्चितता तीन तहका सरकार बीचको समन्वय र सहकार्य वार्षिक रणनीतिक

योजना र कार्यान्वयन योजना निर्माण, अनुगमन योजना निर्माण, कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिका तैयारी, विभिन्न सरोकारवालाहरुलाई कार्यक्रमहरुको बारेमा प्रबोधिकरण जस्ता कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गरिएको छ।

५.२.३ उद्देश्यहरुः

क) शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्नु।

५.२.४ रणनीतिहरू

ख) संघीय तथा प्रदेश तहबाट वित्तीय हस्तान्तरणमार्फत प्राप्त सशर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेटसमेत संलग्न गरी वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने।

ग) कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार कानुन, कार्यविधि तथा निर्देशिका विकास गर्ने।

घ) कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण गरी विद्यालयमा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने सुनिश्चितताका साथै समस्या समाधानका लागि आवश्यक नीति निर्देशन तथा समन्वय गर्ने।

ङ) एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापनमार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा त्यसका नतिजाहरूको विवरण तयार गर्ने, त्यसको समीक्षा गरी थप सुधारमा प्रयोग गर्ने।

च) विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ गठन गर्ने र विद्यालयलाई विद्यालय सुधार योजना विकास र कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने।

छ) विद्यालय सुधार योजना (SIP) निर्माण तथा अध्यावधिक गर्न लगाउने।

ज) विद्यालय व्यवस्थापनलाई सशक्तिकृत र सुदृढ गरी निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी प्रदान गरी उत्तरदायी बनाउने।

झ) वित्तीय व्यवस्थापन, खरिद प्रक्रिया, शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षकको कक्षा कोठामा समय तथा कार्यको सुनिश्चिततासम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड तयार गरी लागु गर्ने।

ञ) अभिभावक तथा सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा सहकार्य गर्न अभिभावक भेला तथा बैठकहरू आयोजना गर्ने र सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने।

ट) सामुदायिक सिकाइ केन्द्र मार्फत सबै उमेर समूहका सिकारुहरूका लागि साक्षरता, साक्षरोत्तर, निरन्तर शिक्षा, बैकल्पिक शिक्षा तथा आय आर्जन र सिप विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आजीवन सिकाइ केन्द्रका रूपमा समेत कार्य गर्ने।

५.२.५उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलापरलक्ष्य

क) उपलब्धिः शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता भएको हुनेछ

ख) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण

क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ/ लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०
२	आवश्यक कानुन निर्देशिका तथा कार्यविधिको विकास	पटक	१३०	१४०	१४०	१५०	१६०	७२०
३	कानुन निर्देशिका मापदण्डको प्रबोधिकरण	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
४	विद्यालय सुधार योजना निर्माण एवम् अद्यावधिक	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०
५	एकिकृत शैक्षिक सुचना प्रणाली सृदृढीकरण	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
६	शैक्षिक गुणस्तर सुधार सम्वन्धी अन्तरक्रिया	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०
७	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइसम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
८	सामाजिक परीक्षणको प्रतिवेदनको आधारमा विद्यालयहरुलाई थप सहजीकरण	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०

५.३ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

५.३.१ परिचय

स्थानीय तहले शिक्षा कार्यक्रम कार्यन्वयन वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम अनुरुप कार्यान्वन गर्नेछ। स्थानिय तह र बिद्यालयको आधारभूत तहमा संचालन हुने कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यन्वयनमा जोड दिईएको छ।प्रत्येक बिद्यालयले र स्थानीय तहले बजेटमा तोकिएको जिम्मेवारी अनुसार कार्यक्रम संचालन गर्नेछन।कार्यक्रम संचालनको लागि बजेट र आबश्यक प्रबन्ध शिक्षा शाखाले गर्नेछ।

जब कार्यक्रमहरुको कार्यान्वियन भए नभएको अनुगमन मूल्यांकन गर्न पालिका तहमा शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुखको संयोजनमा अनुगमन समिति र बिद्यालय तहमा बि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यन्वयनको अनुगमन गरिनेछ।विद्यालय अनगुमनका क्रममा गाउँपालिकाले समग्र पक्षको (शैक्षक, प्रशासनिक, शैक्षिक र भौतिक) नियमित अनगुमन, सपुरीेक्षण, निरीक्षण गर्नेछन्।अनगुमन पश्चात सरोकारवालाहरुसँग समीक्षा बैठक गरी अनकुरणीय पक्षको प्रचार प्रसार रसुधारात्मक पक्षका लागि कार्ययोजना बनाई कार्यान्वन गरिनेछ।कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि नीतिगत रुपमा पालिका र बिद्यालय स्तरमा कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति बनाई सक्रिय हुनेछ।

५.३.२ वर्तमान अवस्था

स्थानीय तहमा शैक्षिक क्षेत्राधिकार अनुसारका कार्यहरुमा अनुगमन, नियमन र मूल्यांकन गर्ने कार्य गरिरहेको छ।खासगरीशिक्षा शाखावाट अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्ने गरिएको र जनप्रतिनीधिहरुवाट पनि समय समयमा अनुगमन गरिएको छ।बिद्यालयमा बि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा अनुगमन गर्ने गरेको छ।कहिलेकाही गरिएका अनुगमनले सुधारात्मक सुझाव दिने तर त्यसको कार्यान्वयन गर्ने परिपाटी छैन।प्रभावकारी अनुगमन र मूल्यांकनको स्थायी प्रणाली निर्माण र परिचलनमा समस्या छ। सफलता, सिकाई र राम्रा अभ्यासहरुको दस्तावेजिकरण र प्रचार प्रसार को पनि खाँचो रहेको छ।

ऐन,नियमअनुसार कार्य भए नभएको लेखाजोख गर्ने, लक्ष्य तथा उद्देश्यका आधारमा प्रगति मापन गर्ने र क्षेत्रगत उद्देश्य तथा लक्ष्यमा भएको रणनीति तथा नीतिगत प्रवाहको मूल्याङकन गर्ने कार्यहरूनियमित रूपमा भैरहेका छन्।सबै तहको सेवा व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहका लागि वित्तीय व्यवस्थापकीय र प्राविधिक पक्षको अनुगमन लेखाजोखा तथा मूल्याङकन गरिने छ।

गाउँ शिक्षा योजनाको प्रचारप्रसार गर्न सरोकारवालाहरूलाई भेला गराइ, सूचना तथा प्रविधिको अन्य माध्यमबाट जानकारी गराइनेछ। योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा आवश्यक सहयोग तथा सहकार्यको लागि गाउँपालिका तथा सम्वन्धित वडाहरूले यस योजनासँग सम्वन्धित तह तथा निकायहरूसँग आवश्यक प्रत्यक्ष भेटघाट वा पत्राचार गर्नेछ।योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा गाउँपालिका वडाहरू, सम्वन्धित समिति तथा उपसमितिहरूको वैठक कार्यतालिका वा आवश्यकता अनुसार बस्नेछ।

५.३.३ उद्देश्य

क) अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि संयन्त्रको निर्माण गर्नु

ख) अनुमगन तथा मूल्यांकन प्रणालीलाई नतिजामा आधारित बनाउनु

ग) योजना कार्यान्वयनको क्रममा आएका समस्या तथा चुनौतिहरुलाई सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धी हासिल गर्नु

५.३.४ **रणनीतिहरू**

क) प्रभावकारी अनुगमनको लागि संयन्त्र निर्माण गर्ने।

ख) शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण र प्रयोग गर्ने।

ग) कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रतिवेदनको लागि एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सञ्चालनमा ल्याउने।

घ) नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अवलम्बन गर्ने।

ङ) विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण तथा विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षलाई थप व्यवस्थित र नियमित गर्ने

च) कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावपूर्ण बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरिवेक्षण एवम् प्रतिवेदन प्रणाली प्रबन्ध गर्ने।

छ) योजनाअन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रम तथा परियोजनावा क्रियाकलापहरूको नियमित आवधिक, मध्यावधिक तथा अन्तिम मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्ने।

५.३.५ उपलब्धि, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) **उपलब्धिः** प्रभावकारी अनुगमनको माध्यबाट योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने र योजनाको मूल्याङ्कनमा आधारित भई आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुनेछ।

ख) **प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः**

क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ/ लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	अनुगमन पद्धति विकास तथा कार्यान्वयन	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०
२	अनुगमन प्रणालीका लागि सूचक तयारी र अध्यावधिक	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०
३	अनुगमन	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०
४	चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
५	स्थिति प्रतिवेदन तयारी	पटक	८०	९०	९०	१००	११०	४७०
६	विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
७	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०
८	अनुगमन सम्बन्धि क्षमता विकास	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
९	सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी र नियमित बनाउने	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
१०	विद्यालयको लेखा परीक्षण	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०
११	अध्ययन तथा अनुसन्धान	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०
१२	हरित विद्यालय निर्माण र हरित विद्यालय प्रतियोगिता सञ्चालन (साझेदारीमा)	पटक	१३०	१४०	१४०	१५०	१६०	७२०

परिच्छेद ६
लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

६.१ परिचय

सबै नागरिकहरूलाई आधारभूत तह निःशुल्क र अनिवार्य तथा माध्यमिक तह निःशुल्क उपलव्ध गराउने संवैधानिक प्रावधान रहेको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा व्यवस्थापनको अधिकार स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा राखिएको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा, खुला शिक्षा, दुर शिक्षा, विशेष शिक्षा, सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूका अतिरिक्त औपचारिक संरचना बाहिरका टिउसन कोचिङ सेन्टरहरूको नीति, योजना र समग्र व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको रहने गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन,२०७४ ले २३ वटा अधिकारहरूको विस्तृतीकरण गरेको पाइन्छ । कार्यक्षेत्रभित्रका शैक्षिक संस्थाहरूलाई अनुदान उपलव्ध गराउने, लेखापरीक्षण र वित्तिय सुशासन कायम गर्ने दायित्व पालिकाको कार्यक्षेत्रमा रहेकोले सीमित स्रोत साधनलाई मितव्येही, नियमित, प्रभावकारी र पारदर्शी ढङ्गले व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।

वित्तिय व्यवस्थापन अन्तर्गत दुईवटा पक्षहरूलाई समेटिएको छ । एकातर्फ योजना कार्यन्वयनको लागि आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोतको आँकलन, प्राप्ति र उपयोगलाई समेटिएको छ भने प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारवाट प्राप्त विभिन्न प्रकारका अनुदानहरूलाई विद्यालयहरूमा पुर्याई तोकिएबमोजिम खर्च, पारदर्शिता बढाउदै समग्र पक्षमा वित्तीय अनुशासन कायम गर्नुपर्नेछ ।

शिक्षा विकासका पूर्वाधारहरूको पनि पूर्वाधारका रूपमा लिइन्छ । शिक्षाको समयसापेक्ष जुन गतिमा विकास हुनुपर्ने हो त्यसो हुन सकेको छैन । विभिन्न प्रतिवेदनहरूले कुल बजेटको २०प्रतिशत बजेट शिक्षामा विनियोजन गरिएता पनि सो अनुपातमा पुग्न सकेको छैन । यथार्थताको नजिक रहेर योजना बनाएर सोबमोजिम बजेट विनियोजन गर्ने नभई हचुवाको भरमा बजेट विनियोजन गर्ने कार्यले प्रश्रय पाएको छ । समुदायको विद्यालयमा लगानी गर्नुपर्छ भन्ने सोचमा गिरावट आएको छ । संविधानमा शिक्षालाई लगानीमैत्री बनाउने र लगानी बढाउदै लजाने नीति उल्लेख गरिएको छ ।

कमजोर भौतिक पूर्वाधारलाई सुविधा सम्पन्न बनाउनु, विद्यालयहरूको आर्थिक पक्षलाई सबलीकरण गर्नु, विद्यालय शिक्षामा परिचालन हुने बजेटलाई पारदर्शि बनाउनु चुनौतिका रूपमा रहेका छन् । सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सूचीमा शिक्षालाई राखिनु, सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल अधिकारका रुपमा समेत स्पष्ट गरिनुले शिक्षामा लगानीको राम्रो अवसर प्रदान गरेको छ ।

६.२ वर्तमान अवस्था

विश्वव्यापी रुपमा दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्न कुल बजेटको कम्तिमा २० प्रतिशत रकम शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन गर्ने विश्वव्यापी प्रतिवद्धता रहेता पनि शिक्षा क्षेत्रको बजेट क्रमश घट्दै गइरहेको पाइन्छ । सर्शत अनुदानको रुपमा प्राप्त हुने केन्द्रिय अनुदानको ९५ प्रतिशत भन्दा वढि रकम शिक्षक तलव भत्ता,

छात्रवृत्ति, भौतिक पूर्वाधार, दिवाखाजा र पाठ्यपुस्तक जस्ता शिर्षकहरूमा खर्च हुने गरेको छ। गुणस्तर अभिवृद्धि र क्षमता विकासका लागि स्थानीय सरकारका कार्यक्रमहरू केन्द्रित रहेका छन। विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा एकाई लागत विश्लेषण गर्दा अभिभावकको प्रत्यक्ष लागनीका अतिरिक्त पालिका क्षेत्रमा अध्ययनरत विद्यार्थीको प्रतिविद्यार्थी लागत २१ हजार रहेको छ। तिहारको भैलो देखि अभिभावकको सहयोग विद्यालयका आम्दानीका प्रमुख स्रोतहरू बनेकाछन्।

पञ्चवर्षीय गाउँ शिक्षा योजना कार्यान्वयनको वित्तीय व्यवस्थापनका मुख्य स्रोत सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार रहनेछन्। अभिभावक र समुदायको भूमिका परिपूरकको रुपमा रहनेछ। शिक्षा क्षेत्रमा कार्य गर्ने सङ्घसंस्थाहरूलाई विज्ञताका आधारमा क्षेत्रगत रुपमा साझेदारी गर्न सकिनेछ। समग्र वित्तीय व्यवस्थापन अन्तर्गत योजना कार्यान्वयनका लागि प्रयाप्त वित्तीय स्रोत जुटाउनु, शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि विद्यालयहरूलाई आवश्यकता क्षेत्रमा स्रोत उपलव्ध गराउने र स्रोत साधनको प्रभावकारी व्यवस्थापन मार्फत वित्तीय सुशासन कायम गर्ने कार्यहरू प्राथमिकतामा रहेका छन। नतिजामा आधारित स्रोत विनियोजन पद्धति मार्फत विद्यालयहरूलाई नियमित अनुदानका अतिरिक्त एकमुष्ट, मागमा आधारित, कार्यसम्पादनमूलक र प्रोत्साहनमूलक अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ। श्रोतको आँकलन तपसिल बमोजिम गरिएको छ।

क्र.स.	वित्तीय श्रोतको व्यवस्थापन	कूल बजेट (रु ००० मा)	जम्मा हिस्साको प्रतिशत	कैफियत
१	सङ्घीय सरकार	१९५५३२		
२	प्रदेश सरकार			
३	स्थानीय सरकार	५१४०२		
४	अभिभावक तथा समुदाय			
५	सङ्घ संस्था तथा दातृनिकाय			
६	स्थानीय दाता तथा अन्य श्रोत परिचालन			
७	अपुग रकम			
जम्मा				

६.३ उद्देश्य

क) योजना अवधिका लागि शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्ने

ख) पहिचान गरिएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्ने

ग) उपलब्ध स्रोतको आधारमा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यक्रमगत बजेट निर्धारण गर्नु

घ) खर्चको प्रक्रिया र दायित्व स्पष्ट गर्नु

६.४ रणनीतिहरू

क) सङ्घीय र प्रदेश सरकारको लगानीको अनुपातमा स्थानीय सरकारले आफ्नो स्रोतबाट लगानी गरिने,

ख) आफ्नो तह भित्रको लक्षित शैक्षिक पहुँच, सहभागिता एवम् गुणस्तर सुनिश्चित गर्न लगानीको व्यवस्था गरिने,

ग) स्रोतको उपयोग गर्ने विद्यालयलाई जबाफदेही बनाइने,

घ) वार्षिक रूपमा कुल बजेटको २० प्रतिशत बजेट शिक्षा क्षेत्रका कार्यक्रमका लागि व्यवस्था गरिने,

ङ) शिक्षामा निजी तथा गैर सरकारी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहन तथा प्रबर्द्धन गरिने,

च) मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गरिने,

छ) वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार ल्याई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई सबल बनाइने।

६.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि

क) शिक्षामा स्रोतको दिगो व्यवस्थापन भई शैक्षिक पहुँच, समता, गुणस्तर र क्षमता विकासमा उल्लेख्य प्रगति भएको हुने,

ख) वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार भई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व सुदृढ हुने।

६.६ विद्यालय शिक्षा क्षेत्रगत उपक्षेत्र र अन्तरसम्वन्धित विषय क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापहरुको

बजेट विवरण

क्र स	शिक्षाका उप-क्षेत्रहरू	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत (रु ००० मा)						श्रोत आँकलन		
		२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	१०८५०	१०८५०	११५१६	११५१६	१३८२५	५८५५७	७०६०	०	५४०७

२	आधारभत् शिक्षा	१३१७०८	१३१७९३	१३१९१३	१३२००८	१३२२३४	६५९६५६	१२७५१८	०	४१९०
३	माध्यमिक शिक्षा	२३२६०	२३४३०	२३४३०	२३६००	२३७७०	११७४९०	२०८२०	०	२४४०
४	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	७२४०	७३४०	७३४०	७४४०	७५४०	२७३००	६२४०	०	१०००
५	पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन	६४८१	६८८१	६८८१	७२८१	७६८१	३५२०५	६१६	०	५८६५
६	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	१६४३०	१६६५०	१६६५०	१६८७०	१७०९०	८३६९०	१६४३०	०	५३८०
७	समता र समावेशीकरण	३१५०	३३२०	३३२०	३४९०	३६६०	१६९४०	१४७०	०	१६८०
८	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	११९६४	१२०५४	१२०५४	१२१४४	१२२३४	६०४५०	९९६४	०	२०००
९	आपतकालिन अवस्थामा शिक्षा	१४८०	१६००	१६००	१७२०	१८४०	८२४०	०	०	१४८०
१०	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	५०००	५०९०	५०९०	५१८०	५२७०	२५६३०	०	०	५०००
११	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	८३१४	८४४४	८४४४	८५७४	८७०४	४२४८०	५०१४	०	३३००
१२	संस्थागत क्षमता विकास	११५२०	११८९०	११८९०	१२२६०	१२६३०	६०१९०	४००	०	११११२०
१३	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	१०२०	११००	११००	११८०	१२६०	५६६०	०	०	१०२०
१३	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	१५२०	१६४०	१६४०	१७६०	१८८०	८४४०	०	०	१५२०
	जम्मा	२३९	२४२	२४२	२४५	२४९	१२०	१९५	०	५१४

		९३७	०८२	८६८	०२३	६१८	९९२ ८	५३२		०२

परिच्छेद ७

कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वयर सहजीकरण

७.१ परिचय

यस पालिकाले शिक्षा कार्यक्रम कार्यन्वयन वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम अनुरुप कार्यान्वन गर्नेछ।स्थानिय तह र बिद्यालयको आधारभूत तहमा संचालन हुने कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यन्वयनमा जोड दिईएको छ। प्रत्येक बिद्यालयले र पालिकाले बजेटमा तोकिएको जिम्मेवारी अनुसार कार्यक्रम संचालन गर्नेछन ।कार्यक्रम संचालनको लागि बजेट र आबश्यक प्रबन्ध पालिकाको शिक्षा शाखाले गर्नेछ।

जब कार्यक्रमहरुको कार्यन्वयन भए नभएको अनुगमन मूल्यांकन गर्न पालिका तहमा शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुखको संयोजनमा अनुगमन समिति र बिद्यालय तहमा बि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यन्वयनको अनुगमन गरिनेछ ।विद्यालय अनगुमनका क्रममा गाउँपालिकाले समग्र पक्षको (शैक्षक, प्रशासनिक, शैक्षिक र भौतिक) नियमित अनगुमन, सपुरीक्षण, निरीक्षण गर्नेछन् । अनगुमन पश्चात सरोकारवालाहरुसँग समीक्षा बैठक गरी अनकुरणीय पक्षको प्रचार प्रसार र सुधारात्मक पक्षका लागि कार्ययोजना बनाई कार्यान्वन गरिनेछ । कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि नीतिगत रुपमा पालिका र बिद्यालय स्तरमा कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति बनाई सक्रिय हुनेछ ।

७.२ वर्तमान अवस्था

स्थानीय तहमा शैक्षिक क्षेत्राधिकार अनुसारका कार्यहरुमा अनुगमन, नियमन र मूल्यांकन गर्ने कार्य गरिरहेको छ । खासगरी गाँउ पालिकाको शिक्षा शाखावाट अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्ने गरिएको र जनप्रतिनीधिहरुवाट पनि समय समयमा अनुगमन गरिएको छ। बिद्यालयमा बि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा अनुगमन गर्ने गरेको छ । अनुगमन मूल्यांकनका संरचना वा निकायहरु खडा भएतापनि सक्रिय बनाउन बाँकि नै छ। कहिलेकाही गरिएका अनुगमनले सुधारात्मक सुझाव दिने तर त्यसको कार्यान्वयन गर्ने परिपाटी छैन । समग्र कार्यक्रम कार्यान्वयन, प्रगति समिक्षा पनि हुन बाँकी नै छ। प्रभावकारी अनुगमन र मूल्यांकनको स्थायी प्रणाली निर्माण र परिचलनमा समस्या छ। सफलता, सिकाई र राम्रा अभ्यासहरुको दस्तावेजिकरण र प्रचार प्रसार को पनि खाँचो रहेको छ।

ऐन,नियमअनुसार कार्य भए नभएको लेखाजोख गर्ने, लक्ष्य तथा उद्देश्यका आधारमा प्रगति मापन गर्ने र क्षेत्रगत उद्देश्य तथा लक्ष्यमा भएको रणनीति तथा नीतिगत प्रवाहको मूल्याङकन गर्ने कार्यहरूनियमित रूपमा भैरहेका छन् । सबै तहको सेवा व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहका लागि वित्तीय व्यवस्थापकीय र प्राविधिक पक्षको अनुगमन लेखाजोखा तथा मूल्याङकन गरिने छ। सङ्घमा शिक्षा तथा प्रविधि मन्त्रालय

र शिक्षा विभागले अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका कार्यको समन्वय सञ्चालन गर्नेछन् । कोटहीमाई गाउँपालिकाको गाउँ शिक्षा योजना सरोकारवालाहरूलाई जानकारी गराइ सो कार्यान्वयन भएनभएको सम्वन्धित निकायबाट अनुगमन गरिनेछ । अनुगमन प्रकृया तपसिल बमोजिम हुनेछ ।

क्र. स.	अनुगमन गर्ने निकाय	अनुगमन प्रकृया	जिम्मेवारी	अनुगमन समय	अनुगमन सूचक
१	वडा शिक्षा समिति		संयोजक	मासिक	
२	गाउँ शिक्षा समिति		संयोजक	मासिक	
३	वडा कार्यालय		अध्यक्ष तथा पदाधिकारी	मासिक	
४	पालिका		अध्यक्ष तथा पदाधिकारी	त्रैमासिक	आगन्तुक पुस्तिका, विद्यालय अनुगमन फाराम, कक्षाको ठा अनुगमन फाराम, प्रतिवेदन
५	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ		इकाइ प्रमुख	वार्षिक	
६	जिल्ला समन्वय समिति	अलवोकन, निरक्षण, सुपरिवेक्षण, प्रतिवेदन	प्रमुख तथा पदाधिकारी	वार्षिक	
७	शिक्षा अधिकृत			मासिक	
८	विद्यालय सुपरिवेक्षक			मासिक	
९	शिक्षा तथा मानव श्रोत विकास केन्द्र			वार्षिक	
१०	प्रदेश शिक्षा विकास निर्देशनालय			वार्षिक	
११	नागरिक समाज तथा गैर सरकारी सङ्घसंस्था			मासिक	

गाउँ शिक्षा योजनाको प्रचारप्रसार गर्न सरोकारवालाहरूलाई भेला गराइ, सूचना तथा प्रविधिको अन्य माध्यमबाट जानकारी गराइनेछ । योजनाको कार्यन्वयनको क्रममा आवश्यक सहयोग तथा सहकार्यको

लागि गाउँपालिका तथा सम्वन्धित वडाहरूले यस योजनासँग सम्वन्धित तह तथा निकायहरूसँग आवश्यक प्रत्यक्ष भेटघाट वा पत्राचार गर्नेछ। योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा गाउँपालिका वडाहरू, सम्वन्धित समिति तथा उपसमितिहरूको वैठक कार्यतालिका वा आवश्यकता अनुसार बस्नेछ।

७.३ उद्देश्य

क) बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयारी र कार्यान्वयनगर्नु,

ख) एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीमार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयनका नतिजाहरूको विवरण तयार,समीक्षार सुधार गर्नु,

ग) नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कनप्र णालीअवलम्बन गर्नु

७.४ रणनीतिहरू

क) एकीकृत शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण र उपयोग गर्ने,

ख) अनुगमन, मूल्याङ्कनरप्रतिवेदनकार्यलाईछिटो, छरितो, व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन प्रविधिको प्रयोग गर्ने,

ग) शैक्षिक सूचना व्यस्थापन प्रणालीलाई थप सुदृढीकरण गर्ने,

घ) राष्ट्रिय सूचकको अतिरिक्त आवश्यकता अनुसार स्थानीय सूचकहरूलाई समेत सूचना प्रणालीमा आवद्ध गर्ने,

ङ) योजनाका आगत (Input), प्रक्रिया (Process), परिणाम (Output), उपलब्धि (Outcome) रप्रभाव (Impact) समेतको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संरचना र जनशक्तिको प्रबन्ध गर्ने,

च) प्रमाणमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्ने,

छ) अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणलाई उपयोग गर्ने,

ज) कुलबजेटको निश्चित हिस्सा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा छुट्याई नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको अवलम्बन गर्ने,

झ) सहभागितामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यान्वयन गर्ने,

ञ) कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभाव पूर्ण बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरिवेक्षण एव प्रतिवेदन प्रणालीको प्रबन्ध गर्ने,

ट) पुरस्कार र दण्ड प्रणालीको विकास गर्ने।

७.५ उपलब्धि, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

अ) उपलब्धि: प्रभावकारी अनुगमनको माध्यबाट योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने र योजनाको मूल्याङ्कनमा आधारित भई आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुने,

इ) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	इकाइ/ लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					
			२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा
१	अनुगमन पद्धति विकास तथा कार्यान्वयन	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०
२	अनुगमन प्रणालीका लागि सूचक तयारी र अध्यावधिक	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०
३	अनुगमन	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०
४	चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०
५	स्थिति प्रतिवेदन तयारी	पटक	८०	९०	९०	१००	११०	४७०
६	विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
७	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०
८	अनुगमन सम्बन्धि क्षमता विकास	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
९	सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी र नियमित बनाउने	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०
१०	विद्यालयको लेखा परीक्षण	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०
११	अध्ययन तथा अनुसन्धान	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०
१२	हरित विद्यालय निर्माण र हरित विद्यालय प्रतियोगिता सञ्चालन (साझेदारीमा)	पटक	१३०	१४०	१४०	१५०	१६०	७२०

अनुसूचीहरु

- नेपालको संविधान, २०७२
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- शिक्षा ऐन, २०२८ (संशोधन सहित)
- अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन, २०७५
- बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५
- स्थानीय तहको शिक्षा सम्बन्धी ऐन तथा नियमावली
- राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६
- विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (School Education Sector Plan - SESP)
- सोह्रौँ योजना
- दिगो विकास लक्ष्य (SDGs) विशेष गरी लक्ष्य नं. ४
- संघीय तथा प्रदेश सरकारका शिक्षा सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रम
- गाउँपालिकाको आवधिक योजना
- गाउँपालिकाको प्रोफाइल
- वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम
- वार्षिक बजेट तथा योजना
- शिक्षा शाखाका प्रगति प्रतिवेदन
- EMIS/IEMIS तथ्याङ्क
- विद्यालय तथ्याङ्क फाराम
- राष्ट्रिय जनगणना २०७८
- गाउँपालिका प्रोफाइल
- वडा प्रोफाइल
- विद्यालय नक्साङ्कन प्रतिवेदन
- शैक्षिक अवस्था अध्ययन
- सिकाइ उपलब्धि परीक्षण प्रतिवेदन
- विद्यालय सुधार योजना (SIP)
- सामाजिक परीक्षण तथा सार्वजनिक सुनुवाइ प्रतिवेदन

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण											स्रोत आँकलन			
क्रस	**क्रियाकलाप विस्तृतीकरण**	**क्षेत्र**	**इकाइ/ लक्ष्य**	**भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु ००० मा**										
				२०८३	**२०८४**	**२०८५**	**२०८६**	**२०८७**	**जम्मा**	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	प्रारम्भिक बालविकासका सहजकर्ताहरूको पारिश्रमिक	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	जना	८०८५	८०८५	८०८५	८०८५	८०८५	४०४२५	५८१०		३८९२	
२	प्रारम्भिक बालविकासमा न्यूनतम सक्षमता विकास गर्न प्रति विद्यार्थी एकाइ लागतका आधारमा अनुदान	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	विद्यार्थी	१२५०	१२५०	१२५०	१२५०	१२५०	६२५०	१२५०			
३	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	३०	३०	३५	३५	४०	१७०			३०	
४	परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घसंस्था, निजीक्षेत्रसँगको सहकार्य गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	२०	२०	२५	२५	३०	१२०			२०	
६	बालबालिकाको अभिलेखीकरण गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	२०	२०	२५	२५	३०	१२०			२०	
७	बालविकस केन्द्रका सहजकर्ताका लागि क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	२०	२०	२५	२५	३०	१२०			२०	
८	सुपरिवेक्षणको लागि अधिकार सम्पन्न संयन्त्रको विकास गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	२०	२०	२५	२५	३०	१२०			२०	
९	अनाथ असहाय र अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि आवशीय योजना	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	२०	२०	२५	२५	३०	१२०			२०	
१०	पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र	निरन्तर	१८९	१८९	१८९	१८९	१८९	९४५			१८९	

		शिक्षा											
११	पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००			१००	
१२	पूर्वाधार, सिकाई क्षेत्र, केन्द्रको भित्री तथा बाहिरी सिकाई तथा खेल सामग्री व्यवस्थापन गरी न्यूनतम मापदण्डमा सुधार गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	आवश्यकता अनसार	१००	१००	१००	१००	१००	५००			१००	
१३	शिक्षकको योग्यता क्षमता र पेसागत विकास गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	८०	८०	८०	८०	८०	४००			८०	
१४	बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, खोप तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापन, वृद्धि अनुगमन गर्ने र कुपोषण भएका बालबालिकाको आवश्यक प्रबन्ध गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	३०	३०	३५	३५	४०	१७०			३०	
१५	स्थानीय भाषालाई प्राथमिकता दिई आवश्यकताअनुसार स्थानीय भाषाको प्रयोग	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	निरन्तर	९०	९०	१००	१००	१२०	५००			९०	
१६	अभिभावक शिक्षा	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	निरन्तर	५०	५०	६०	६०	७०	२९०			५०	
१७	बालबालिकाको शारीरिक, सामाजिक, मानसिक तथा भावनात्मक सुरक्षा तथा आवश्यकता अनुसार मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराउने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	२०	२०	३०	३०	४०	१४०			२०	
१८	शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	२०	२०	३०	३०	४०	१४०			२०	
१९	प्रारम्भिक वालविकास सहजकर्ताहरूको सेवा तथा सुविधामा वृद्धी गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	५४६	५४६	१०९२	१०९२	३२७६	६५५२			५४६	
२०	नमुना प्रारम्भिक बालविकास सहजकर्तालाई पुरस्कारको व्यवस्था	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	१०	१०	१५	१५	२०	७०			१०	
२१	उत्कृष्ट कार्यसम्पादन गर्ने शिक्षक र मूल्याङ्कनका आधारमा पुरस्कृत।	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	१०	१०	१५	१५	२०	७०			१०	

२२	बालविकासका सहजकर्ता तालिम	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	८०	८०	१००	१००	११५	४७५			८०	
२३	बालविकास कक्षाका लागि अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	३०	३०	४०	४०	५०	१९०			३०	
२४	प्रारम्भिक बालविकास कक्षाको स्तरोन्नति, विकास, व्यवस्थापन र सामग्रीको लागि विद्यालयलाई अनुदान	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	३०	३०	३५	३५	४०	१७०			३०	
	जम्मा			**१०८५०**	**१०८५०**	**११५१६**	**११५१६**	**१३८२५**	**५८५५७**	**७०६०**	**०**	**५४०७**	

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										स्रोत आँकलन			
क्रस	**क्रियाकलाप विस्तृतीकरण**	**क्षेत्र**	**इकाइ/ लक्ष्य**	**भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)**									
				२०८३	**२०८४**	**२०८५**	**२०८६**	**२०८७**	**जम्मा**	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	आधारभूत तहका स्वीकृत दरवन्दीका शिक्षक, राहत अनुदान शिक्षकका लागि तलब भत्ता अनुदान	आधारभूत शिक्षा	पटक	९३०९२	९३०९२	९३०९२	९३०९२	९३०९२	४६५४६०	९३०९२			
२	कार्यलय सहयोगी व्यवस्थापन अनुदान आधारभूत विद्यालय (कक्षा १-८)	आधारभूत शिक्षा	आवश्यकता अनसार	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	२५०००	५०००			
३	सिकाइका लागि निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन:आवश्यक सामग्री, सुधारात्मक शिक्षण अनुदान,कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका विद्यार्थीको पोर्टफोलियो समेतका लागि	आधारभूत शिक्षा	पटक	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	२००			
४	शिक्षण सिकाइ सामग्री, डिजिटल सिकाइ सामग्री तथा Book Corner व्वस्थापनका लागि प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान (कक्षा १-५)	आधारभूत शिक्षा	पटक	१२५	१२५	१२५	१२५	१२५	६२५	१२५			
५	शिक्षण सिकाइ सामग्री तथा डिजिटल सिकाइ सामग्री व्यवस्थापनका लागि प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान (कक्षा ६-८)	आधारभूत शिक्षा	पटक	९५	९५	९५	९५	९५	४७५	९५			
६	(कक्षा १-५) मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि पाठ्यपुस्तकका लागि अनुदान (स्थानीय विषय/मातृभाषाको समेत)	आधारभूत शिक्षा	पटक	७००	७००	७००	७००	७००	३५००	७००			
७	(कक्षा ६-८) मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि पाठ्यपुस्तक अनुदान (स्थानीय विषय/मातृभाषाको समेत)	आधारभूत शिक्षा	पटक	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	५००			

८	सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान कक्षा १-५	आधारभूत शिक्षा	पटक	३७५	३७५	३७५	३७५	३७५	१८७५	३७५			
९	सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान कक्षा १-८	आधारभूत शिक्षा	पटक	१०५	१०५	१०५	१०५	१०५	५२५	१०५			
१०	आधारभूत विद्यालयहरूलाई विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अद्यावधिक, सामाजिक परीक्षण तथा आर्थिक लेखा परिक्षण, विद्यार्थी रिपोर्ट कार्ड, विद्यालय तथ्याङ्कन व्यवस्थापन, बुलेटिन प्रकासनल, अभिभावक शिक्षा एवम् अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि गैर अनुदान	आधारभूत शिक्षा	पटक	८००	८००	८००	८००	८००	४०००	८००			
११	विद्यालयमा इन्टरनेट जडान तथा सञ्चालन खर्च	आधारभूत शिक्षा	पटक	४८०	४८०	४८०	४८०	४८०	२४००	४८०			
१२	लक्षित बालबालिकाको तथ्याङ्क सङ्कलन र अद्यावधिक गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५८	५८	५८	५८	५८	२९०	५८			
१३	लक्षित समूहका लागि विशेष छात्रवृत्ति व्यवस्था गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५८	५८	५८	५८	५८	२९०	५८			
१४	आवश्यकता अनुसार छात्रावास सञ्चालनको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५०	५०	७०	७०	१००	३४०			५०	
१५	दिवा खाजा, पोसाक र शैक्षिक सामग्रीमार्फत प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	१२०	१२०	१५०	१५०	२००	७४०			१२०	
१६	समुदायको सहभागितामा घरदैलो भर्ना अभियान सञ्चालन गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	४०	४०	५०	५०	६०	२४०			४०	
१७	नियमित उपस्थिति सुनिश्चित गर्न वडास्तरीय अनुगमन समिति गठन गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	३०	३०	४०	४०	५०	१९०			३०	
१८	सामुदायिक विद्यालयको गुणस्तर सुधारका लागि सूचक विकास र असल अभ्यास विस्तार गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	४०	४०	५०	५०	५१	२३१			४०	
१९	विद्यालयलाई बन्द तथा हस्तक्षेपमुक्त बनाउन कार्यविधि लागू गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	३०	३०	४०	४०	५०	१९०			३०	
२०	प्रत्येक कक्षा र विषयका लागि सिकाइ उपलब्धि सूचक विकास गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	२०	२०	२०	३०	३०	१२०			२०	
२१	शिक्षणमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग बढाउने	आधारभूत शिक्षा	पटक	३००	३००	३००	३००	३००	१५००			३००	
२२	स्थानीय बाल अधिकार समिति गठन र सक्रिय बनाउने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५०	५०	६०	६०	७०	२९०			५०	
२३	अभिभावक शिक्षा तथा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	आधारभूत	पटक	५०	५०	६०	६०	७०	२९०			५०	

		शिक्षा											
२४	विद्यालय नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन	आधारभूत शिक्षा	पटक	५०	५०	६०	६०	७०	२९०			५०	
२५	कक्षागत र विषयगत रुपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान	आधारभूत शिक्षा	पटक	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०			१५०	
२६	भर्ना अभियान कार्यक्रम सञ्चालन	आधारभूत शिक्षा	पटक	६०	६०	६०	६०	६०	३००			६०	
२७	आधारभूततहका बालबालिकाहरूका लागि सिकाइ सामग्री व्यवस्था	आधारभूत शिक्षा	पटक	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०			१५०	
२८	विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पुर्वाधार विकास	आधारभूत शिक्षा	पटक	२००	२००	२००	२००	२००	१०००			२००	
२९	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	आधारभूत शिक्षा	पटक	६०	६५	६५	७०	७५	३३५	०		६०	
३०	आधारभूत तहका शिक्षक क्षमता विकास कार्यक्रम	आधारभूत शिक्षा	पटक	७०	७५	७५	८०	८५	३८५			७०	
३१	आधारभूतविद्यालयमा सूचना प्रविधिको विस्तार	आधारभूत शिक्षा	पटक	१००	१०५	१०५	११०	११५	५३५			१००	
३२	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम र दिवा खाजाको प्रबन्ध	आधारभूत शिक्षा	पटक	२००	२०५	२०५	२१०	२१५	१०३५			२००	
३३	अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग	आधारभूत शिक्षा	पटक	८०	८५	८५	९०	९५	४३५			८०	
३४	निःशुल्क पाठ्यपुस्तक व्यवस्था	आधारभूत शिक्षा	पटक	५००	५०५	५०५	५१०	५१५	२५३५			५००	
३५	अपाङ्गता तथा विशेष अवस्थाका बालबालिकाहरुको लागि प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रम	आधारभूत शिक्षा	पटक	३०	३५	३५	४०	४५	१८५			३०	
३६	विद्यालय व्यवस्थापन तथा व्यवस्थित परीक्षा प्रणाली	आधारभूत शिक्षा	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५			५०	
३७	शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको प्रयोग	आधारभूत शिक्षा	पटक	२५	३०	३०	३५	४०	१६०			२५	
३८	अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन	आधारभूत शिक्षा	पटक	३०	३५	३५	४०	४५	१८५			३०	
३९	विद्यार्थीहरुको लागि अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन	आधारभूत शिक्षा	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५			५०	
४०	उत्कृष्ट शिक्षकलाई पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने	आधारभूत	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५			५०	

		शिक्षा												
४१	आधारभूततहका शिक्षकहरुको लागि तलब व्यवस्थापन	आधारभूत शिक्षा	पटक	१०००	१००५	१००५	१०१०	१०१५	५०३५			१०००	
४२	राहत शिक्षकहरुको तलव व्यवस्थापन	आधारभूत शिक्षा	पटक	१४७९०	१४७९०	१४७९०	१४७९०	१४७९०	७३९५०	१४७९०			
४३	आधारभूततहमा शिक्षण सिकाइ अनुदानमा कार्यरत शिक्षकको तलब व्यवस्थापन	आधारभूत शिक्षा	पटक	३६२०	३६२०	३६२०	३६२०	३६२०	१८१००	३६२०			
४४	विद्यालय कर्मचारीको पारिश्रमिक व्यवस्थापन	आधारभूत शिक्षा	पटक	७५२०	७५२०	७५२०	७५२०	७५२०	३७६००	७५२०			
४९	दलित, छात्रा, सिमान्तकृत तथा अपाङ्ग विद्यार्थीको लागि छात्रवृत्ति	आधारभूत शिक्षा	पटक	६०	६०	६०	६०	६०	३००			६०	
५०	विद्यालय सुधार योजना निर्माण एवम् कार्यान्वयन	आधारभूत शिक्षा	पटक	१००	१०५	१०५	११०	११५	५३५			१००	
५१	आधारभूत परीक्षा सञ्चालन	आधारभूत शिक्षा	पटक	३५०	३५५	३५५	३६०	३६५	१७८५			३५०	
५२	सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका (कक्षा १-३) लागि कार्यसञ्चयिका / पोर्टफोलियो निर्माण र वितरण	आधारभूत शिक्षा	पटक	६०	६५	६५	७०	७५	३३५			६०	
५३	विद्यालय उत्सव आयोजना तथा समुदाय - विद्यालय सहकार्य कार्यक्रम (विद्यार्थी भर्ना अभियानको लागि)	आधारभूत शिक्षा	पटक	३५	४०	४०	४५	५०	२१०			#######	
जम्मा				**१३१७०८**	**१३१७९३**	**१३१९१३**	**१३२००८**	**१३२२३४**	**६५९६५६**	**१२७५१८**	**०**	**#######**	

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										स्रोत आँकलन			
क्रस	**क्रियाकलाप विस्तृतीकरण**	**क्षेत्र**	**इकाइ/ लक्ष्य**	**भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)**									
				२०८३	**२०८४**	**२०८५**	**२०८६**	**२०८७**	**जम्मा**	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	माध्यमिक तहका स्वीकृत दरबन्दीका शिक्षक, राहत अनुदान शिक्षकका लागि तलब भत्ता अनुदान (विशेष शिक्षा परिषद अन्तर्गतका शिक्षक/कर्मचारी,प्राविधिक धारका प्रशिक्षकसमेत)	माध्यमिक शिक्षा	पटक	१८१००	१८१००	१८१००	१८१००	१८१००	९०५००	१८१००			
२	शिक्षण सिकाइ सामग्री तथा डिजिटल सिकाइ सामग्री व्यवस्थापनका लागि प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान (कक्षा ९-१०)	माध्यमिक शिक्षा	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	५०			

३	राष्ट्रिय प्राविधिक सेवामा खटिएका जनशक्तिको निर्वाह खर्च तथा	माध्यमिक शिक्षा	पटक	६००	६०५	६०५	६१०	६१५	३०३५	६००			
४	प्राविधिक धार (कक्षा ९-१२) सञ्चालित विद्यालयलाई प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान	माध्यमिक शिक्षा	पटक	६००	६०५	६०५	६१०	६१५	३०३५	६००			
५	शिक्षण सिकाइ सामग्री तथा डिजिटल सिकाइ सामग्री व्यवस्थापनका लागि प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान (कक्षा ११-१२)	माध्यमिक शिक्षा	पटक		५	५	१०	१५	३५	०			
६	(कक्षा ९-१०) मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि पाठ्यपुस्तक अनुदान	माध्यमिक शिक्षा	पटक	५००	५०५	५०५	५१०	५१५	२५३५	५००			
७	(कक्षा ११-१२) मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि पाठ्यपुस्तक अनुदान	माध्यमिक शिक्षा	पटक	२००	२०५	२०५	२१०	२१५	१०३५	२००			
८	सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान कक्षा १-१०	माध्यमिक शिक्षा	पटक	१२५	१३०	१३०	१३५	१४०	६६०	१२५			
९	सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान कक्षा १-१२	माध्यमिक शिक्षा	पटक	६०	६५	६५	७०	७५	३३५	६०			
१०	माध्यमिक तह सञ्चालित विद्यालयहरूलाई विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अद्यावधिक, सामाजिक परीक्षण तथा आर्थिक लेखा परिक्षण, विद्यार्थी रिपोर्ट कार्ड, विद्यालय तथ्याङ्कन व्यवस्थापन, बुलेटिन प्रकासनल, अभिभावक शिक्षा एवम् अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि गैर अनुदान	माध्यमिक शिक्षा	पटक	२४५	२५०	२५०	२५५	२६०	१२६०	२४५			
११	प्राविधिक विषय अध्यापन हुने विद्यालयलाई ल्याव सामग्री सहयोग अनुदान	माध्यमिक शिक्षा	पटक	२००	२०५	२०५	२१०	२१५	१०३५	२००			
१२	प्राविधिक धारतर्फ कक्षा ११ सञ्चालन गर्ने विद्यालयलाई ल्याव व्यवस्थापन अनुदान	माध्यमिक शिक्षा	पटक		५	५	१०	१५	३५	०			
१३	विद्यालय नक्साङ्कन गरी प्रारम्भिक बाल विकासदेखि कक्षा १२ सम्म पूर्ण माध्यमिक ढाँचामा रूपान्तरण गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५	५०			
१४	विपन्न र लक्षित समूहका लागि निःशुल्क शिक्षा र विशेष छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	६०	६५	६५	७०	७५	३३५	६०			
१५	आवश्यकता अनुसार व्यावसायिक, सङ्गीत, आयुर्वेद वा कृषि विद्यालय स्थापनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	३०	३५	३५	४०	४५	१८५	३०			
१६	छानिएका विद्यालयलाई अङ्ग्रेजी माध्यममा नमूना विद्यालयका रूपमा विकास गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	२००	२०५	२०५	२१०	२१५	१०३५			२००	
१७	स्मार्ट बोर्ड, इन्टरनेट र श्रव्य–दृश्य सामग्री प्रयोग विस्तार गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	३००	३०५	३०५	३१०	३१५	१५३५			३००	
१८	किशोर–किशोरीको यौन शिक्षा, आत्मरक्षा र मनोसामाजिक परामर्श	माध्यमिक	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५			५०	

	कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	शिक्षा											
१९	सदाचार, अनुशासन, करुणा र समाजसेवा समेटिएको नैतिक शिक्षा कार्यक्रम लागू गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	३०	३५	३५	४०	४५	१८५			३०	
२०	सफल व्यक्तिहरूसँग अन्तरक्रिया र प्रेरणादायी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५			५०	
२१	विद्यालय पुनर्वितरण, समायोजन र नयाँ स्थापना गरेर पहुँच सुधार गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	७०	७५	७५	८०	८५	३८५			७०	
२२	विद्यालयमा न्यूनतम सिकाइ वातावरण र समावेशी पूर्वाधार सुनिश्चित गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	४०	४५	४५	५०	५५	२३५			४०	
२३	शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन, पेसागत विकास र अभिप्रेरणा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	७०	७५	७५	८०	८५	३८५			७०	
२४	सिकाइ उपलब्धि मापन र आवधिक मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	८०	८५	८५	९०	९५	४३५			८०	
२५	विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट र महामारीजस्ता अवस्थाप्रति उत्थानशील बनाउने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	६०	६५	६५	७०	७५	३३५			६०	
२६	विद्यार्थीलाई पोषण, स्वास्थ्य र मनोसामाजिक सहयोग उपलब्ध गराउने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५			५०	
२७	वैकल्पिक र अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	४०	४५	४५	५०	५५	२३५	०		४०	
२८	शैक्षिक उपलब्धि न्यून भएका सामुदायिक विद्यालयका लागि अभिभावक सचेतनामूलक कार्यक्रम	माध्यमिक शिक्षा	पटक	४५	५०	५०	५५	६०	२६०			४५	
२९	विज्ञान प्रदर्शनी कार्यक्रम	माध्यमिक शिक्षा	पटक	४०	४५	४५	५०	५५	२३५			४०	
३०	सङ्गित तथा नृत्य प्रतियोगिता	माध्यमिक शिक्षा	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५			५०	
३१	वादविवाद, हाजिरी जवाफ र वक्तृत्वकला प्रतियोगिता	माध्यमिक शिक्षा	पटक	७५	८०	८०	८५	९०	४१०			७५	
३२	निबन्ध र कविता लेखन प्रतियोगिता	माध्यमिक शिक्षा	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५			५०	
३३	एसइइ दिइएका विद्यार्थीलाइ प्राविधिक सहयोग	माध्यमिक शिक्षा	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५			५०	
३४	विद्यार्थीहरूका लागि Robotics boot camp तथा प्रदर्शनी	माध्यमिक शिक्षा	पटक	७०	७५	७५	८०	८५	३८५			७०	

३५	सबै सामुदायिक विद्यालयमा समय तालिका अनुसार सेवा दिने गरी इन्द्राणी माविमा खेलकुद शिक्षक र इन्द्रावती माविमा सङ्गित शिक्षक शिक्षण अनुदानलाई निरन्तरता	माध्यमिक शिक्षा	पटक	९००	९०५	९०५	९१०	९१५	४५३५			९००	
३६	STEAM Education सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	माध्यमिक शिक्षा	पटक	१२०	१२५	१२५	१३०	१३५	६३५			१२०	
जम्मा				**२३२६०**	**२३४३०**	**२३४३०**	**२३६००**	**२३७७०**	**११७४९०**	**२०८२०**	**०**	**२४४०**	
प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										स्रोत आँकलन			
क्रस	**क्रियाकलाप विस्तृतीकरण**	**क्षेत्र**	**इकाइ/ लक्ष्य**	**भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)**									
				२०८३	**२०८४**	**२०८५**	**२०८६**	**२०८७**	**जम्मा**	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	परम्परागत तथा धार्मिक विद्यालय अनुदान (कक्षा १-५)	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	३००			
२	परम्परागत तथा धार्मिक विद्यालय अनुदान (कक्षा १-८)	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	८००	८००	८००	८००	८००	४०००	८००			
३	परम्परागत तथा धार्मिक विद्यालय अनुदान (कक्षा १-१०, १-१२)	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	१८००	१८००	१८००	१८००	१८००	९०००	१८००			
४	अति विकट हिमाली जिल्लाका लागि घुम्ती विद्यालय अनुदान	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	३५०	३५०	३५०	३५०	३५०	१७५०	३५०			
५	खुला विद्यालय सञ्चालन अनुदान तह १ र २ (कक्षा ६-८)	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	११०	११०	११०	११०	११०	५५०	११०			

६	अनौपचारिक विद्यालय सञ्चालन अनुदान (कक्षा १-५)	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००			
७	अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय सञ्चालन अनुदान (कक्षा १-८)	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	८००	८००	८००	८००	८००	८००	८००			
८	अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय (कक्षा ९-१०)	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००			
९	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन अनुदान	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००			
१०	युवाका लागि कानूनी साक्षरता कार्यक्रम	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५	५०			
११	युवाहरूलाई लागु पदार्थ र दुर्व्यसनबाट जोगाउन सचेतनामूलक कार्यक्रम	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	८०	८५	८५	९०	९५	४३५	८०			
१२	तुम्बेवा युवा मेला तथा महोत्सव	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	२००	२०५	२०५	२१०	२१५	१०३५	२००			
१३	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र र पुस्तकालयको लागि विभिन्न विधाका पुस्तक खरिद तथा वितरण	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	१००	१०५	१०५	११०	११५	५३५	१००			
१४	अनौपचारिक शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन	अनौपचारिक शिक्षा तथा	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५	५०			

		आजीवन सिकाइ											
१५	घरधुरी सर्वेक्षण गरी साक्षरता तथा अनौपचारिक शिक्षाको तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	७०	७५	७५	८०	८५	३८५	०		७०	
१६	अनौपचारिक शिक्षाको एकीकृत तथ्याङ्क व्यवस्थापन प्रणाली विकास गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५			५०	
१७	प्रत्येक वडामा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना र सुदृढीकरण गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	१५०	१५५	१५५	१६०	१६५	७८५			१५०	
१८	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई व्यवस्थापन अनुदान र क्षमता अभिवृद्धि प्रदान गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	७०	७५	७५	८०	८५	३८५			७०	
१९	सिकाइ केन्द्रहरूमा इन्टरनेट र सूचना प्रविधि सुविधा उपलब्ध गराउने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५			५०	
२०	"एक वडा एक पुस्तकालय" स्थापना गरी पुस्तकालय सञ्जाल विकास गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	२५०	२५५	२५५	२६०	२६५	१२८५			२५०	
२१	वैकल्पिक शैक्षिक संस्थाहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन र सुदृढीकरण गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५			५०	
२२	वडा र टोलमा प्रौढ साक्षरता कक्षा सञ्चालन गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	५०	५५	५५	६०	६५	२८५	०		५०	

२३	सहभागीहरूको व्यक्तिगत सूचना प्रणाली विकास गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	३५	४०	४०	४५	५०	२१०			३५	
२४	आवश्यकता अनुसार जीवनोपयोगी र सीपमूलक पाठ्यक्रम सञ्चालन गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	४०	४५	४५	५०	५५	२३५			४०	
२५	तह १ र २ को सिकाइको प्रमाणीकरण गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	३०	३५	३५	४०	४५	१८५			३०	
२६	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत सीप विकास र आयआर्जन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	३५	४०	४०	४५	५०	२१०			३५	
२७	खुला तथा दूर शिक्षामा सहजीकरण गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	३५	४०	४०	४५	५०	२१०			३५	
२८	परम्परागत ज्ञानको संरक्षण र अभिलेखीकरण गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	४०	४५	४५	५०	५५	२३५			४०	
२९	बहु–सञ्चार केन्द्र स्थापनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	४५	५०	५०	५५	६०	२६०			४५	
जम्मा				७२४०	७३४०	७३४०	७४४०	७५४०	२७३००	६२४०	०	१०००	
प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										स्रोत आँकलन			

क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ/ लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)									
				२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	कक्षा १-३ मा पढाइ तथा गणित क्षेत्रका थप सिकाइ सामग्री छपाइ तथा वितरण	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	३५१	३५१	३५१	३५१	३५१	१७५५	३५१			
२	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डबाट विकास गरिएको कक्षा ८ को परीक्षा सञ्चालनसम्बन्धी मार्गदर्शन समेतका आधारमा परीक्षा सञ्चालन तथा विद्यार्थी मूल्याङ्कन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	७०	७५	७५	८०	८५	३८५	७०			
३	एकीकृत पाठ्यक्रमसम्बन्धी कस्टमाइज्ड तालिम (अनलाइन समेत)	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१९५	२००	२००	२०५	२१०	१०१०	१९५			
४	पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक प्रोबोधीकरण (सबै तहका सबै विषय)	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
५	स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास र छपाइ	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०			५००	
६	मातृभाषा (तामाङ र लिम्बु भाषा) को पाठ्यक्रम, पाठ्यकपुस्तक विकास तथा शिक्षणमा सहजीकरण	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०			५००	
७	शैक्षिक पाठ्यक्रम, पठन सामग्री तथा निर्देशिका विकास तथा छपाइ	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
८	उत्कृष्ठ नतिजा ल्याउने विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन तथा सम्मान कार्यक्रम (कक्षा ८ र १०)	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
९	Talent-Based Learning class -TBLC / पाठ्यपुस्तकविहीन कक्षा (क्षमता, सिप तथा कलामैत्री) सञ्चालन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	७५	८५	८५	९५	१०५	४४५			७५	
१०	शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण मूल्याङ्कन कार्यक्रम	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
११	विद्यालय तहका परीक्षा (सबै कक्षाका त्रैमासिक, अर्धवार्षिक र वार्षिक) सञ्चालन गर्न खर्च व्यवस्थापन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०			५००	
१२	सामुदायिक विद्यालयका सिकाइ क्षमता कमजोर भएका विद्यार्थीहरूका अभिभावकहरूका लागि परामर्श तथा अभिभावक सचेतनामूलक कार्यक्रम	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
१३	पाठ्क्रम अभिमुखिकरण	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०	०		१२०	

१४	शिक्षक तालिम र पुनर्ताजगि तालिम	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
१५	शिक्षक पेसागत सहयोग	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०			१५०	
१६	कक्षाकोठामा आधारित विद्यार्थी मूल्यांकन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
१७	आवधिक मूल्यांकन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	८०	९०	९०	१००	११०	४७०			८०	
१८	डिजिटल सामाग्रीको प्रयोग	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
१९	सूचना प्रविधिको प्रयोग	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०			१२०	
२०	नि:शुल्क पाठ्यपुस्तक	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
२१	स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
२२	माध्यम भाषाको रुपमा मातृभाषको प्रयोग	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०	०		२००	
२३	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	७५	८५	८५	९५	१०५	४४५			७५	
२४	पढाइ मैत्री शैक्षणिक सामग्री खरिद, सङ्कलन, निर्माण तथा प्रयोग जस्तै: विसङ्केतन किताब, ठूलो किताब, बाह्रखरी चार्ट, वर्ण तथा झ्याले पत्ती, शब्द चित्र पत्ती र अन्य सामग्रीको ब्यवस्था	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	२५०	२६०	२६०	२७०	२८०	१३२०			२५०	
२५	सबै बालबालिकालाई पाठ्यपुस्तक तथा अभ्यास/कार्य पुस्तिकाको उपलब्धता	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
२६	स्थानीय पढाइ सामग्री र अन्य शैक्षणिक सामग्री निर्माण तथा प्रयोग	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०			१२०	
२७	शिक्षण कार्यमा उपयोगी सामग्री जस्तै : पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका लगायत सन्दर्भ सामाग्रीको उपलब्धता	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०			१५०	
२८	विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूपको अभिमुखिकरण	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
२९	विद्यार्थीको आवधिक मूल्यांकन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	७५	८५	८५	९५	१०५	४४५			७५	
३०	सबै बालबालिकालाई पाठ्यपुस्तक तथा अभ्यास/कार्य पुस्तिकाको	पाठ्यक्रम र	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	

	उपलब्धता	मूल्याङ्कन											
३१	स्थानीय पढाइ सामग्री र अन्य शैक्षणिक सामग्री निर्माण तथा प्रयोग	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
३२	शिक्षण कार्यमा उपयोगी सामग्री जस्तै : पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका लगायत सन्दर्भ सामाग्रीको उपलब्धता	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
३३	स्थानीय पाठ्यक्रम विकास र कार्यान्वयन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	८०	९०	९०	१००	११०	४७०			८०	
३४	पाठ्यक्रम कार्यान्वयनसम्बन्धी शिक्षक क्षमता अभिवृद्धि तालिम सञ्चालन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	८०	९०	९०	१००	११०	४७०			८०	
३५	सिकाइ उपलब्धि मापन तथा विश्लेषण प्रणाली सुदृढीकरण।	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	४५	५५	५५	६५	७५	२९५	०		४५	
३६	निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन (CAS) प्रभावकारी कार्यान्वयन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	८०	९०	९०	१००	११०	४७०			८०	
३७	समावेशी तथा बहुभाषिक मूल्याङ्कन उपकरण विकास र प्रयोग	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
३८	प्रविधिमा आधारित (डिजिटल) मूल्याङ्कन प्रणालीको प्रवर्द्धन।	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
३९	कक्षा अवलोकन तथा शैक्षिक पृष्ठपोषण प्रणाली सुदृढीकरण	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	७०	८०	८०	९०	१००	४२०			७०	
४०	पाठ्यपुस्तक तथा सहायक शिक्षण सामग्रीको प्रभावकारी उपयोग सुनिश्चित	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	७५	८५	८५	९५	१०५	४४५			७५	
४१	विषयगत शिक्षक सञ्जाल तथा पेशागत सिकाइ समुदाय गठन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	९०	१००	१००	११०	१२०	५२०			९०	
४२	परीक्षा नतिजा विश्लेषण गरी सुधारात्मक कार्ययोजना कार्यान्वयन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	८०	९०	९०	१००	११०	४७०			८०	
जम्मा				**६४८१**	**६८८१**	**६८८१**	**७२८१**	**७६८१**	**३५२०५**	**६१६**	**०**	**५८६५**	

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										स्रोत आँकलन			
क्रस	**क्रियाकलाप विस्तृतीकरण**	**क्षेत्र**	**इकाइ/ लक्ष्य**	**भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)**									
				२०८३	**२०८४**	**२०८५**	**२०८६**	**२०८७**	**जम्मा**	संघ	प्रदेश	स्थानीय	अन्य

												तह	
१	शिक्षक दरबन्दी तथा शिक्षक अनुदान प्राप्त नगरेका सामुदायिक विद्यालयहरूलाई गैर अनुदान	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	७५००	१५००			
२	माध्यमिक तह कक्षा (९-१०) मा अङ्ग्रेजी,गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोग अनुदान	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	४६५०	४६५०	४६५०	४६५०	४६५०	२३२५०	४६५०			
३	आधारभूत तह कक्षा (६-८) मा अङ्ग्रेजी,गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोग अनुदान	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	४७००	४७००	४७००	४७००	४७००	२३५००	४७००			
४	विद्यालय सुपरिवेक्षण तथा शिक्षकको निरन्तर पेशागत सहयोगका लागि मेन्टरिङ पद्धतिको कार्यान्वयन	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	२००			
५	स्थानीय तहमा शिक्षक बैङ्क स्थापना र कार्यान्वयन	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०	२००		२००	
६	शिक्षक तालिम (नयाँ प्रवेशी, पुनर्ताजगी, शैक्षिक केन्द्रित, शैक्षिक सामग्री निर्माण, ICT र मूल्याङ्कन)	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०	३००		३००	
७	विद्यालय किशोरी पोषण, मनोपरामर्श तथा प्रजनन् शिक्षा सम्बन्धी तालिम कार्यक्रम	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०	१५०		१५०	
८	शिक्षक बैंक स्थापना तथा व्यवस्थापन (करार/अस्थायी/अन्य)	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०	५००		५००	
९	गाउँपालिका शिक्षण अनुदान (गत आर्थिक वर्षमा कार्यरत रहेका सबै शिक्षक तथा कर्मचारीलाई निरन्तरता दिने)	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०	५००		५००	
१०	शिक्षक दरबन्दीको पुनर्वितरण र विषयगत आवश्यकताअनुसार समायोजन गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०	३००		३००	
११	शिक्षकको पेशागत क्षमता विकासका लागि कार्यशाला, तालिम, अवलोकन भ्रमण, क्लस्टर बैठक र अनलाइन फोरम सञ्चालन गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०	१५०		१५०	

१२	अनुभवी शिक्षकबाट कोचिङ्ग र मेन्टरिङ्ग प्रदान गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०	१००		१००	
१३	शिक्षकको कार्यसम्पादन र विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धिसँग जोडेर नतिजामुखी मूल्याङ्कन लागू गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०	१००		१००	
१४	प्रधानाध्यापकलाई विद्यालय व्यवस्थापन, लेखा र स्रोत व्यवस्थापनमा तालिम प्रदान गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०	२००		२००	
१५	नयाँ प्रविधि र आधुनिक शिक्षण विधि प्रयोग प्रवर्द्धन गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०	२००		२००	
१६	शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको निरन्तर मूल्याङ्कन र सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०	१५०		१५०	
१७	शिक्षकको प्रेरणा, व्यावसायिक प्रतिबद्धता र जवाफदेहिता बढाउने कार्यक्रम लागू गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०	१५०		१५०	
१८	शिक्षक बैंक / शिक्षक उपलब्धता प्रणाली स्थापना गरी तत्काल कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०	३००		३००	
१९	कक्षा १–३ सम्म क्रमिक सिकाइ रणनीतिमा आधारित शिक्षण–सिकाइ तालिमको व्यवस्था गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०	२००		२००	
२०	एकीकृत पाठ्यक्रम प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि पठन तत्व तथा ढाँचासम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	२५०	२६०	२६०	२७०	२८०	१३२०	२५०		२५०	
२१	शैक्षिक सामग्री निर्माण तालिम/कार्यशालाको व्यवस्था गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०	२००		२००	
२२	एकीकृत पाठ्यक्रममा पठन तत्व तथा ढाँचासम्बन्धी पुनर्ताजगी तालिम सञ्चालन गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	२५०	२६०	२६०	२७०	२८०	१३२०	२५०		२५०	
२३	प्रविधि–मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्प्युटर, इन्टरनेट प्रयोग	शिक्षक	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०	२००		२००	

	तालिमको व्यवस्था गर्ने	व्यवस्थापन र विकास											
२४	शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली विकास र कार्यान्वयन गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०	२००		२००	
२५	निरन्तरता सुनिश्चित गर्न स्थानीय स्तरमा निगरानी र सुधारात्मक कदम चाल्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	१८०	१९०	१९०	२००	२१०	९७०	१८०		१८०	
२६	सामुदायिक विद्यालयमा थप प्र.अ. भत्ता व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	६००	६१०	६१०	६२०	६३०	३०७०	६००		६००	
जम्मा				**१६४३०**	**१६६५०**	**१६६५०**	**१६८७०**	**१७०९०**	**८३६९०**	**१६४३०**	**०**	**५३८०**	
प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										स्रोत आँकलन			
क्रस	**क्रियाकलाप विस्तृतीकरण**	**क्षेत्र**	**इकाइ/ लक्ष्य**	**भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)**									
				२०८३	**२०८४**	**२०८५**	**२०८६**	**२०८७**	**जम्मा**	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	दलित छात्रवृत्ति (कक्षा १-५) गैर आवसीय	समता र समावेशीकरण	पटक	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	३०			
२	अपाङ्ग छात्रवृत्ति (कक्षा १-१२) गैर आवासीय	समता र समावेशीकरण	पटक	४०	४०	४०	४०	४०	२००	४०			
३	अपाङ्ग विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति (कक्षा १-१२) (आवासीय)	समता र समावेशीकरण	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	५०			
४	फिडर छात्रावासमा अध्ययनरत छात्रालाई छात्रवृति आवासीय	समता र समावेशीकरण	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	५०			
५	सार्वजनिक निजी साझेदारीमा सञ्चालित नमुना विद्यालयमा स्वीकृत कोटामा अध्यनरत छात्रछात्रालाई छात्रवृति आवासीय (६ओटा)	समता र समावेशीकरण	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	५०			
७	HIV प्रभावित बालाबालिका तथा बादी समुदायका विद्यार्थीका लागि आवासीय प्रबन्ध	समता र समावेशीकरण	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	५०			
८	सडक बालाबालिका तथा बालश्रमिकका लागि आवासीय शैक्षिक	समता र	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	५०			

	प्रवन्धका लागि छात्रवृति	समावेशीकरण											
९	विपन्न लक्षित छात्रवृत्तिकालागि छनोट भएका (कक्षा ६-१२ मा अध्ययनरत) विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	समता र समावेशीकरण	पटक	१००	१००	१००	१००	१००	५००	१००			
१०	आवासीय छात्रवृति प्राप्त बालबालिकालाई आवास सञ्चालन अनुदान	समता र समावेशीकरण	पटक	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०	२५०			
११	स्रोत कक्षा व्यवस्थापन अनुदान	समता र समावेशीकरण	पटक	४०	४०	४०	४०	४०	२००	४०			
१२	विशेष आवश्यकत्ता भएका विद्यार्थी अध्ययनरत विद्यालय अनुदान (अनुसूची अनुसारका विद्यालय)	समता र समावेशीकरण	पटक	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०	२५०			
१३	विशेष शिक्षा परिषद् अन्तर्गत सञ्चालित विद्यालयका लागि शैक्षिक सामग्री तथा मसलन्द खर्च	समता र समावेशीकरण	पटक	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०	२५०			
१४	हाल सञ्चालनमा रहेका बहुभाषिक शिक्षा विद्यालय अनुदान	समता र समावेशीकरण	पटक		०	०	०	०	०	०			
१५	बालिका तथा समावेशी शिक्षा सञ्जाल परिचालनको लागि स्थानिय तहलाई अनुदान	समता र समावेशीकरण	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	५०			
१६	बालिका तथा समावेशी शिक्षा सञ्जाल गठन तथा सञ्चालन अनुदान	समता र समावेशीकरण	पटक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	५०			
१७	बालबालिकाको अपाङ्गताको प्रारम्भिक पहिचानका (Disability Screening) गर्न स्थानीय तह एवम् विद्यालयका लागि कार्यक्रम	समता र समावेशीकरण	पटक	८०	८०	८०	८०	८०	४००	८०			
१८	विपन्न, अपाङ्गता, असहाय र सीमान्तकृत विद्यार्थीहरूको शिक्षणको लागि नितेन मेमोरियल तथा स्कोलास्टिक एकेडेमीलाई एकमुष्ठ अनुदान	समता र समावेशीकरण	पटक	८०	८०	८०	८०	८०	४००	८०			
१९	गाउँपालिका छात्रवृत्ति कोष स्थापना (जेहनदार, असहाय, विपन्न र समस्याग्रस्त विद्यार्थीहरूका लागि) तथा संचालन	समता र समावेशीकरण	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
२०	समता र समावेशीकरणसम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	समता र समावेशीकरण	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
२१	विद्यालयमा जेन्डर फोकल पर्सन तोक्ने।	समता र समावेशीकरण	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
२२	प्रत्येक विद्यालयमा गुनासो पेटिका राख्ने।	समता र समावेशीकरण	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
२३	गुनासो व्यवस्थापन तथा समाधान प्रणाली सञ्चालन गर्ने।	समता र समावेशीकरण	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
२४	विद्यालयमा लैङ्गिकमैत्री शौचालय निर्माण गर्ने।	समता र समावेशीकरण	पटक	६०	७०	७०	८०	९०	३७०			६०	

२५	अपाङ्गमैत्री संरचना (र्याम्प, रेलिङ आदि) निर्माण गर्ने।	समता र समावेशीकरण	पटक	४००	४१०	४१०	४२०	४३०	२०७०			४००	
२६	घरधुरी सर्वेक्षणमार्फत बालबालिकाको विवरण सङ्कलन गर्ने।	समता र समावेशीकरण	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
२७	विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको पहिचान गर्ने।	समता र समावेशीकरण	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
२८	विशेष आवश्यकता भएका बालबालिकाका लागि स्रोत कक्षा सञ्चालन गर्ने।	समता र समावेशीकरण	पटक	८०	९०	९०	१००	११०	४७०			८०	
२९	वञ्चित तथा सीमान्तकृत समूहका लागि छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने।	समता र समावेशीकरण	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
३०	किशोरीहरूका लागि सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	समता र समावेशीकरण	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
३१	विद्यालयमा विभेद तथा हिंसा न्यूनीकरण अभियान सञ्चालन गर्ने।	समता र समावेशीकरण	पटक	६०	७०	७०	८०	९०	३७०			६०	
३२	विद्यालय व्यवस्थापन समिति र अभिभावकसँग अन्तरक्रिया गर्ने।	समता र समावेशीकरण	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
३३	समता र समावेशीकरणसम्बन्धी नियमित अनुगमन गर्ने।	समता र समावेशीकरण	पटक	६०	७०	७०	८०	९०	३७०			६०	
३४	आवश्यक परेमा विभेदसम्बन्धी घटनामा अनुसन्धान तथा कारबाही गर्ने।	समता र समावेशीकरण	पटक	७०	८०	८०	९०	१००	४२०			७०	
३५	बालिका तथा समावेशी शिक्षा रणनीति २०८० र व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदणंड २०८० कार्यान्वयन गर्ने	समता र समावेशीकरण	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
जम्मा				**३१५०**	**३३२०**	**३३२०**	**३४९०**	**३६६०**	**१६९४०**	**१४७०**	**०**	**१६८०**	

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										स्रोत आँकलन			
क्रस	**क्रियाकलाप विस्तृतीकरण**	**क्षेत्र**	**इकाइ/ लक्ष्य**	**भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)**									
				२०८३	**२०८४**	**२०८५**	**२०८६**	**२०८७**	**जम्मा**	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	तोकिएका जिल्लाका लागि दिवा खाजा कार्यक्रम (बालविकासदेखि कक्षा ५ सम्म)	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र	पटक	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००	४०००			

		सरसफाई कार्यक्रम											
२	सामुदायिक विद्यालयका छात्राहरूलाई निःशुल्क स्यानिटरी प्याड व्यवस्थापनका लागि प्रति विद्यार्थी अनुदान	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	पटक	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	५००			
३	सङ्घबाट सञ्चालित सामुदायिक विद्यालयका बालविकास कक्षादेखि कक्षा ५ सम्मका बालबालिकाहरूको दिवा खाजामा रु ५ थप गरी सञ्चालन गर्ने	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	पटक	९००	९००	९००	९००	९००	४५००	९००			
४	सामुदायिक विद्यालयका कक्षा ६-१० मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि अध्यक्ष दिवा खाजा कार्यक्रम सञ्चालन	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	पटक	४००३	४००३	४००३	४००३	४००३	२००१५	४००३			
५	सामुदायिक विद्यालयका किशोरीहरुलाई निःशुल्क उपलव्ध गराउन सेनेटरी प्याड खरिद तथा वितरण	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	पटक	५६१	५६१	५६१	५६१	५६१	२८०५	५६१			
६	विद्यालय पोषण र दिवाखाजा सम्बन्धी कार्यविधि तयार गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने।	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
७	बालविकासदेखि कक्षा १२ सम्म पोषिलो दिवाखाजा उपलब्ध गराउने।	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
८	खाजाका लागि अतिरिक्त वित्तीय स्रोत खोज्ने र व्यवस्थापन गर्ने।	विद्यालय स्वास्थ्य,	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०			५००	

		पोषण र सरसफाई कार्यक्रम											
९	साबुन, पानी, सरसफाइ सामग्री र सेनेटरी प्याड उपलब्ध गराउने।	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
१०	प्राथमिक उपचार कक्ष सञ्चालन, स्वास्थ्य जाँच र पोषण तत्व वितरण गर्ने।	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
११	विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकलाई पोषण, स्वास्थ्य र स्वच्छतासम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम दिने।	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
१२	अपाङ्गता र आर्थिक रूपमा कमजोर विद्यार्थीको पहुँच सुनिश्चित गर्ने।	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
१३	अभिभावक र समुदायलाई अनुगमन र सुधारमा सहभागी बनाउने।	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
१४	कार्यक्रमको नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार गर्ने।	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
जम्मा				११९६४	१२०५४	१२०५४	१२१४४	१२२३४	६०४५०	९९६४	०	२०००	

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										स्रोत आँकलन			
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ/ लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)									
				२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	स्थानीय कार्यविधि अनुसार आपतकालीन शिक्षा योजना लागू गर्ने।	आपतकालिन अवस्थामा शिक्षा	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
२	गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने।	आपतकालिन अवस्थामा शिक्षा	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
३	विद्यालय शिक्षा उपसमितिसहित व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने।	आपतकालिन अवस्थामा शिक्षा	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
४	स्रोत शिक्षक र प्रधानाध्यापकलाई तालिम दिने।	आपतकालिन अवस्थामा शिक्षा	पटक	१३०	१४०	१४०	१५०	१६०	७२०			१३०	
५	विद्यार्थी र शिक्षकमा विपद् सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	आपतकालिन अवस्थामा शिक्षा	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
६	अभिभावकलाई पनि सचेतनामा सहभागी बनाउने।	आपतकालिन अवस्थामा शिक्षा	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०			१५०	
७	वैकल्पिक सिकाइ उपाय तयार राख्ने।	आपतकालिन अवस्थामा शिक्षा	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
८	स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन र सञ्चारसँग समन्वय गर्ने।	आपतकालिन अवस्थामा शिक्षा	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
९	विपद् प्रतिरोधी विद्यालय पूर्वाधार निर्माण गर्ने।	आपतकालिन अवस्थामा	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	

		शिक्षा											
१०	नियमित ड्रिल अभ्यास र आपतकालीन अभ्यास गर्ने।	आपतकालिन अवस्थामा शिक्षा	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
११	विद्यालय सुधार योजनामा विपद् व्यवस्थापन समावेश गर्ने।	आपतकालिन अवस्थामा शिक्षा	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
१२	अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधारको माध्यमबाट प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने।	आपतकालिन अवस्थामा शिक्षा	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
जम्मा				**१४८०**	**१६००**	**१६००**	**१७२०**	**१८४०**	**८२४०**	०	०	**१४८०**	

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										स्रोत आँकलन			
क्रस	**क्रियाकलाप विस्तृतीकरण**	**क्षेत्र**	**इकाइ/ लक्ष्य**	**भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)**									
				२०८३	**२०८४**	**२०८५**	**२०८६**	**२०८७**	**जम्मा**	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
२	स्थानीय तहको साझेदारीमा विद्यालय भवन निर्माण अनुदान	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	पटक	१५००	१५१०	१५१०	१५२०	१५३०	७५७०			१५००	
३	अपाङ्गताको प्रकृति (अटिजमसमेत) अनुरूप आवश्यकताका आधारमा प्रत्येक प्रदेशमा पूर्वाधारयुक्त विशेष शिक्षा आवासीय विद्यालय सञ्चालन	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
४	विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा पूर्वाधार मापदण्ड निर्धारण गर्नु।	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
५	संघसंस्था र सरोकारवालासँग समन्वय गरी पूर्वाधार निर्माणको लागत साझेदारी गर्नु।	विद्यालय भौतिक	पटक	१०००	१०१०	१०१०	१०२०	१०३०	५०७०			१०००	

		पूर्वाधार विकास											
६	कक्षाकोठा, शिक्षक/प्रधानाध्यापक कक्ष, प्रशासनिक कक्ष, शौचालय, पानी, भान्सा/खाजा घर लगायत समग्र पूर्वाधार डिजाईन र निर्माण गर्नु।	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०			५००	
७	प्रकोप प्रभावित विद्यालय भवनको तुरून्त स्तरोन्नति र वैकल्पिक व्यवस्थाको आयोजना गर्नु।	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	पटक	४००	४१०	४१०	४२०	४३०	२०७०			४००	
८	विद्यालय व्यवस्थापन र कर्मचारीको क्षमता विकास गरी पूर्वाधार टिकाउपन सुनिश्चित गर्नु।	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०			५००	
९	आंशिक क्षति भएका विद्यालय संरचनाको मर्मत सम्भार नियमित सञ्चालन गर्नु।	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
१०	विद्यालयलाई बालमैत्री, छात्रामैत्री, अपाङ्गतामैत्री, हिंसा रहित, सुरक्षित र हरित विद्यालय, वातावरण संरक्षण तथा जलवायु अनुकूल सिकाइ केन्द्रको रूपमा विकास गर्नु।	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
जम्मा				**५०००**	**५०९०**	**५०९०**	**५१८०**	**५२७०**	**२५६३०**	**०**	**०**	**५०००**	

क्रस	**क्रियाकलाप विस्तृतीकरण**	**क्षेत्र**	**इकाइ/ लक्ष्य**	**भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)**						स्रोत आँकलन			
				२०८३	**२०८४**	**२०८५**	**२०८६**	**२०८७**	**जम्मा**	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	विद्यालयमा ICT संरचना विस्तार र आधुनिक उपकरण उपलब्ध गराउने।	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	२००००	४०००			

२	प्रत्येक विद्यालयमा इन्टरनेट कनेक्टिविटीको व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने।	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	७८०	७८०	७८०	७८०	७८०	३९००	७८०			
३	शिक्षकहरूको ICT क्षमता विकासका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने।	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	२३४	२३४	२३४	२३४	२३४	११७०	२३४			
४	विद्यालयमा अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्री उपलब्ध गराउने।	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
५	IEMIS (शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली) को सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने।	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
६	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको ICT क्षमता विकास गर्ने।	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
७	विद्यालयमा ई-हाजिरी प्रणाली कार्यान्वयन गर्ने।	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	४००	४१०	४१०	४२०	४३०	२०७०			४००	
८	माध्यमिक तहका अनिवार्य विषयहरूको भर्चुअल कक्षा सञ्चालन गर्ने।	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०			५००	
९	प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्प्युटर, इन्टरनेट लगायतको व्यवस्थापन गर्ने (लागत साझेदारीको आधारमा)।	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
१०	प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि शिक्षक र विद्यार्थीलाई तालिमको व्यवस्था गर्ने।	विद्यालय शिक्षामा सूचना	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	

		तथा सञ्चार प्रविधि											
११	विद्यालयमा भर्चुअल शिक्षण, इलर्निङ, पुस्तकालय र विज्ञान प्रयोगशालाका लागि सामग्री तथा उपकरण व्यवस्थापन र सञ्चालन	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
१२	विद्यालय शिक्षकका लागि सूचना प्रविधिसम्बन्धी क्षमता विकास	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
१३	सबै सामुदायिक विद्यालयमा बिजुली तथा इन्टरनेट सुविधाका लागि अनुदान	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
१४	"एक विद्यार्थी, एक क्षमता" कार्यक्रम सञ्चालन गर्न विद्यार्थी प्रतिभा फाइल (Students digital Profile) निर्माण र प्रतिभा प्रदर्शन	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
१५	सबै सामुदायिक विद्यालयमा विद्यार्थी डिजिटल/स्मार्ट हाजिरी व्यवस्थापन	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
१६	नमुनाको रूपमा डिजिटल सिकाइ कक्षा व्यवस्थापन तथा सञ्चालन	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
	जम्मा			**८३१४**	**८४४४**	**८४४४**	**८५७४**	**८७०४**	**४२४८०**	**५०१४**	**०**	**३३००**	
क्रस	**क्रियाकलाप विस्तृतीकरण**	**क्षेत्र**	**इकाइ/ लक्ष्य**	**भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)**						स्रोत आँकलन			
				२०८३	**२०८४**	**२०८५**	**२०८६**	**२०८७**	**जम्मा**	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य

१	अनिवार्य तथा नि:शुल्क शिक्षासम्बन्धी कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्न, विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहलाई विदयालय भर्ना र सिकाइ निरन्तरता ,Equity Index वृद्धिका लागि र लागत साझेदारीमा आधारित साक्षरता कार्यक्रम तथा अनौपचारिक शिक्षा/ आजीवन सिकाइ कार्यक्रम सञ्चालन	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	३००			
२	स्थानीय शिक्षा योजना अद्यावधिक एवम् कार्यान्वयनको लागि स्थानीय तहलाई अनुदान	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०	१००		१००	
३	शैक्षिक सुशासन प्रवर्धन कार्यक्रम, वार्षिक, त्रैमासिक प्रतिवेदन तयारी,IEMIS व्यवस्थापन, शैक्षिक अभिलेख व्यवस्थापन	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	४००	४१०	४१०	४२०	४३०	२०७०			४००	
४	बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा कार्यविधि,२०७९ कार्यान्वयन	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
५	नविनतम शिक्षण विधि तथा पद्धति सम्बद्ध कार्यशाला/तालिम गोष्ठी	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
६	ऐन नियम निर्देशिकामा निर्दिष्ट गरिएका विभिन्न समिति तथा कार्यदल र अन्य नतोकिएका समन्वय बैठक व्यवस्थापन	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
७	सामुदायिक विद्यालयहरूको स्तरोन्नति तथा शिक्षाको गुणस्तर विकासका गर्नको लागि उत्प्रेरणा तथा सकारात्मक सोचको विकासका लागि गोष्ठी/तालिम तथा सेमिनार	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	५०	६०	६०	७०	८०	३२०			५०	
८	विषयगत शिक्षक कार्यशाला तथा गोष्ठी	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
९	विभिन्न दिवस व्यवस्थापन (शिक्षा सम्बन्धी)	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	२५०	२६०	२६०	२७०	२८०	१३२०			२५०	
१०	सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका असल अभ्यासहरुको आदान प्रदानका लागि साझा अभ्यास फोरम गठन र साझा अभ्यास मेला सञ्चालन	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
११	"एक शिक्षक एक ल्यापटप" कार्यक्रम सञ्चालन	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०			५००	
१२	प्रधानाध्यापक तथा विषय शिक्षकहरूको नियमित बैठक सञ्चालन खर्च	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	३५०	३६०	३६०	३७०	३८०	१८२०			३५०	
१३	शिक्षा शाखाबाट विद्यालय सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	३५०	३६०	३६०	३७०	३८०	१८२०			३५०	
१४	परीक्षा अनुगमन र निरीक्षण (त्रैमासिक, एसइइ, एसएलसी र अन्य) तथा शैक्षिक कार्यक्रम	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
१५	शैक्षिक क्रियाकलाप सम्बन्धी समन्वय बैठक (सबै वडाहरूसँग)	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	२७०	२८०	२८०	२९०	३००	१४२०			२७०	

१६	खेलकुद, योग, ध्यान तथा व्यायमका लागि स्थानीय संस्थाहरूको समन्वयमा अभिमुखीकरण तालिम	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
१७	सामुदायिक/संस्थागत विद्यालयमा स्काउट कार्यक्रम सञ्चालन तथा विद्यार्थीहरूको क्षमता/नेतृत्व अभिवृद्धि कार्यक्रम	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
१८	गाउँपालिका स्तरीय शैक्षिक मेला	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	४००	४१०	४१०	४२०	४३०	२०७०			४००	
१९	लोक सेवा तथा शिक्षक सेवा आयोगका विभिन्न पद/तहका कक्षाहरू सञ्चालन (खरिदार, नायब सुब्बा, शाखा अधिकृत लगायत अन्य)	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
२०	विद्यालय सुधार योजना निर्माण र विकास तथा समीक्षा	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
२१	सामुदायिक विद्यालयको स्मार्ट बोर्ड/ डिजिटल बोर्ड (ठेक्का नं 32/NCB/TM/G/208१-8२)	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	५००	५१०	५१०	५२०	५३०	२५७०			५००	
२२	गाउँपालिका खेलकुद बैठक, विभिन्न विधाका खेलकुद सञ्चालन, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतियोगितामा सहभागिता तथा सम्मान र पुरस्कार	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
२३	शैक्षिक जागरण अभियान, अभिभावक शिक्षा तथा विद्यार्थी क्षमता अभिबृद्धि तथा नेतृत्व विकास प्रशिक्षण	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
२४	सबै तहका शिक्षकहरूको लागि परामर्श सेवा सम्बन्धी तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
२५	जिल्ला स्तरीय राष्ट्रपति रनिङ्ग प्रतियोगतामा सहभागिता	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
२६	राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड प्रतियोगिता संचालन	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	८००	८१०	८१०	८२०	८३०	४०७०			८००	
२७	अध्यक्षसँग विद्यार्थी कार्यक्रम संचालन	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	२५०	२६०	२६०	२७०	२८०	१३२०			२५०	
२८	अध्यक्ष कप फुटबल प्रतियोगिता संचालन (गाउँपालिका स्तरीय, अन्तर वडा)	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१५००	१५१०	१५१०	१५२०	१५३०	७५७०			१५००	
२९	स्थानीय तहमा शिक्षा व्यवस्थापन सुधार गर्न नीति तथा दिशानिर्देश तयार पार्ने।	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
३०	विद्यालय व्यवस्थापन संरचना अनुसार आवश्यक जनशक्ति नियुक्ति र व्यवस्थापन गर्ने।	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
३१	शिक्षक, प्रधानाध्यापक र कर्मचारीको पेशागत क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गर्ने।	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
३२	शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणाली स्थापना गरी शिक्षकहरूको व्यावसायिक	संस्थागत	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	

	विकास सुनिश्चित गर्ने।	क्षमता विकास											
३३	प्रधानाध्यापकलाई नेतृत्व, योजना निर्माण र कार्यान्वयनका लागि जिम्मेवार बनाउने।	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
३४	विद्यालय कार्यक्रम सञ्चालनका लागि आवश्यक वित्तीय, भौतिक र मानव स्रोत व्यवस्थापन गर्ने।	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
३५	विद्यालय प्रशासन र व्यवस्थापन सुधारका लागि अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने।	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
३६	ICT र डिजिटल प्रणालीमार्फत प्रशासन, पाठ्यक्रम र सिकाइ प्रक्रियालाई सुदृढ गर्ने।	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	३००	३१०	३१०	३२०	३३०	१५७०			३००	
३७	स्थानीय सरकार, अभिभावक, समुदाय र सरोकारवालासँग सहकार्य र समन्वय बढाउने।	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
३८	विपद् र आपतकालीन अवस्थामा विद्यालय व्यवस्थापन र शिक्षकहरूको तयारी क्षमता विकास गर्ने।	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०			१५०	
जम्मा				**११५२०**	**११८९०**	**११८९०**	**१२२६०**	**१२६३०**	**६०१९०**	४००	०	**१११२०**	
क्रस	**क्रियाकलाप विस्तृतीकरण**	**क्षेत्र**	**इकाइ/ लक्ष्य**	**भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)**						स्रोत आँकलन			
				२०८३	**२०८४**	**२०८५**	**२०८६**	**२०८७**	**जम्मा**	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०			१२०	
२	आवश्यक कानुन निर्देशिका तथा कार्यविधिको विकास	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	पटक	१३०	१४०	१४०	१५०	१६०	७२०			१३०	
३	कानुन निर्देशिका मापदण्डको प्रबोधिकरण	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	
४	विद्यालय सुधार योजना निर्माण एवम् अद्यावधिक	स्थानीय शिक्षा	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०			१५०	

		योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध											
५	एकिकृत शैक्षिक सुचना प्रणाली सुदृढीकरण	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
६	शैक्षिक गुणस्तर सुधार सम्वन्धी अन्तरक्रिया	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०			१२०	
७	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइसम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
८	सामाजिक परीक्षणको प्रतिवेदनको आधारमा विद्यालयहरुलाई थप सहजीकरण	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
जम्मा				**१०२०**	**११००**	**११००**	**११८०**	**१२६०**	**५६६०**	**०**	**०**	**१०२०**	

क्रस	**क्रियाकलाप विस्तृतीकरण**	**क्षेत्र**	**इकाइ/ लक्ष्य**	**भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)**						स्रोत आँकलन			
				२०८३	**२०८४**	**२०८५**	**२०८६**	**२०८७**	**जम्मा**	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१	अनुगमन पद्धति विकास तथा कार्यान्वयन	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०			१५०	
२	अनुगमन प्रणालीका लागि सूचक तयारी र अध्यावधिक	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०			१५०	
३	अनुगमन	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	१५०	१६०	१६०	१७०	१८०	८२०			१५०	
४	चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन	अनुगमन तथा	पटक	२००	२१०	२१०	२२०	२३०	१०७०			२००	

		मूल्याङ्कन											
५	स्थिति प्रतिवेदन तयारी	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	८०	९०	९०	१००	११०	४७०			८०	
६	विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
७	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०			१२०	
८	अनुगमन सम्बन्धि क्षमता विकास	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
९	सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी र नियमित बनाउने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	१००	११०	११०	१२०	१३०	५७०			१००	
१०	विद्यालयको लेखा परीक्षण	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०			१२०	
११	अध्ययन तथा अनुसन्धान	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	१२०	१३०	१३०	१४०	१५०	६७०			१२०	
१२	हरित विद्यालय निर्माण र हरित विद्यालय प्रतियोगिता सञ्चालन (साझेदारीमा)	विद्यालय सुरक्षा	पटक	१३०	१४०	१४०	१५०	१६०	७२०			१३०	
जम्मा				**१५२०**	**१६४०**	**१६४०**	**१७६०**	**१८८०**	**८४४०**	**०**	**०**	**१५२०**	